

UNIWERSYTET EKONOMICZNY W KRAKOWIE

OCENA PRAWIDŁOWOŚCI PRZEBIEGU
USTALONYCH GRANIC JEDNOSTEK
POMOCNICZYCH MIASTA KRAKOWA:
DZIELNICY VIII DĘBNIKI, DZIELNICY IX
ŁAGIEWNIKI-BOREK FAŁĘCKI,
DZIELNICY X SWOSZOWICE

Zespół autorski pod kierunkiem dr. hab. Bogusława Luchtera, prof. UEK

KRAKÓW 2017

Członkowie zespołu autorskiego:

Dr hab. Bogusław Luchter, prof. UEK

Dr Marcin Semczuk

Dr Piotr Serafin

Mgr Piotr Węgrzynowicz

Dr Bernadetta Zawilińska

Spis treści

Wstęp	4	
Rozdział 1	Jednostki pomocnicze Krakowa na tle innych podziałów przestrzennych miasta	7
1.1	Podziały na dzielnice administracyjne i katastralne	7
1.1.1	Podziały miasta na dzielnice administracyjne	7
1.1.2	Podziały Krakowa na dzielnice katastralne	15
1.2	Podział miasta na jednostki pomocnicze	18
1.2.1	Motywy podziału Krakowa na dzielnice samorządowe	18
1.2.2	Kryteria i zasady przyjęte przy ustalaniu dzielnic samorządowych	21
1.3	Podziały miasta na inne jednostki przestrzenne niezbędne w jego funkcjonowaniu	24
1.3.1	Podział miasta Krakowa na jednostki przyjęte w geodezyjnej ewidencji gruntów	24
1.3.2	Podział Krakowa na jednostki urbanistyczne	26
1.3.3	Podziały miasta na pozostałe jednostki przestrzenne	28
Rozdział 2	Szczegółowa charakterystyka wybranych dzielnic samorządowych: VIII, IX, X	33
2.1	Uzasadnienie wyboru trzech dzielnic	33
2.1	Położenie, zasięg przestrzenny	37
2.2.1	Położenie fizyczno-geograficzne	37
2.2.2	Położenie i zasięg przestrzenny dzielnic na tle podziałów pozaprzrodniczych	41
2.3	Charakterystyka społeczno-demograficzna	46
2.4	Charakterystyka gospodarcza	56
2.5	Walory turystyczne i rekreacyjne	64
Rozdział 3	Spójność układu przestrzennego analizowanych dzielnic	72
3.1	Zasięg wybranych dzielnic na tle pozostałych jednostek pomocniczych	72
3.2	Wybrane dzielnice samorządowe na tle jednostek ewidencji gruntów	75
3.3	Zasięg wybranych dzielnic na tle jednostek urbanistycznych	84
3.4	Analizowane dzielnice pomocnicze na tle innych podziałów miasta	87
3.5	Spójność topograficzna wybranych dzielnic samorządowych	102
Rozdział 4	Spójność społeczno-gospodarcza wybranych jednostek pomocniczych miasta Krakowa	109
4.1	Wprowadzenie	109
4.2	Spójność społeczna analizowanych dzielnic w świetle przeprowadzonych wywiadów i konsultacji społecznych	111
4.2.1	Spółeczności lokalne: rdzenne i napływowe na tle zasięgu terytorialnego	111
4.2.2	Spójność obiektów infrastruktury społecznej	115

4.2.3	Więzi kulturowe i lokalne tradycje	117
4.3	Spójność gospodarcza.....	121
4.3.1	Spójność infrastruktury komunikacyjnej	121
4.3.2	Spójność gospodarcza pozostała	124
Rozdział 5	Skuteczność dotychczasowego funkcjonowania uwzględnionych w badaniach dzielnic samorządowych w kontekście zaspokajania potrzeb ich mieszkańców	131
5.1	Charakterystyka procedury badawczej	131
5.2	Charakterystyka respondentów	132
5.3	Ocena funkcjonowania dzielnic samorządowych w opinii społecznej	137
Rozdział 6	Ocena przebiegu granic analizowanych dzielnic pomocniczych w aspekcie ich perspektywicznej funkcjonalności w oparciu o dostępne dokumenty oraz w opinii społecznej	157
6.1	Ocena przebiegu granic dzielnic samorządowych w świetle dokumentów planistycznych	157
6.2	Ocena zasięgu przestrzennego dzielnic z punktu widzenia mieszkańców	163
6.3	Ocena perspektywicznej spójności wybranych jednostek pomocniczych z punktu widzenia zaspokojenia potrzeb społeczno-gospodarczych ich mieszkańców	167
Zakończenie i wnioski		176
Literatura		184
Źródła		188
Spis rycin		195
Spis tabel		202
Załącznik nr 1		204
Załącznik nr 2		205
Załącznik nr 3		206

Wstęp

Powstanie dzielnic samorządowych w 1991 r. było zapowiedzią przeobrażeń zachodzących w strukturze prawnoustrojowej miasta, w następstwie przejścia z gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej. Kraków w 1990 r. w sensie prawnoustrojowym nie istniał jako miasto¹. Prezydent miasta był faktycznie wojewodą, wykonującym z ramienia rządu scentralizowaną władzę na jego obszarze. Miasto podzielone było wówczas na cztery duże dzielnice administracyjne. 27 maja 1990 r. w Krakowie utworzono gminę miejską, podzieloną w 1991 r. na 18 jednostek pomocniczych, wzorowanych na dawnych dzielnicach katastralnych (dawnych wsiach i miastach przyłączanych sukcesywnie do Krakowa, tj. miasta w obrębie Plant), które po ich likwidacji w 1951 r. uległy przeobrażeniom strukturalnym.

Działalność ta została tak pomyślana, aby władze miasta miały ciągłą wiedzę o przestrzeni życia mieszkańców. Funkcjonujący przez ponad 26 lat (1991-2017) podział na jednostki pomocnicze ustanowione w oparciu o dawne dzielnice katastralne, zmodyfikowany z upływem 40 lat (1951-1991), polegający między innymi na stworzeniu systemu wrażliwości społecznej mieszkańców na potrzeby ich „małych ojczyzn”.

W ostatnich jednak latach okazało się, że w niektórych z nich doszło do napięć społecznych wskazujących na pewne nieprawidłowości w funkcjonowaniu dzielnic. Szczególnie jaskrawo uzewnętrzniło się to w Dzielnicy X Swoszowice, gdzie doszło i w dalszym ciągu dochodzi do konfliktów pomiędzy mieszkańcami dawnych wsi (powstałych jeszcze w okresie średniowiecza i przyłączonych do Krakowa w 1973 r.) a ludnością napływową, która pojawiła się na terenach, do niedawna jeszcze niezamieszkałych, usytuowanych w zachodniej części tej jednostki pomocniczej. Wraz z powstaniem nowych osiedli mieszkaniowych, w nowych warunkach ustrojowych i na nowych zasadach organizacji przestrzeni miejskiej, zaczęto rejestrować napięcia społeczne i antagonizmy. W miejsce spójności przestrzennej a zwłaszcza społecznej (na której tak zależało pomysłodawcom) doszło do próby podziału dzielnicy na część wschodnią, zamieszkałą w dużej części przez ludność rdzenną oraz część północno-zachodnią, złożoną z ludności napływowej. Stąd też przebieg granic na tym obszarze stał się przedmiotem dyskusji i licznych petycji do Urzędu Miasta Krakowa obydwu skonfliktowanych stron. Tymczasowa korekta mająca miejsce w 2014 r. nie tylko nie

¹ Por. J. Purchla, *Dzielnicowe dylematy Krakowa 1791-1991* [w:] *Kraków – Metropolia*, t. 2. pod red. J. Purchli, Księgarnia Akademicka, Kraków 2017, s. 19

rozwiązała tego konfliktu, ale jeszcze bardziej go spotęgowała. W rezultacie zdecydowano się na opracowanie ekspertyz, mających na celu rozpoznanie poprawności przebiegu granic.

Zakres przestrzenny niniejszej ekspertyzy obejmuje trzy dzielnice samorządowe: VIII Dębniaki, IX Łagiewniki - Borek Fałęcki i X Swoszowice, na terenie których zaobserwowano niepokoje społeczne, spowodowane korektami granic w ostatnich latach. Dzielnice te usytuowane są w południowej części miasta. Oceną przebiegu granic objęto także dwie sąsiednie dzielnice: XI Podgórze Duchackie i XIII Podgórze, względem których postulowane są także niewielkie zmiany. Pominięte zostały natomiast terytoria sąsiednich dzielnic, oddzielonych granicą naturalną, jaką stanowi rzeka Wisła, oraz miejscowości usytuowane na południe od granicy miasta, które jak na razie nie wywołują żadnych napięć.

Celem niniejszej ekspertyzy, zleconej przez Władze Miasta Krakowa, jest ocena prawidłowości przebiegu granic trzech dzielnic, z uwzględnieniem kryteriów stanowiących podstawę ich wyodrębnienia.

W ekspertyzie zaprezentowano 6 rozdziałów, wstęp oraz zakończenie wraz z wnioskami, ogólnymi i szczegółowymi, dotyczącymi oceny przebiegu granic wybranych dzielnic samorządowych.

Rozdział pierwszy poświęcony został prezentacji podziałów miasta Krakowa nie tylko na dzielnice administracyjne i samorządowe, ale także inne podziały, istotne między innymi z geodezyjnego, urbanistycznego czy statystycznego punktu widzenia.

Rozdział drugi objął swym zakresem rzeczowym krótką charakterystykę przyjętych do badań trzech dzielnic pod względem położenia, cech demograficznych, gospodarczych, walorów turystycznych, wynikających z faktu uwzględnienia w trakcie ich delimitacji, starych układów historycznych.

Kolejne rozdziały zawierają ocenę spójności przestrzennej (rozdział trzeci) i społeczno-gospodarczej (rozdział czwarty). Rozdział czwarty oparty został częściowo na udostępnionych przez Urząd Miasta Krakowa materiałach, a częściowo na wywiadach, które zostały przeprowadzone wśród radnych, księży proboszczów i pozostałych mieszkańców tych trzech dzielnic. Wykorzystano też informacje zebrane w trakcie spotkań zorganizowanych z mieszkańcami przez Urząd Miasta Krakowa, z inicjatywy przedstawicieli Uniwersytetu Jagiellońskiego, opracowujących odrębną ekspertyzę. Pełna i szczegółowa analiza w tym rozdziale byłaby realna pod warunkiem przeprowadzenia inwentaryzacyjnych badań terenowych, gdyż dane pozyskane z Urzędu Miasta okazały się w wielu przypadkach niewystarczające.

Rozdział piąty i częściowo szósty oparto na badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców trzech analizowanych dzielnic. Ich celem było rozpoznanie opinii mieszkańców na temat funkcjonowania jednostek pomocniczych miasta oraz prawidłowości przebiegu ich granic. W rozdziale szóstym dokonano także oceny wpływu planowania przestrzennego na przebieg granic.

W oparciu o sześć rozdziałów skonstruowane zostały wnioski i sugestie dotyczące ewentualnych kierunków działań w zakresie perspektywicznego przebiegu granic analizowanych dzielnic.

Rozdział 1

JEDNOSTKI POMOCNICZE KRAKOWA NA TLE INNYCH PODZIAŁÓW PRZESTRZENNYCH MIASTA

1.1 Podziały na dzielnice administracyjne i katastralne

1.1.1 Podziały miasta na dzielnice administracyjne

Przywilej lokacyjny został nadany Krakowowi 5 czerwca 1257 r. przez Bolesława Wstydliwego. Powierzchnia miasta wynosiła 50 ha¹. Miasto rozciągało się po granice dzisiejszych Plant (na północy, wschodzie i zachodzie) oraz ul. Poselską na południu².

Pod koniec XIII w. przyłączono do Krakowa Okół i Wawel. Powierzchnia miasta wzrosła do 89 ha³.

Od czasów średniowiecznych miasto podzielone było na 4 kwartały⁴ (pierwsza zachowana wzmianka o kwartałach pochodzi z roku 1396).

Były to:

- Kwartal Grodzi (Quartale Castrense),
- Kwartal Garncarski (Quartale Figulorum),
- Kwartal Sławkowski (Quartale Slavcoviense),
- Kwartal Rzeźniczy (Quartale Carnificum).

Kwartały te były załączkami późniejszych dzielnic administracyjnych, a także dzielnic katastralnych. Między innymi służyły organizacji obrony miasta oraz egzekwowaniu podatków, głównie szosu („podymnego”)⁵.

Taki stan rzeczy przetrwał do 1792 r., kiedy to na mocy ustawy Sejmu czteroletniego pt. „Miasta nasze królewskie wolne w państwach Rzeczypospolitej” z dn. 18 kwietnia 1791 r.

¹ por. K. Bromek, *Zarys rozwoju historycznego i terytorialnego Krakowa* [w:] *Rozwój i współczesna struktura społeczno-ekonomiczna miasta Krakowa*, red. A. Wrzosek, Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica, t. 8, 1975, s. 21.

² Ibidem, s. 21

³ por. R. Mydel, *Rozwój struktury przestrzennej miasta Krakowa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wyd. PAN, Warszawa 1975, s. 21

⁴ Kwartal – część miasta leżąca pomiędzy czterema przecinającymi się ulicami (por. *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, pod red. J. Bralczyka, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2005, s. 346)

⁵ Księgi radzieckie m. Krakowa, Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn.. rkps 427s. 68-69, rkps 1213, s.62-63, 380-381; Księgi administracji finansowej m. Krakowa, Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn.. rkps 2513-2517, passim;

a także ustawy sejmowej z dn. 27 czerwca 1791 r. pt. „Urządzenie wewnętrzne miast wolnych Rzeczypospolitej”⁶ nastąpiło scalenie miast i przedmieść. Wówczas w granicach Krakowa znalazły się (oprócz historycznego centrum miasta, tzw. „Krakowa w obrębie murów”):

- Kazimierz,
- Kleparz,
- Stradom,
- Wesoła,
- Biskupia,
- Garbary,
- Czarna Wieś,
- Błonia⁷.

Zniesiono wówczas jurydyki⁸, a miasto podzielono na 4 cyrkule⁹:

- Cyrkuł I: Krakowski, objął Kraków z Zamkiem
- Cyrkuł II: Kazimierski, objął Kazimierz, Stradom, siedliska żydowskie, Przedmieście Podbrzezie i domy za Bramą Wielicką,
- Cyrkuł III: Garbarski, objął jurydyki i przedmieścia:
 - Garbary,
 - Piasek,
 - Biskupie,
 - Retorykę,
 - Smoleńsko wielkorządowe i duchowne,
 - ul. Krowią,
 - Zwierzyniec,
 - Wygodę¹⁰,

⁶ por. J.M. Małecki, *Kraków w dobie Oświecenia* [w:] J. Bieniarzówna, J. Małecki, J. Mitkowski, *Dzieje Krakowa*, t. 3: J. Bieniarzówna, J. Małecki, *Dzieje Krakowa. Kraków w wiekach XVI - XVIII*, Wyd. Literackie, Kraków, s. 96.

⁷ Por. K. Bromek, *Zarys...* op. cit., s. 25.

⁸ Jurydyka – w Polsce w XIV – XVIII w. część miasta wyjęta spod prawa miejskiego, podległa wprost staroście grodzkiemu (por. *Słownik 100...*, op. cit.s. 268).

⁹ Cyrkuł–okręg miasta lub kraju w b. zaborze rosyjskim (Ibidem, s. 99).

¹⁰ Ostatecznie weszła w skład kazimierskiego cyrkulu

- Groble¹¹,
- Podzamcze¹²,
- Czarną Wieś,
- Łobzów,
- Cyrkuł IV: Kleparski, objął:
 - Kleparz,
 - Błonia,
 - Pędzichów,
 - Szlak,
 - Wesołą,
 - Lubicz,
 - Brzeg,
 - Krowodrzę¹³.

Podział ten nie utrzymał się długo. Wskutek konserwatywnych decyzji zwolenników Konfederacji Targowickiej, po kilku miesiącach funkcjonowania takiego podziału przestał istnieć tak poszerzony terytorialnie Kraków. Konfederaci woj. krakowskiego wydali w dn. 12 września 1792 r. manifest, na mocy którego decyzje Sejmu Czteroletniego zostały cofnięte. Powrócono do pomocniczego podziału administracyjnego miasta na wspomniane na początku 4 kwartały miejskie.

Decyzją zwołanego przez Konfederatów Targowickich Sejmu grodzieńskiego, 24. XI. 1793 r. wprowadzony został, na mocy ustawy „Miasta wolne Rzeczypospolitej”, kolejny podział miasta. Kraków podzielony został na 3 wydziały:

- pierwszy, stanowiący właściwy Kraków,
- drugi: Kleparz z jurydykami,
- trzeci: Garbarze¹⁴ z jurydykami, zatem dawny cyrkuł: 1, 3 i 4.

Dawny drugi cyrkuł nie powstał, ponieważ Kazimierz zachował swą odrębność i stał się „miastem wolnym Rzeczypospolitej”¹⁵.

¹¹ Weszły w skład kazimierskiego cyrkułu

¹² Weszło w skład kazimierskiego cyrkułu

¹³ Por. S. Krzyżanowski, *Kraków i jego rozwój terytorialny za czasów polskich* [w:] Kraków. Rozszerzenie granic 1909–1915, wyd. K. Rolle, Nakładem Gminy Stoł. Król. Miasta Krakowa, Kraków 1931, s. 34.

¹⁴ Późniejsza nazwa Garbary

4 marca 1794 r. zostały przeprowadzone wybory, w wyniku których ukonstytuowały się nowe władze miasta. Wskutek wybuchu Powstania Kościuszkowskiego już 24 marca 1794 r., na wniosek T. Kościuszki zniesione zostały postanowienia sejmu grodzieńskiego – nastąpił powrót do rozwiązań ustrojowych wprowadzonych przez Sejm Czteroletni. Tym samym znowu obowiązywał podział miasta na opisane już wyżej 4 cyrkule (w okresie tym Kazimierz ponownie znalazł się w granicach Krakowa).

Jednocześnie dla celów obronnych pomocniczo wprowadzono podział miasta na 4 kwartały, nawiązujące do dawnych podziałów Krakowa:

- Kwartal I - Grodzki, obejmujący: Kraków i Kazimierz,
- Kwartal II - Garncarski, objął:
 - Retorykę,
 - Smoleńsko samorządowe i duchowne,
 - ul. Krowią,
 - Wygodę,
 - Groble,
 - Podzamcze,
- Kwartal III - Sławkowski:
 - Garbarze (ob. Garbary),
 - Piasek,
 - Biskupie,
 - Czarną Wieś,
 - Nową Wieś,
 - Łobzów,
- Kwartal IV - Rzeźniczy:
 - Kleparz,
 - Błonie,
 - Pędzichów,
 - Szlak,

¹⁵ Por. S. Krzyżanowski, *Kraków...* op. cit., s.35

- Wesołą,
- Lubicz,
- Brzeg miejski,
- Krowodrzę.

Stan ten przetrwał do 15.VI.1794 r., tj. do upadku Powstania Kościuszkowskiego. Po zajęciu miasta przez wojska pruskie, generał tych wojsk - von Elzner zażądał wprowadzenia podziału miasta sprzed 24 marca 1794 r. Tak też się stało, powrócono do podziału Krakowa na przywołane już wcześniej 3 wydziały:

- Wydział I stanowiło Śródmieście z Zamkiem,
- Wydział II-Kleparz i Wesoła,
- Wydział III-Piasek, Nowy Świat i Czarna Wieś.

Kazimierz aż do 1.09.1802 r. był odrębnym miastem i dopiero po tym terminie wszedł ostatecznie w skład Krakowa¹⁶.

Wówczas to, po reorganizacji administracji miejskiej i sądownictwa miejskiego powstały 4 obwody (Bezirke) miasta:

- Miasto Kraków,
- d. miasto Kazimierz,
- przedmieście Kleparz,
- przedmieście Piasek.

Obwód stanowiący Miasto Kraków (czyli dawne miasto „w obrębie murów”) pozostawał w bezpośredniej gestii krakowskiego Magistratu, natomiast pozostałe obwody miały jednocześnie status dawnych wydziałów, z władzami podporządkowanymi Magistratowi. W ten sposób obwód stanowiący d. miasto Kazimierz był Wydziałem Pierwszym, obwód przedmieście Kleparz był Wydziałem Drugim, a obwód przedmieście Piasek stanowił Wydział Trzeci¹⁷.

W 1809 r. miasto weszło w skład Księstwa Warszawskiego. Z przyłączonych do Księstwa Warszawskiego terenów utworzono cztery departamenty: krakowski, lubelski,

¹⁶ R. Sikorski, *Stosunek gmin sąsiednich do Krakowa w ciągu XIX stulecia* [w:] *Kraków. Rozszerzenie granic ...* op. cit., s. 39 – 40.

¹⁷ A. Chmiel, *Ustrój miasta Krakowa 1791-1866*, rękopis, Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn.. ACH 38, s. 525, 529-537

radomski i siedlecki. Każdy z tych departamentów dzielił się na gminy. W przypadku Krakowa utworzono 3 gminy:

- Do gminy I zaliczone zostało Śródmieście,
- Gminę II objęła część ul. Grodzkiej, Stradom, Kazimierz,
- Gminę III stanowiły: Kleparz, Piasek, Czarna Wieś.
- Gminę IV - utworzyło przyłączone do Krakowa formalnie w 1810 r., faktycznie natomiast z początkiem 1811 r. - miasto Podgórze¹⁸.

Po upadku Księstwa Warszawskiego, Podgórze zostało odłączone od Krakowa i włączone do Austrii. Terytorium Krakowa dzieliło w latach 1815-1816 się na 3 wspomniane wcześniej gminy (I - III). W okresie Rzeczypospolitej Krakowskiej (1815-1846), kiedy Kraków stał się Wolnym Miastem, kontrolowanym przez 3 mocarstwa: Austrię, Prusy i Rosję, miasto podzielono na 11 gmin miejskich, a pozostałą część Rzeczypospolitej Krakowskiej na 17 gmin okręgowych. Wśród tych 11 gmin, obejmujących miasto Kraków, ustanowionych z mocą od 1816 r.:

- pierwszych 5 (I-V) obejmowało Śródmieście i Wawel,
- VI - Stradom i Kazimierz chrześcijański,
- VII - Kleparz i część przedmieścia Piasek,
- VIII - część Kleparza i Wesołą,
- IX - część Piasku, Nowy Świat i Czarną Wieś,
- X, XI - Kazimierz izraelicki¹⁹

7.XII.1838 r. Senat Wolnego Miasta Krakowa dokonał nowego podziału administracyjnego miasta, dzieląc je na 5 cyrkułów:

- Pierwszy cyrkuł obejmował większą część Śródmieścia (dawne gminy I-III),
- Drugi cyrkuł obejmował gminę IV oraz VII gminę miejską: Kleparz, Piasek, a ponadto wsie: Krowodrzę, Łobzów, Nową Wieś, Narodową²⁰, Gramatykę²¹, Kawiory¹³,
- Trzeci cyrkuł składał się z gminy V (Śródmieście), Wesołej (gmina VIII) oraz wsi: Grzegórzki i Piaski²²,

¹⁸ Ibidem, s. 40.

¹⁹ Ibidem, s. 42

²⁰ późniejsza nazwa Nowa Wieś

²¹ późniejsza część Czarnej Wsi

²² Późniejsza XIX dzielnica katastralna Grzegórzki.

- Czwarty cyrkuł stanowiła gmina IX - Nowy Świat z Rybakami oraz Czarna Wieś, Półwie Zwierzynieckie, Zwierzyniec (z Kopcem im. T. Kościuszki²³),
- Piąty cyrkuł obejmował gminę VI – Stradom, chrześcijański Kazimierz oraz gminy X i XI - tj. Kazimierz żydowski²⁴.

W dn. 11 listopada 1846 r. Kraków ponownie znalazł się w zaborze austriackim. Podział na opisane wyżej 5 cyrkułów nadal był aktualny, z tym, że od 1848 r. uzyskały one nazwę „obwody”.

W 1854 r. Rozporządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych przeprowadzono nową organizację polityczno-administracyjną Galicji, w skład której wszedł Kraków. W następstwie tej reorganizacji przyłączone wcześniej do miasta wsie: Łobzów, Nową Wieś, Narodową, Półwie Zwierzynieckie, Zwierzyniec weszły w skład powiatu lisieckiego, a Krowodrza do powiatu mogińskiego.

Tym samym zaszła potrzeba ograniczenia ilości dzielnic administracyjnych miasta – w miejsce podziału na 5 obwodów od 21.07.1855 r. wprowadzono podział na trzy obwody miejskie.²⁵

Podział administracyjny Krakowa na obwody przetrwał aż do 1954 roku. W miarę zmian granic miasta i różnych koncepcji administrowania nim, zmieniała się ilość tych obwodów:

- podział na 3 obwody przetrwał do 1910 r., do realizacji idei Wielkiego Krakowa,
- w latach 1910-1915 obowiązywał podział na 4 obwody (dodatkowy obwód objął tereny przyłączone do Krakowa w latach 1910-1912)
- od roku 1915 (przyłączenie Podgórza) do 1928 r. aktualny był podział miasta na 5 obwodów²⁶,
- w dekadzie zamkniętej latami 1928-1937 obowiązywał podział miasta na 9 obwodów – dzielnic administracyjnych²⁷,

²³ Kopiec usypany został w latach: 1820 – 1823 (por. J. Adamczewski, *Jesteśmy w Krakowie*, Wyd. Interpress, Warszawa 1973, s. 147)

²⁴ Por. R. Sikorski, *Stosunek ...* op. cit., s. 44, *Kraków ...* op. cit. s. 44.

²⁵ Ibidem, s. 49

²⁶ W. Piotrowski, *Historia komisariatów obwodowych w Krakowie i projekt podziału miasta na cztery obwody*, Kraków 1900; Obwieszczenie L 19920 z 31 marca 1910 r. „Dziennik Rozporządzeń dla stoł. król. miasta Krakowa z 1910 r., Nr 2, s. 21-22; Rozporządzenie L. 993/915/prez. Z 30 czerwca 1915 r., Dziennik Rozporządzeń dla stoł. król. miasta Krakowa z 1915 r., Nr 6, s. 59-60;

²⁷ Rozporządzenie L. Prez. 8701/28 z 3 września 1928 r., Dziennik Rozporządzeń dla stoł. król. miasta Krakowa z 1928 r., Nr 9, s. 365;

- w ramach przekształceń spowodowanych wejściem w życie tzw. „ustawy scaleniowej” z 1933 r. wprowadzono podział miasta na 6 obwodów – dzielnic administracyjnych; obowiązywał on w latach 1938-1941²⁸,
- dokonane w 1941 r. przez niemieckiego okupanta poszerzenie granic miasta poskutkowało zwiększeniem ilości obwodów do 10 – podział na 10 obwodów miejskich obowiązywał do 1951 r.²⁹.
- w roku 1951 na nowo przyłączonych do miasta terenach utworzono nową jednostkę podziału terytorialnego miasta: dzielnicę administracyjną Nowa Huta. W latach 1951-1954 Kraków podzielony był nadal na dotychczasowych 10 obwodów. Dodatkowo pojawiła się w podziale terytorialnym dzielnica o całkowicie odmiennym statusie i charakterze, już dostosowanym do przyszłych rozwiązań ustrojowych, wprowadzonych w 1954 r..

Przeobrażenia polityczno-gospodarcze Polski po 1947 r., wprowadzenie zasad centralnie sterowanej polityki gospodarczej kraju przyczyniły się do powołania do życia dużych jednostek przestrzennych jakimi stały się dzielnice administracyjne. Już w 1948 r. planowano wstępnie podział Krakowa na duże dzielnice administracyjne. Miały nimi być: Stare Miasto, Zwierzyniec, Kleparz, Grzegórzki i Podgórze, których nazwy zaczerpnięto z nazw dawnych gmin katastralnych. Po przyłączeniu 1.01.1951 r. Nowej Huty do Krakowa, powstającej od 1949 jako odrębne miasto³⁰ doszło do reorganizacji podziału administracyjnego miasta realizowanego według modelu przyjętego dla całego kraju³¹. Wyróżniono w 1954 r. 6 dzielnic: Stare Miasto, Zwierzyniec, Kleparz, Grzegórzki, Podgórze i Nową Hutę (ryc. 1).

Stan ten przetrwał do 1.01.1973 r. kiedy to doszło do kolejnych zmian w podziale administracyjnym miasta i utworzono cztery duże dzielnice administracyjne: Śródmieście, Krowodrzę, Nową Hutę i Podgórze (ryc. 2).

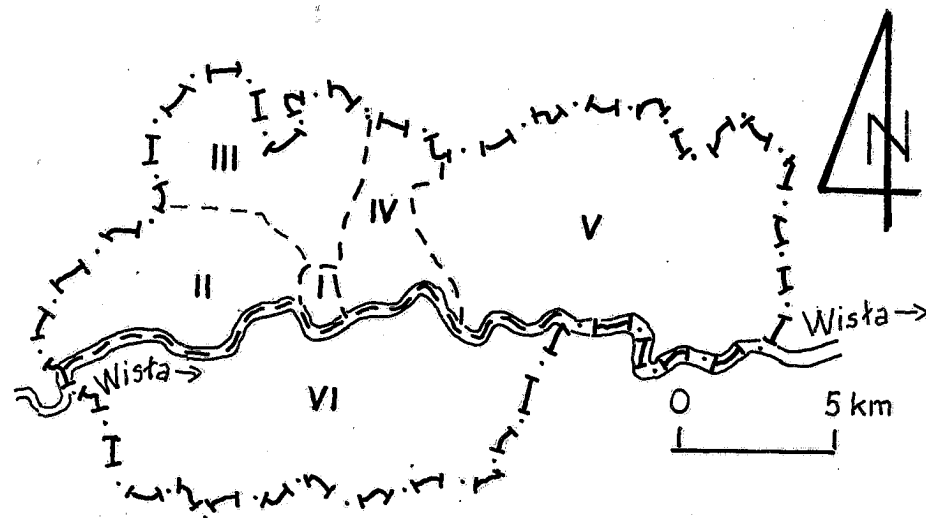
W następstwie kolejnych przeobrażeń politycznych i gospodarczych, mających miejsce po 1989 r. i przejścia gospodarki polskiej z centralnie sterowanej gospodarki socjalistycznej na gospodarkę rynkową wzrosło znaczenie po raz pierwszy od zakończenia

²⁸ Okólnik nr 49, Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w stoł. król. mieście Krakowie z 1937 r., Nr 12, poz. 84;

²⁹ A. Fiderkiewicz, Sprawozdanie Prezydenta stoł. król. m. Krakowa w przedmiocie dzielnic przyłączonych do m. Krakowa w r. 1941, Kraków 1951, Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn. Bibl. 14437, passim ; B. Kasprzyk, Poczet zwierzchników dzielnic miasta Krakowa 1396-2018, wyd. Urząd Miasta Krakowa, rękopis w przygotowaniu, rozdział 2

³⁰ Por. R. Mydel, *Rozwój urbanistyczny miasta Krakowa po drugiej wojnie światowej*, Wyd. i Drukarnia „Secesja”, Kraków 1994, s. 66.

³¹ W 1954 r. wprowadzono w Polsce podział na gromady, jako na najniższe pod względem administracyjnym jednostki podziału terytorialnego kraju.

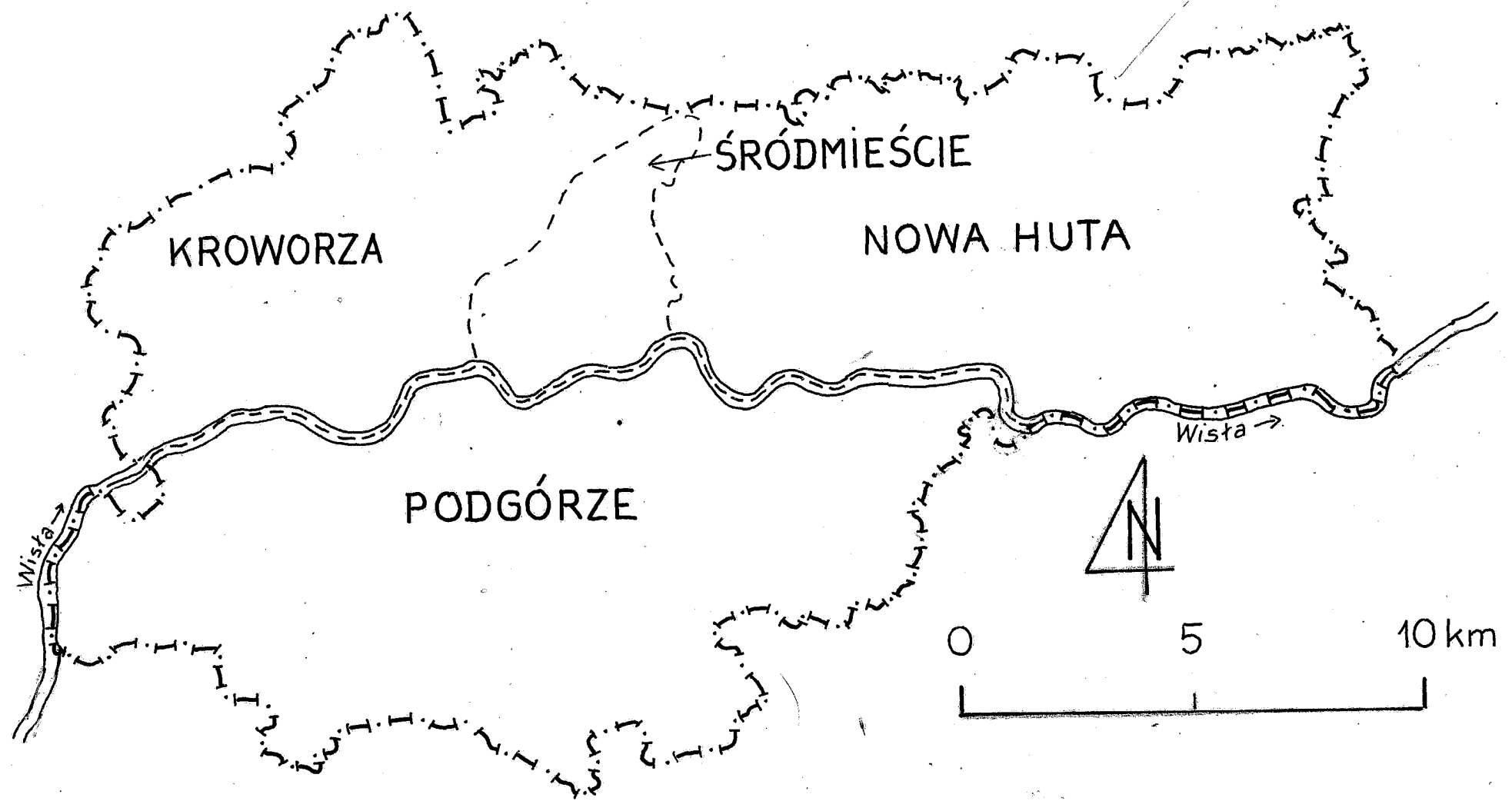

I... VI	A
Wisła →	B
---	C
---	D

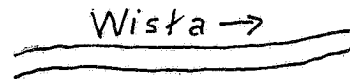
Ryc. 1. Podział miasta Krakowa na dzielnice administracyjne funkcjonujące w latach 1954 – 1973: A = dzielnice administracyjne (I = Stare Miasto; II = Zwierzyniec; III = Kleparz; IV = Grzegórzki; V = Nowa Huta; VI = Podgórze); B = ważniejsze rzeki, ich nazwy i kierunki ich spływu; C = granice miasta Krakowa z lat 1954 – 1973; D = granice dzielnic administracyjnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

K. Bromek, *Zarys rozwoju historycznego i terytorialnego Krakowa* [w:] *Rozwój i współczesna struktura społeczno-ekonomiczna miasta Krakowa*, red. A. Wrzosek, Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica, vol. 8, PWN, Warszawa – Kraków 1975, s. 33, ryc. 7., oraz J. Purchla, *Jakie dzielnice ? ... op. cit*, s. 26.

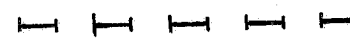

KROWODRZA

1

2

3

4

Ryc. 2. Podział miasta Krakowa na dzielnice administracyjne funkcjonujące w latach 1973 – 1991: A = dzielnice administracyjne i ich nazwy; B = ważniejsze rzeki, ich nazwy i kierunki ich spływu; C = granice miasta Krakowa z lat 1973 - 1991; D = granice dzielnic administracyjnych z lat: 1973 - 1991.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

K. Bromek, *Zarys rozwoju historycznego i terytorialnego Krakowa* [w:] *Rozwój i współczesna struktura społeczno-ekonomiczna miasta Krakowa*, red. A. Wrzosek, Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica, vol. 8, PWN, Warszawa – Kraków 1975, s. 33, ryc. 7., oraz B. Luchter, *Kraków. Zarys przemian ekonomiczno-przestrzennych*, Wyd. UE, Kraków 2012, s. 23.

II wojny światowej samorządów lokalnych. Uznano, że podział na duże i sztuczne dzielnice administracyjne, liczące ok. 200 tys. mieszkańców każda, jest niedoskonały żeby można było mówić o „autentycznej tożsamości lokalnej”³².

1.1.2 Podział Krakowa na dzielnice katastralne

Początków krakowskich dzielnic katastralnych należy doszukiwać się we wprowadzonym w 1816 r. podziale Wolnego Miasta Krakowa na 11 gmin miejskich. Gminy te łączyły wówczas funkcje administracyjne z funkcjami katastralnymi. Gdy w roku 1838 zmieniono podział administracyjny miasta z 11 gmin na 5 cyrkulów, dotychczasowym gminom pozostało znaczenie już tylko katastralne³³. Zatem od roku 1838 Kraków dzielił się na 5 cyrkulów administracyjnych i 11 gmin katastralnych, numerowanych rzymskimi cyframi I-XI – one były początkiem dla późniejszych dzielnic katastralnych.

W roku 1858 wprowadzono, z mocą od 1.01.1859 r. nowy podział miasta na 8 gmin katastralnych, nazwanych później „dzielnicami katastralnymi”. Zgodnie z tą regulacją i stosowanym przez nią nazewnictwem Kraków dzielił się katastralnie na:

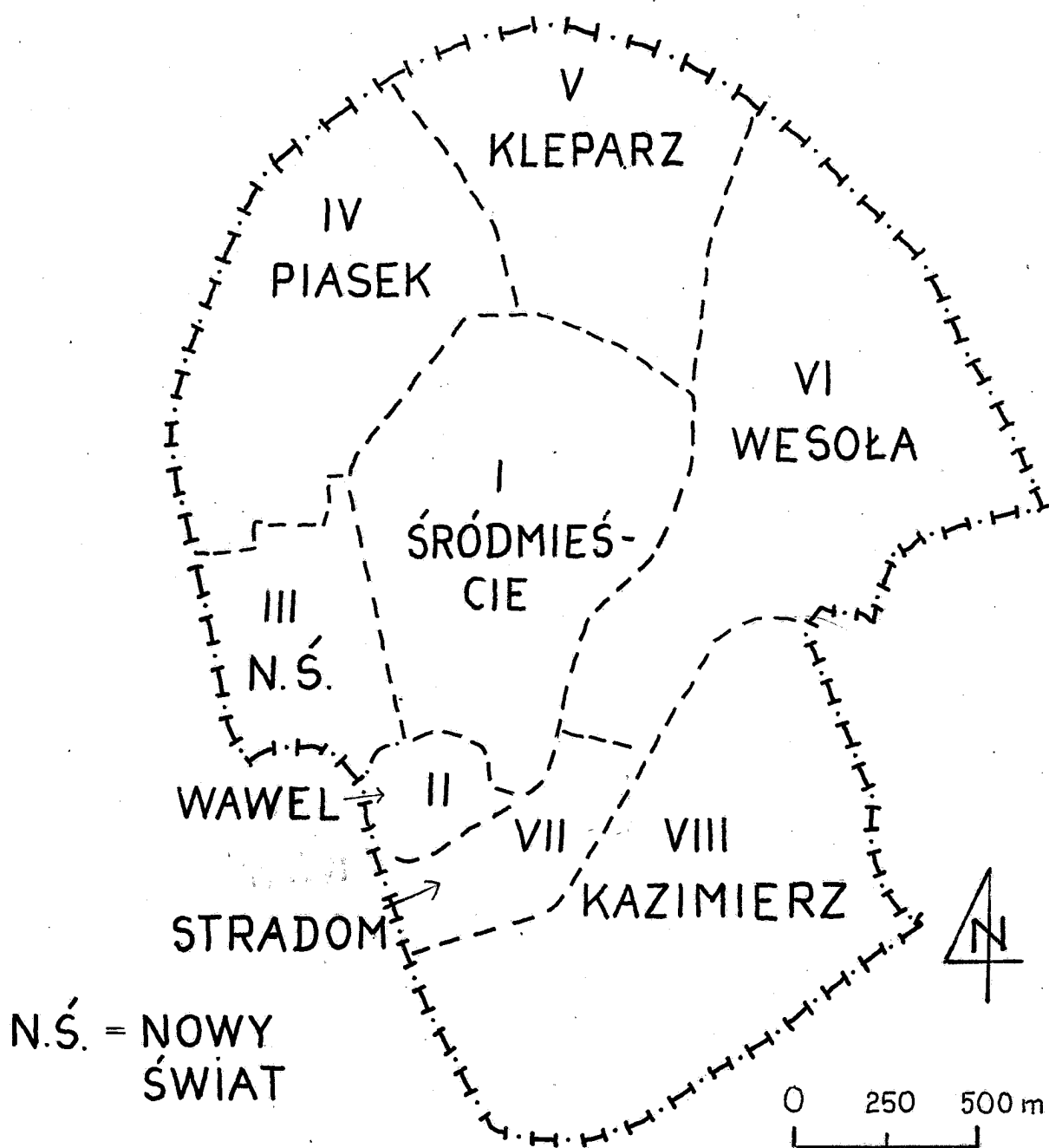
1. Miasto właściwe z otaczającymi go Plantacjami,
2. Zamek obwarowany,
3. Przedmieście Nowy Świat,
4. Przedmieście Piasek,
5. Przedmieście Kleparz,
6. Przedmieście Wesoła,
7. Przedmieście Stradom,
8. Miasto Kazimierz (ryc. 3)³⁴

Nazwę swoją gminy - dzielnice katastralne zawdzięczają Katastrowi galicyjskiemu, tj. wykazowi oraz spisowi obiektów i gruntów służącemu celom podatkowym. Kataster ten powstał w I poł. XIX w. na terenie byłego zaboru austriackiego, a zwłaszcza Galicji, w ramach której jednostkami ewidencji gruntów stały się gminy katastralne, odpowiedniki

³² Por. K. Trafas, *Możliwości rozwoju miasta Krakowa w warunkach funkcjonowania samorządu lokalnego* [w:] *Z badań nad przemianami Krakowa na przełomie lat 1980/1990*, red. B. Kortus, Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica, t. 25/26, Kraków 1992 – 1993, s. 6.

³³ R. Sikorski, *Stosunek...*, op. cit., s.44.

³⁴ Por. J. M. Małecki, *W dobie autonomii galicyjskiej* [w:] *Dzieje Krakowa*, pod red. J. Bieniarzówny, J. Małeckiego, J. Mitkowskiego, t.3, Wyd. Literackie, Kraków 1979, s. 225.; *Przegląd nowego podziału i oliczbowania domów w głównem mieście krajowem Krakowie*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1858, s. 3.

Ryc. 3. Podział miasta Krakowa na dzielnice katastralne w latach 1858 – 1909
(według nazw przyjętych ok. 1909 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
J. M. Małecki, *W dobie autonomii galicyjskiej (1866 – 1918)* [w :]
Dzieje Krakowa, pod red. J. Bieniarzówny, J. Małeckiego, J.
Mitkowskiego, t. 3, Wyd. Literackie, Kraków 1979, s. 230.

dzisiejszych sołectw. Dla tego typu jednostek przestrzennych opracowano mapy, zwane katastralnymi oraz liczne załączniki, takie jak:

- protokoły parcel gruntowych,
- protokoły parcel budowlanych,
- alfabetyczny wykaz właścicieli,
- wykazy parcel nieznanych i zestawienia użytkowania ziemi³⁵.

Powiększenie terytorium miasta Krakowa nastąpiło w latach 1909-1915. Przyłączono wówczas trzynaście wsi oraz jedno miasto - Podgórze, które w 1783 r. uzyskało prawa miejskie³⁶, a w 1915 r., jako ostatnia gmina wśród przyłączonych w tym okresie, weszła w skład Krakowa.

Miejscowości te stały się kolejnymi (IX – XXII) dzielnicami katastralnymi (IX - Ludwinów; X - Zakrzówek; XII - Półwie Zwierzynieckie; XIII - Zwierzyniec; XIV – Czarna Wieś; XV - Nowa Wieś; XVI - Łobzów; XVII - Krowodrza³⁷; XVIII - Warszawskie³⁸; XIX - Grzegórzki³⁹; XX - Dąbie⁴⁰, XXI - Płaszów; XXII - Podgórze⁴¹ - ryc. 4).

W 1941 r., a więc w okresie okupacji hitlerowskiej nastąpiło kolejne poszerzenie granic miasta, w wyniku którego przyłączono do miasta aż 28 wsi⁴², co sprawiło, że powierzchnia miasta wzrosła z 48 km² do 165 km². Nowopowstałym dzielnicom nadano kolejną numerację rzymską, która stanowiła kontynuację dotychczasowych dzielnic. Stały się nimi:

XXIII - Łagiewniki, XXIV - Jugowice I i II - dwie izolowane części tej wsi, XXV - Borek Fałęcki, XXVI - Kobierzyn, XXVII - Skotniki, XXVIII - Pychowice, XXIX - Bodzów, XXX - Kostrze, XXXI - Przegorzały, XXXII - Bielany, XXXIII - Wola Justowska, XXXIV - Chełm, XXXV - Bronowice Małe, XXXVI - Bronowice Wielkie, XXXVII - Tonie, XXXVIII- Prądnik Biały⁴³, XXXIX - Witkowice, XL - Górka Narodowa, XLI – Prądnik Czerwony (bez części, które weszły, obok 30 ha fragmentu Olszy, w skład nowoutworzonej w

³⁵ Por. B. Luchter, *Użytkowanie ziemi w Krakowie w świetle planu katastralnego z I poł. XIX w.*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Zeszyty Naukowe nr 261, Kraków 1987, s. 141- 142.

³⁶ Por. K. Bromek, *Zarys...* op. cit., s. 25.

³⁷ Do Krowodrzy przyłączono w ramach regulacji przebiegu granic miasta fragment Prądnika Białego, wsi przyłączonej ostatecznie do Krakowa w 1941 r.

³⁸ Dzielnica ta utworzona została z południowej części Prądnika Czerwonego – przyłączonego do Krakowa w 1941 r. oraz Olszy, której część przyłączono do miasta w 1926 r., a pozostałą – w 1941 r.

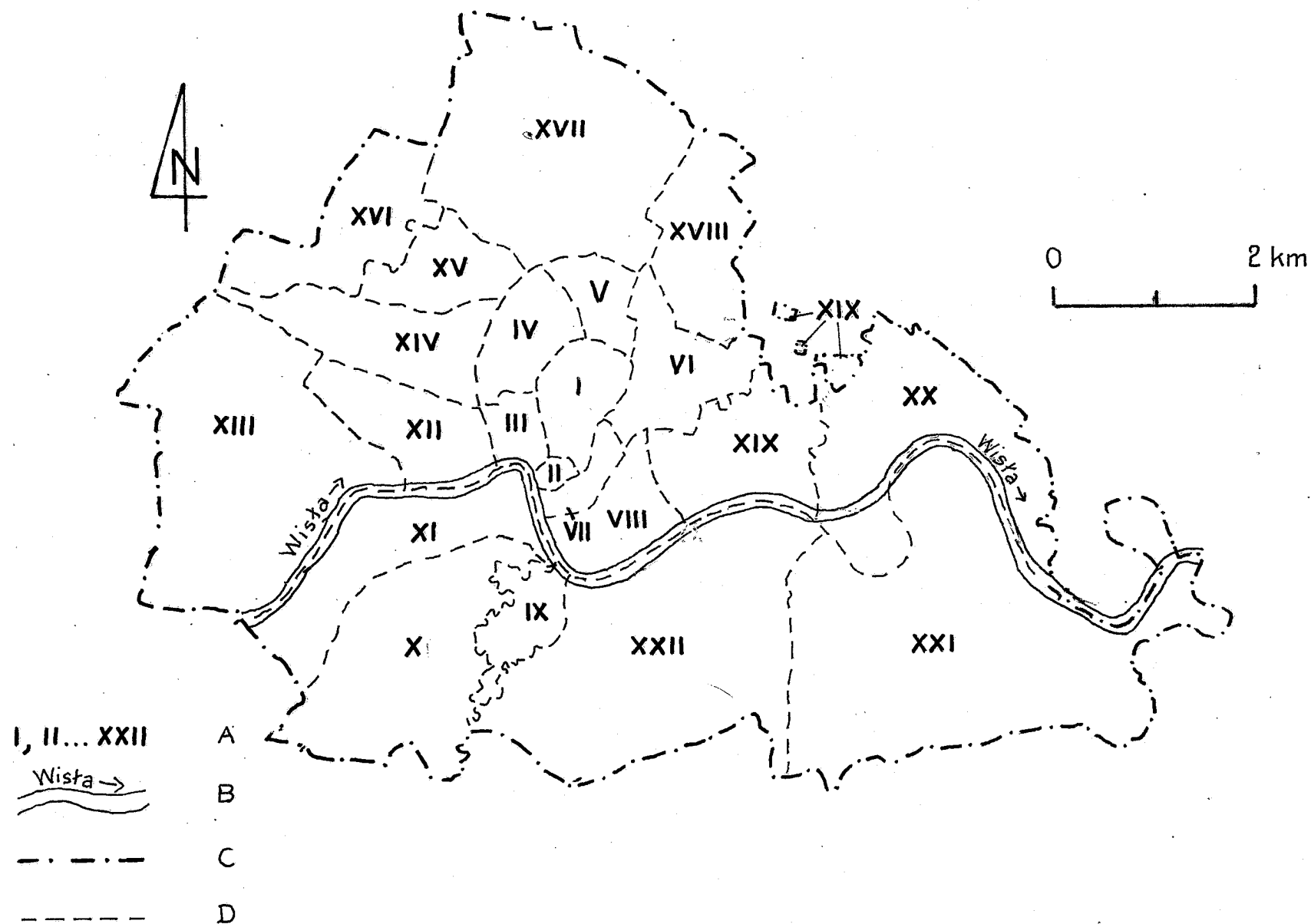
³⁹ Z Piaskami

⁴⁰ Z Beszczem i Głębinowem

⁴¹ W okresie międzywojennym przyłączono do Podgórza niewielką część Woli Duchackiej (K. Bromek, *Zarys...* op. cit., s. 25).

⁴² W okresie Austro-Węgier nazywanych gminami katastralnymi

⁴³ Bez południowego skrawka przyłączonego w 1910 r. do Krowodrzy,

Ryc. 4. Podział miasta Krakowa na 22 dzielnice katastralne według stanu z 1915 r.: A = numery dzielnic katastralnych (I = Śródmieście; II = Wawel; III = Nowy Świat; IV = Piasek; V = Kleparz; VI = Wesoła; VII = Stradom; VIII = Kazimierz; IX = Ludwinów; X = Zakrzówek; XI = Dębники; XII = Półwie Zwierzynieckie; XIII = Zwierzyniec; XIV = Czarna Wieś; XV = Nowa Wieś; XVI = Łobzów; XVII = Krowodrza; XVIII = Warszawskie; XIX = Grzegórzki; XX = Dąbie; XXI = Płaszów; XXII = Podgórze); B = ważniejsze rzeki, ich nazwy i kierunek ich spływu; C = granice miasta; D = granice dzielnic katastralnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
J. M. Małecki, *W dobie autonomii galicyjskiej (1866 – 1918)* [w :]
Dzieje Krakowa, pod red. J. Bieniarzówny, J. Małeckiego, J.
Mitkowskiego, t. 3, Wyd. Literackie, Kraków 1979, s. 356.

1909 r. dzielnicy Warszawskie), XLII - Olsza (bez części przyłączonej wcześniej do dzielnicy Warszawskie), XLIII - Rakowice - XLIV - Czyżyny, XLV - Łęg, XLVI - Rybitwy, XLVII - Bieżanów (część zachodnia, pozostała część wschodnia znajdowała się w dalszym ciągu poza granicami Krakowa), XLVIII - Rżąka, XLIX - Prokocim, L - Wola Duchacka, LI - Piaski Wielkie, LII - Kurdwanów (ryc. 5).

Ostatnie poszerzenie granic miasta, w przypadku którego przyłączone do Krakowa wsie, stały się na krótko - dzielnicami katastralnymi miało miejsce 1.01.1951 r.. Utworzyły je wsie, na gruntach których wybudowany został w późniejszym okresie kombinat metalurgiczny i towarzysząca mu dzielnica mieszkaniowa - o wspólnej nazwie - Nowa Huta. Było to dwanaście wsi o łącznej powierzchni 64,7 km². Uzyskały one następującą numerację: LIII - Mogiła, LIV - Bieńczyce, LV - Mistrzejowice, LVI - Zesławice, LVII - Kantorowice, LVIII - Krzesławice, LIX - Grębałów, LX - Lubocza, LXI - Wadów, LXII - Pleszów, LXIII - Ruszcza, LXIV - Branice (ryc. 6)⁴⁴.

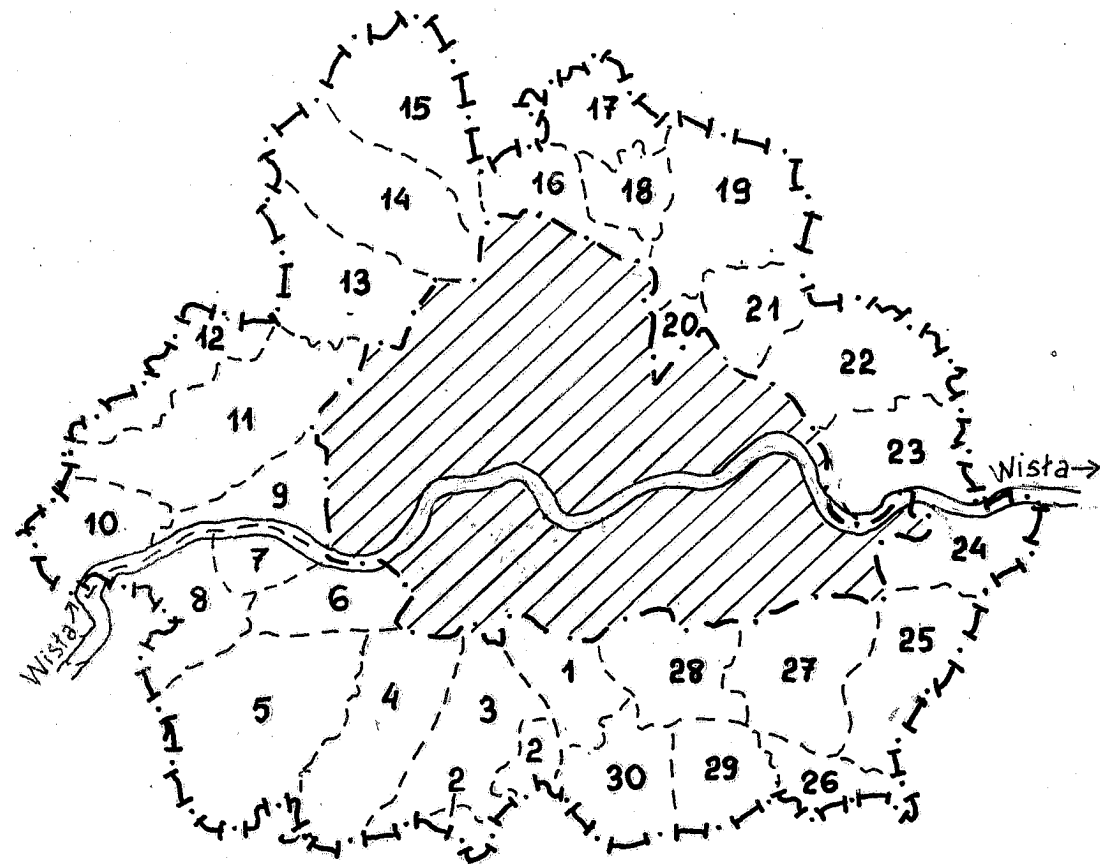
W ten sposób obszar Krakowa zwiększył się ze 165 km² do prawie 230 km². W następstwie przyłączenia terenów, na którym stanął kombinat metalurgiczny i powstała towarzysząca mu dzielnica mieszkaniowa, zrezygnowano z podziału miasta na dzielnice katastralne. Przyczyną też była likwidacja katastru, jako podstawowego dokumentu służącego ewidencji gruntów i wprowadzono podział na duże dzielnice administracyjne.

Z chwilą likwidacji dzielnic katastralnych, dla kontynuacji badań zwłaszcza w zakresie przemian użytkowania ziemi K. Bromek wprowadził pojęcie jednostek katastralnych⁴⁵. Są one odpowiednikiem stosowanych w Katastrze galicyjskim - gmin katastralnych, a więc małych miast i wsi (sołectw), wchodzących w skład gromad (w okresie 1954 – 1973) i gmin (po 1973 r.). Każda przyłączana do Krakowa po 1951 r. wieś (sołectwo) uznawana była jako samodzielna jednostka katastralna.

W 1973 r. do Krakowa przyłączono 17 wsi, odrębnych genetycznie, oraz 7 fragmentów innych jednostek tego typu, których podstawowe części do dzisiaj są poza granicami miasta. W rezultacie obszar miasta wzrósł z 230 km² do 322 km², a liczba jednostek katastralnych wyniosła 88 (ryc. 7). W 1986 r. przyłączono dwie dalsze, nowe wsie, oraz część jednej, której fragment przyłączono już w 1973 r. W dalszym ciągu część tej wsi pozostaje poza granicami miasta.

⁴⁴Por. R. Mydel, *Rozwój urbanistyczny miasta Krakowa po II wojnie światowej*, Wyd. i Drukarnia „Secesja”, Kraków 1994, s. 29

⁴⁵K. Bromek, *Użytkowanie ziemi w Krakowie i przyległych częściach powiatu krakowskiego około 1960 r.*, UJ, Zeszyty Naukowe, nr. 128, 1966, s. 9

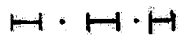
A

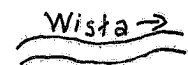
D

1, 2, ..., 30

B

E

C

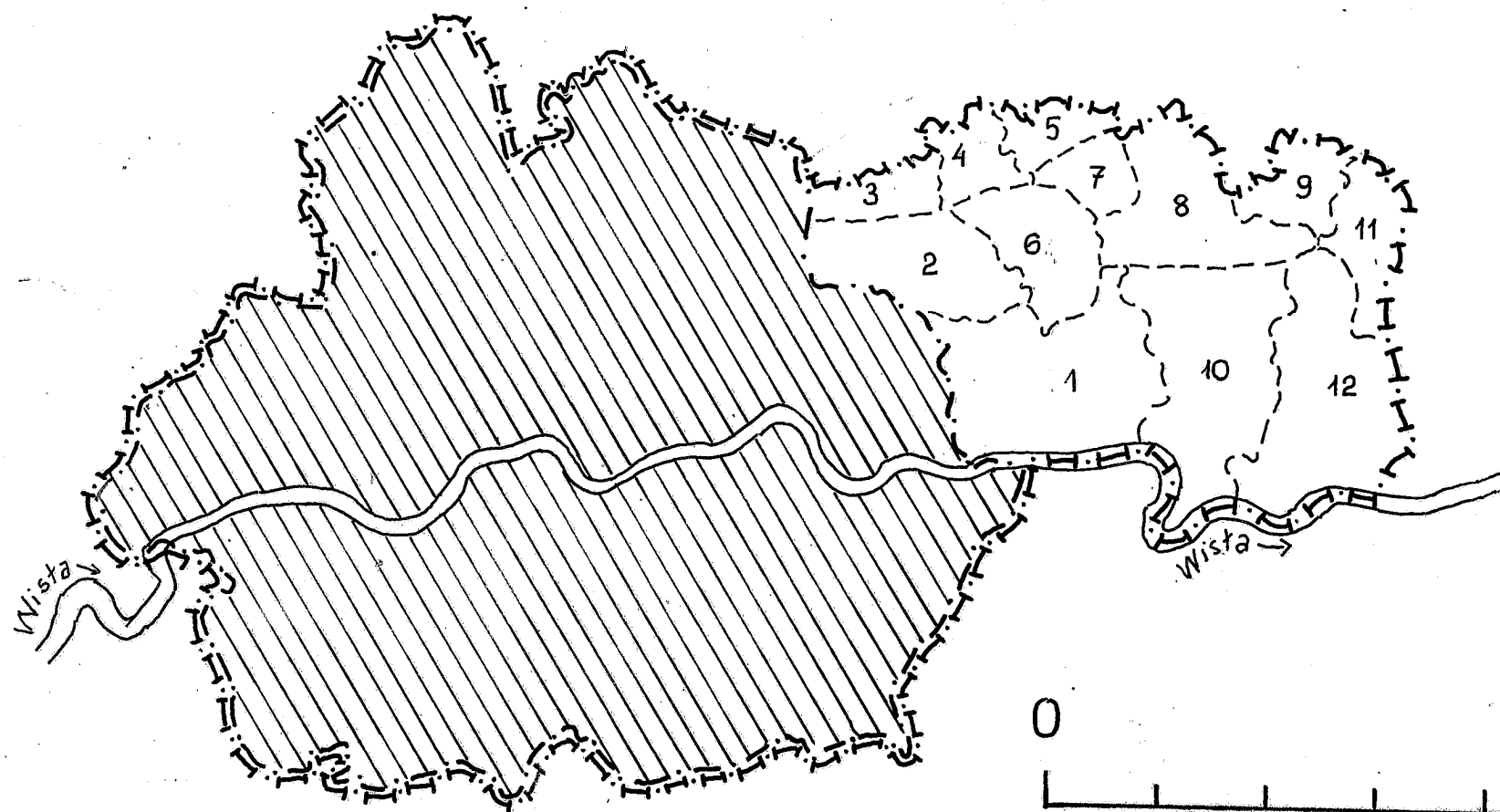

F

Ryc. 5. Miejscowości przyłączone do Krakowa w 1941 r. na tle dotychczasowego zasięgu przestrzennego miasta : A = Kraków w granicach z lat 1915 – 1941; B = miejscowości przyłączone do Krakowa w 1941 r., późniejsze dzielnice katastralne [1 = Łagiewniki (XXIII dz. kat.); 2 = Jugowice I i II (XXIV dz. kat.); 3 = Borek Fałęcki (XXV dz. kat.); 4 = Kobierzyn (XXVI dz. kat.); 5 = Skotniki (XXVII dz. kat.); 6 = Pychowice (XXVIII dz. kat.); 7 = Bodzów (XXIX dz. kat.); 8 = Kostrze (XXX dz. kat.); 9 = Przegorzały (XXXI dz. kat.); 10 = Bielany (XXXII dz. kat.); 11 = Wola Justowska (XXXIII dz. kat.); 12 = Chełm (XXXIV dz. kat.); 13 = Bronowice Małe (XXXV dz. kat.); 14 = Bronowice Wielkie (XXXVI dz. kat.); 15 = Tonie (XXXVII dz. kat.); 16 = Prądnik Biały (XXXVIII dz. kat.); 17 = Witkowice (XXXIX dz. kat.); 18 = Górka Narodowa (XL dz. kat.); 19 = Prądnik Czerwony (XLI dz. kat.); 20 = Olsza (XLII dz. kat.); 21 = Rakowice (XLIII dz. kat.); 22 = Czyżyny (XLIV dz. kat.); 23 = Łęg (XLV dz. kat.); 24 = Rybitwy (XLVI dz. kat.); 25 = Bieżanów – część zach. (XLVII dz. kat.); 26 = Rząka (XLVIII dz. kat.); 27 = Prokocim (XLIX dz. kat.); 28 = Wola Duchacka (L dz. kat.); 29 = Piaski Wielkie (LI dz. kat.); 30 = Kurdwanów (LII dz. kat.); C = ważniejsze rzeki, ich nazwy i kierunki ich spływu; D = granice Krakowa z okresu : 1915 – 1941; E = granice Krakowa po poszerzeniu granic w 1941 r.; F = granice wsi lub ich części przyłączonych do Krakowa w 1941 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

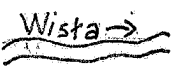
B. Luchter, *Kraków – zarys przemian ekonomiczno-przestrzennych*,
Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2012, s. 20
- 21

A

1, 2, ..., 12

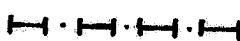
B

C

D

E

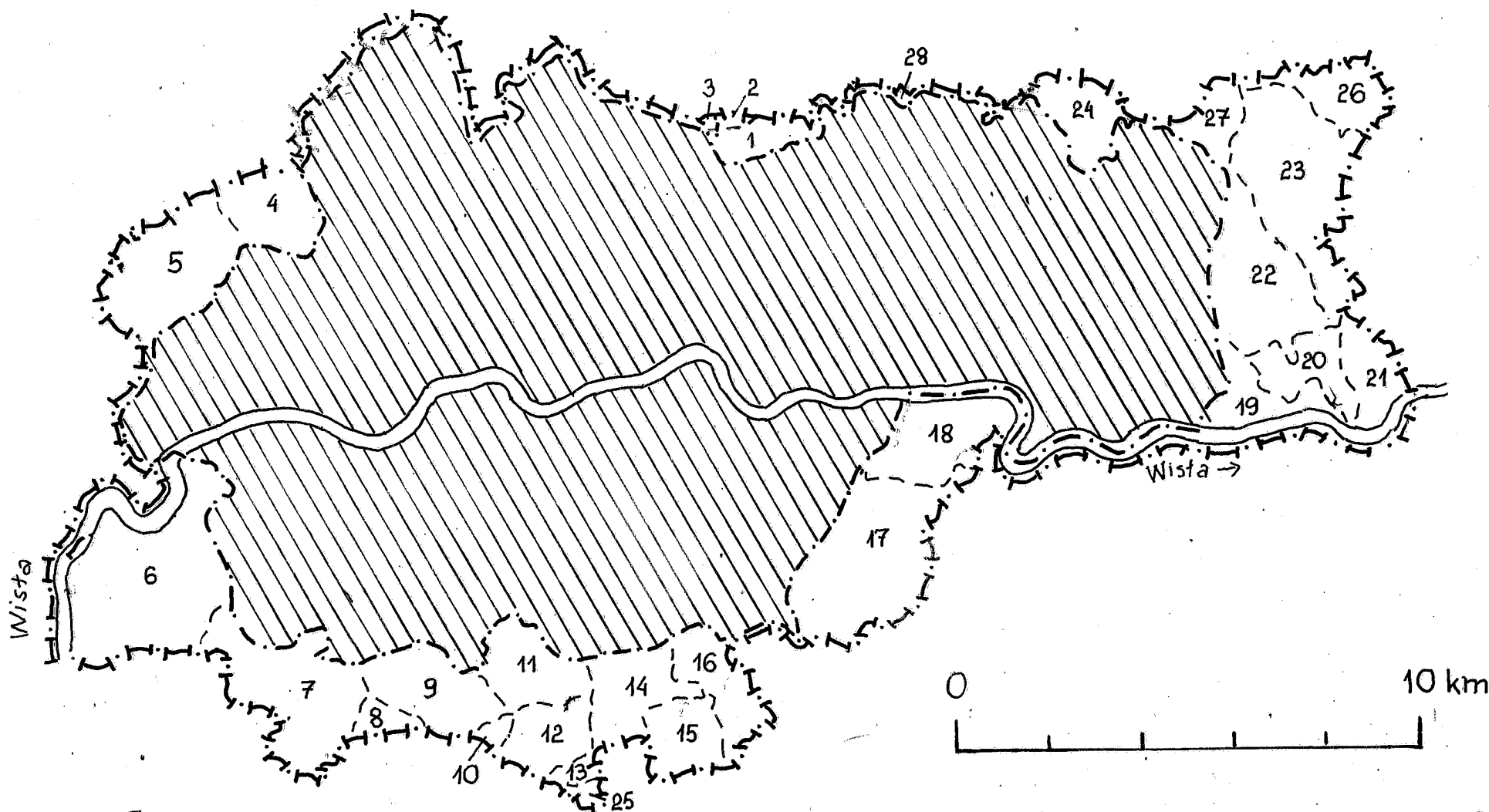

F

Ryc. 6. Miejscowości przyłączone do Krakowa w 1951 r. na tle dotychczasowego zasięgu przestrzennego miasta : A = Kraków w granicach z lat 1941 – 1951; B = miejscowości przyłączone do Krakowa w 1951 r., późniejsze dzielnice katastralne [1 = Mogiła (LIII dz. kat.); 2 = Bieńczyce (LIV dz. kat.); 3 = Mistrzejowice (LV dz. kat.); 4 = Zesławice (LVI dz. kat.); 5 = Kantorowice (LVII dz. kat.); 6 = Krzesławice (LVIII dz. kat.); 7 = Grębałów (LIX dz. kat.); 8 = Lubocza (LX dz. kat.); 9 = Wadów (LXI dz. kat.); 10 = Pleszów (LXII dz. kat.); 11 = Ruszcza (LXIII dz. kat.); 12 = Branice (LXIV dz. kat.); C = ważniejsze rzeki, ich nazwy i kierunki ich spływu; D = granice Krakowa z lat : 1941 – 1951; E = granice Krakowa po powiększeniu terytorium miasta w 1951 r. ; F = granice wsi przyłączonych do Krakowa w 1941 r..

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

K. Bromek, *Zarys rozwoju historycznego i terytorialnego Krakowa* [w :] *Rozwój i współczesna struktura społeczno-ekonomiczna miasta Krakowa*, red. A. Wrzosek, Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica, vol. 8, PWN, Warszawa – Kraków 1975, s. 32.

A

1-24

B

25-27

C

28

Wista →

D

E

F

— · — · — · —

G

H

Ryc. 7. Miejscowości przyłączone do Krakowa po 1951 r. na tle zasięgu przestrzennego miasta z 1951 r. : A = Kraków w granicach z lat 1951 - 1973 ; B = miejscowości przyłączone do Krakowa w 1973 r. (1 = część Batowic¹, 2 = część Dziekanowic², 3 = część Węgrzc³, 4 = Mydlniki, 5 = Olszanica, 6 = Tyniec; 7 = Sidzina, 8 = część Libertowa⁴, 9 = Opatkowice, 10 = część Lusiny⁵, 11 = Swoszowice, 12 = Wróblowice, 13 = część Zbydniowic⁶, 14 = Rajsco, 15 = Soboniewice, 16 = Kosocice, 17 = wschodnia część Bieżanowa⁷, 18 = Przewóz, 19 = Przylasek Rusiecki , 20 = Przylasek Wyciąski, 21 = Wolica, 22 = Wyciąże, 23 = Kościelniki, 24 = Łuczanowice); C = miejscowości i ich części przyłączone do Krakowa w 1986 r. (25 = II część Zbydniowic⁸, 26 = Wróżeńice. 27 = Węgrzynowice); D = miejscowości przyłączone do Krakowa w 2013 r. (28 = część Zastowa⁹); E = ważniejsze rzeki, ich nazwy i kierunki ich spływu; F = granice Krakowa z lat 1951 – 1973; G = współczesne granice Krakowa (po 2013 r.), H = granice wsi przyłączonych do Krakowa po 1951 r. (obecnie nazywanych jednostkami katastralnymi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

K. Bromek, *Zarys rozwoju historycznego i terytorialnego Krakowa* [w:] *Rozwój i współczesna struktura społeczno-ekonomiczna miasta Krakowa*, red. A. Wrzosek, Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica, vol. 8, PWN, Warszawa – Kraków 1975, s. 30.

¹ pozostała, podstawowa część znajduje się w gminie Zielonki, w powiecie krakowskim

² pozostała, podstawowa część znajduje się w gminie Zielonki, w powiecie krakowskim

³ pozostała, podstawowa część znajduje się w gminie Zielonki, w powiecie krakowskim,

⁴ pozostała, podstawowa część znajduje się w gminie Mogilany, w powiecie krakowskim,

⁵ pozostała, podstawowa część znajduje się w gminie Mogilany, w powiecie krakowskim,

⁶ kolejna część wsi została przyłączona w 1986 r., zasadnicza jej jednak część pozostaje nadal w gminie Świątniki Górna w powiecie krakowskim,

⁷ część zachodnia została przyłączona w 1941 r. do Krakowa (por. ryc. 3)

⁸ pierwsza część przyłączona została do Krakowa w 1973 r., natomiast zasadnicza część wsi nadal znajduje się w gminie Świątniki Górne, w powiecie krakowskim.

⁹ Pozostała część wsi pozostaje nadal w gminie Kocmyrów-Luborzyca, w powiecie krakowskim

W 2013 r. dokonano nieznacznej korekty granic miasta Krakowa i przyłączono 4 ha fragment Zastowa. Powierzchnia miasta wyniosła ostatecznie 320 684 km². W ten sposób w granicach miasta znajduje się 91 jednostek katastralnych, z czego 7 stanowi fragmenty miejscowości, których nadal zasadnicza część znajduje się poza granicami Krakowa, w powiecie krakowskim (ryc. 8). Dotyczy to fragmentów: Libertowa, Lusiny, Zbydniowic - w południowej części miasta (obecnie Dzielnica X Swoszowice), Węgrzc, Dziekanowic, Batowic (obecnie Dzielnica XV Mistrzejowice) i Zastowa (obecnie dzielnica XVII Wzgórza Krzesławickie) - w północnej części miasta.

Ustanowienie wielkich dzielnic administracyjnych przyczyniło się do zarzucenia starych układów katastralnych. W przeważającej mierze granice powstałe w 1954 roku sześciu dzielnic, a następnie, tj. od 1973 r., czterech, nie pokrywały się z dawnymi dzielnicami katastralnymi. Jedynie na terenie byłej dzielnicy administracyjnej Podgórze (obecnie geodezyjnej jednostki ewidencyjnej) to pokrycie było niemal całkowite. W przypadku pozostałych dzielnic sytuacja ta była bardziej skomplikowana. Niektóre dawne wsie, późniejsze dzielnice (względnie jednostki) katastralne, znalazły się w granicach dwóch (Czyżyny), a nawet trzech (Prądnik Czerwony) dzielnic administracyjnych: Krowodrzy, Nowej Huty i Śródmieścia (ryc. 9).

1.2 Podział miasta na jednostki pomocnicze

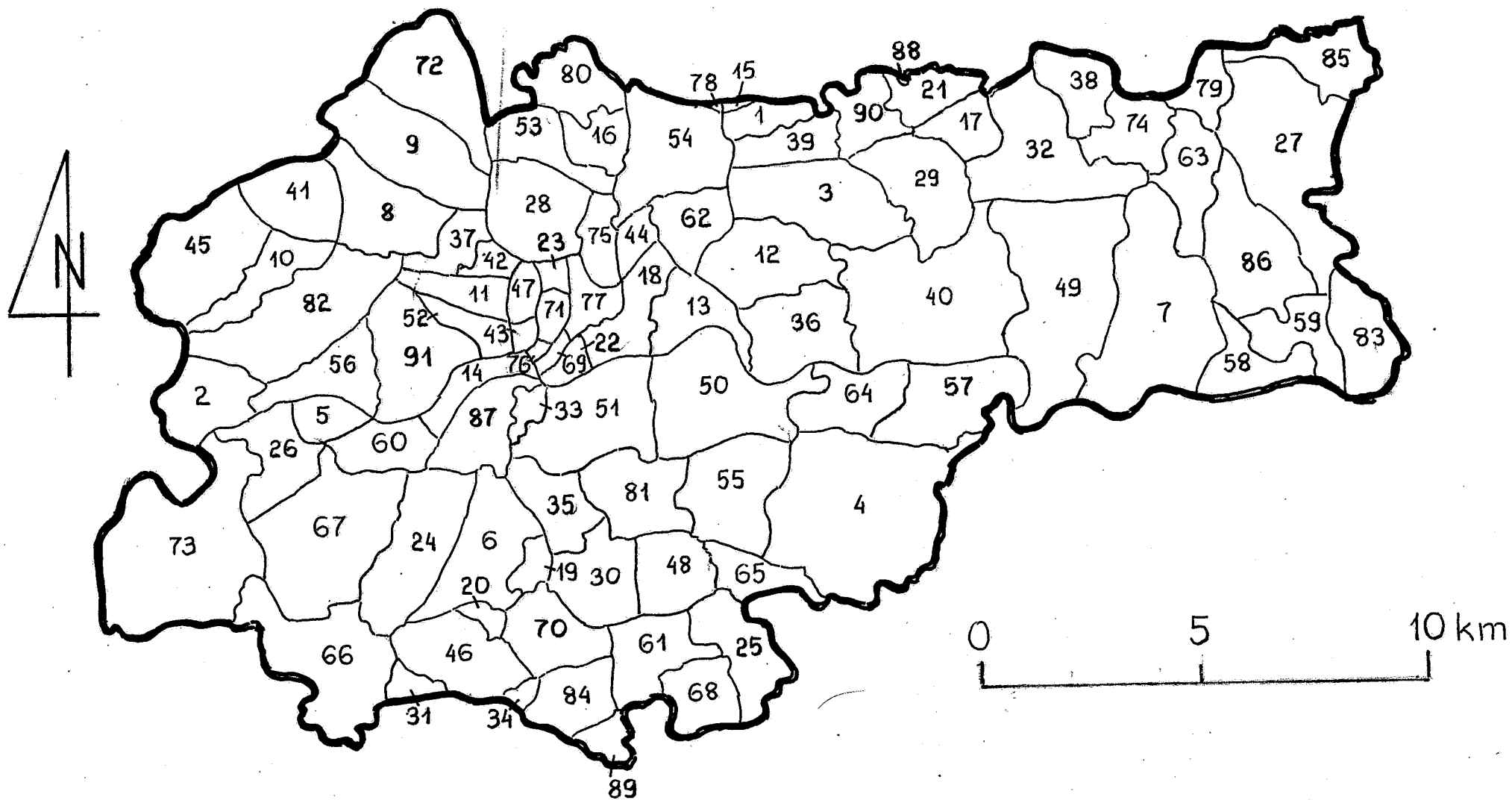
1.2.1 Motywy podziału Krakowa na dzielnice samorządowe

Przemiany społeczno-gospodarcze zachodzące w Polsce po 1989 r. spowodowały wzrost znaczenia samorządów lokalnych jako form życia publicznego, opartych na zasadach demokracji⁴⁶. Zasady funkcjonowania tych samorządów sprecyzowane zostały w Ustawie o samorządzie terytorialnym z 1990 r.⁴⁷. Przeprowadzone w oparciu o nią wybory do rad najniższego szczebla struktury władzy, tj. gmin - stanowiły pierwszy etap budowy nowego ustroju Rzeczypospolitej.

Gmina jako podstawowa jednostka samorządu lokalnego wykonuje zadania publiczne dla dobra wspólnoty we własnym interesie i na własną odpowiedzialność, a jej samodzielność jest zagwarantowana pod względem prawnym.

⁴⁶ Ustrój samorządowy w Krakowie funkcjonował już wcześniej, zarówno w okresie średniowiecza, jak również w dobie autonomii galicyjskiej (1866 – 1918), do 1951 r., tj. momentu likwidacji go przez ówczesne władze Polski (por. J. Purchla, *Jakie dzielnice...* op. cit., s. 22 – 23; J. Wyrozumski, *Dzieje Krakowa. Kraków do schyłku wieków średnich* [w:] *Dzieje Krakowa*, pod red. J. Bieniarzówny, J.M. Małeckiego, t. 1, Wyd. Literackie Kraków, 1992, s. 186 – 199

⁴⁷ Por. Ustawa z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz. U. RP z 1990 r., nr 16, poz. 95.

1, 2 ... 91

A

B

C

- Ryc. 8. Podział miasta Krakowa na jednostki katastralne: **A** = numer jednostki katastralnej przyjęty w układzie alfabetycznym (w nawiasie podano datę przyłączenia danej jednostki katastralnej do miasta, w przypadku dawnych dzielnic katastralnych : I – VIII - rok ich utworzenia, oraz dawny numer dzielnicy katastralnej):
- 1 = Batowice (1973)¹; 2 = Bielany (1941, XXXII); 3 = Bieńczyce (1951, LIV); 4 = Bieżanów (część zachodnia: 1941, LXVII; część wschodnia: 1973); 5 = Bodzów (1941, XXIX); 6 = Borek Fałęcki (1941, XXV); 7 = Branice (1951, LXIV); 8 = Bronowice Małe (1941, XXXV); 9 = Bronowice Wielkie (1941, XXXVI); 10 = Chełm (1941, XXXIV); 11 = Czarna Wieś (1909 – 1915, XIV); 12 = Czyżyny (1941, XLIV); 13 = Dąbie (1909 – 1915, XX); 14 = Dębniki (1909 – 1915, XI); 15 = Dziekanowice (1973)²; 16 = Górka Narodowa (1941, XL); 17 = Grębałów (1951, LIX); 18 = Grzegórzki (1909 – 1915, XIX); 19 = Jugowice I (1941, XXIV); 20 = Jugowice II (1941, XXIV); 21 = Kantorowice (1951, LVII); 22 = Kazimierz (przed 1909, VIII); 23 = Kleparz (przed 1909, V); 24 = Kobierzyn (1941, XXVI); 25 = Kosocice (1973); 26 = Kostrze (1941, XXX); 27 = Kościelniki (1973); 28 = Krowodrza (1909 – 1915, XVII); 29 = Krzesławice (1951, LVIII); 30 = Kurdwanów (1941, LII); 31 = Libertów (1973)³; 32 = Lubocza (1951, LX); 33 = Ludwinów (1909 – 1915, IX); 34 = Lusina (1973)³; 35 = Łagiewniki (1941, XXIII); 36 = Łęg (1941, XLV); 37 = Łobzów (1909 – 1915, XVI); 38 = Łuczanowice (1973); 39 = Mistrzejowice (1951, LV); 40 = Mogiła (1951, LIII); 41 = Mydlniki (1973); 42 = Nowa Wieś (1909 – 1915, XV); 43 = Nowy Świat (przed 1909, III); 44 = Olsza (1941, XLII); 45 = Olszanica (1973); 46 = Opatkowice (1973); 47 = Piasek (przed 1909, IV); 48 = Piaski Wielkie (1941, LI); 49 = Pleszów (1951, LXII); 50 = Płaszów (1909 – 1915, XXI); 51 = Podgórze (1909 - 1915, XXII); 52 = Półwie Zwierzynieckie (1909 – 1915, XII); 53 = Prądnik Biały (1941, XXXVIII); 54 = Prądnik Czerwony (1941, XLI); 55 = Prokocim (1941, XLIX); 56 = Przegorzały (1941, XXXI); 57 = Przewóz (1973); 58 = Przylasek Rusiecki (1973); 59 = Przylasek Wyciąski (1973); 60 = Pychowice (1941, XXVIII); 61 = Rajsko (1973); 62 = Rakowice (1941, XLIII); 63 = Ruszcza (1951, LXIII); 64 = Rybitwy (1941, XLVI); 65 = Rząka (1941, XLVIII); 66 = Sidzina (1973); 67 = Skotniki (1941, XXVII); 68 = Soboniewice (1973); 69 = Stradom (przed 1909, VII); 70 = Swoszowice (1973); 71 = Śródmieście (przed 1909, I); 72 = Tonie (1941, XXXVII); 73 = Tyniec (1973); 74 = Wadów (1951, LXI); 75 = Warszawskie (1909 – 1915, XVIII); 76 = Wawel (przed 1909, II); 77 = Wesola (przed 1909, VI); 78 = Węgrzce (1973)⁴; 79 = Witkowice (1941, XXXIX); 81 = Wola Duchacka (1941, L); 82 = Wola Justowska (1941, XXXIII); 83 = Wolica (1973); 84 = Wróblowice (1973); 85 = Wrózenie (1986); 86 = Wyciąże (1973); 87 = Zakrzówek (1909 – 1915, X); 88 = Zastów (2013)⁵; 89 = Zbydniowice (część północna – 1973, część południowa – 1986)⁶; 90 = Zesławice (1951, LVI); 91 = Zwierzyniec (1909 – 1915, XIII); **B** = granice miasta; **C** = granice jednostek katastralnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
 B. Luchter, *Kraków – zarys przemian ekonomiczno-przestrzennych*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2012, s. 20 – 21.

¹ Fragment wsi, której podstawowe części znajdują się na terenie gminy Zielonki, w powiecie krakowskim,

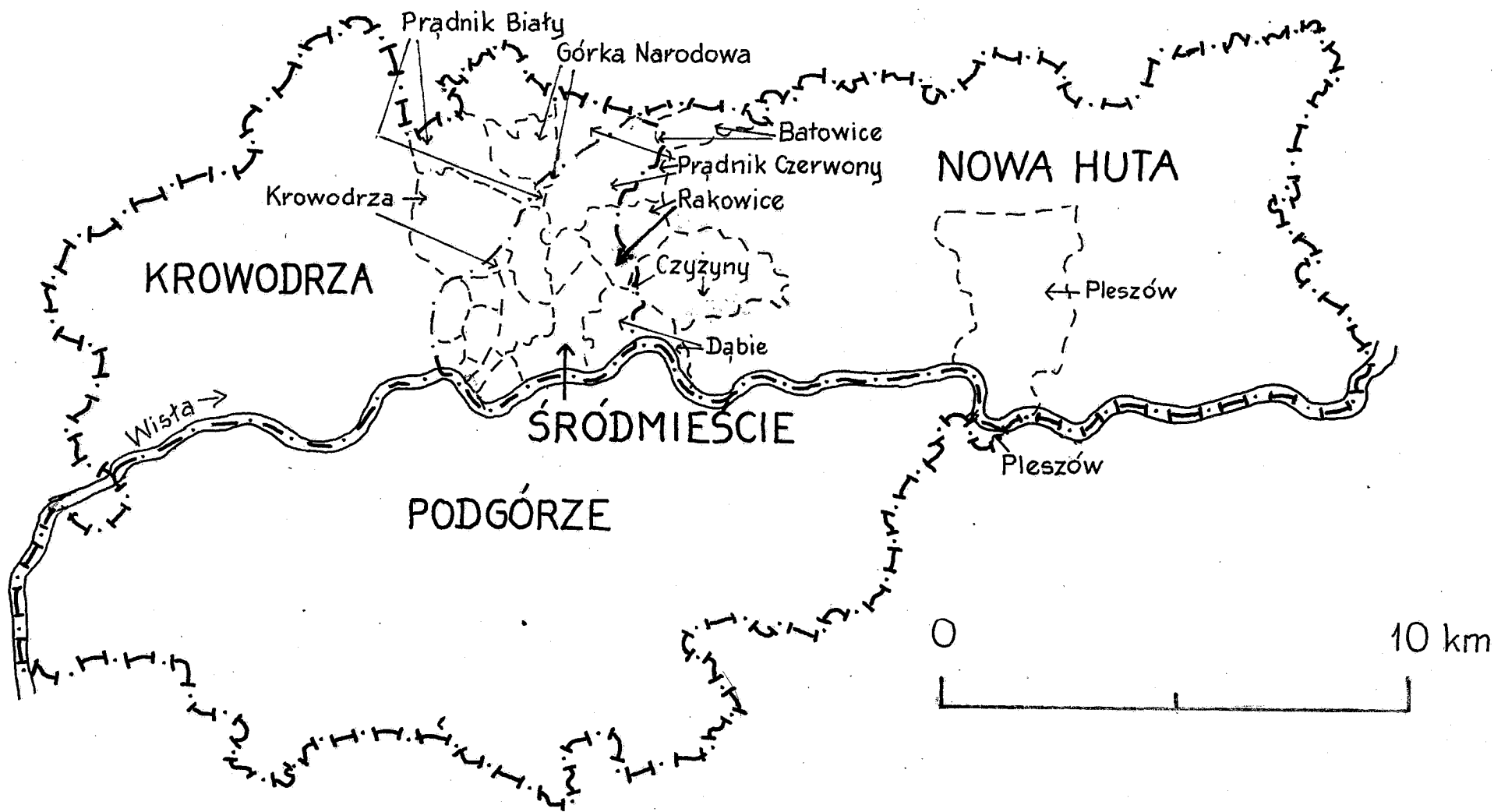
² niewielki skrawek wsi przyłączony do miasta, której podstawowa część znajduje się w gminie Zielonki.

³ niewielki fragment wsi, której podstawowa część znajduje się w gminie Mogilany, w powiecie krakowskim

⁴ niewielki skrawek wsi, której podstawowa część znajduje się w gminie Zielonki, w powiecie krakowskim,

⁵ mały skrawek (ponad 4 ha) wsi, której zasadnicza część znajduje się w gminie Kocmyrzów-Luborzyca, w powiecie krakowskim,

⁶ część wsi, której zasadnicze fragmenty przyłączone zostały dwukrotnie do Krakowa, tj. w 1973 r. (część północna) i w 1986 r. (część środkowa, na południe od współczesnej ulicy Matematyków Krakowskich, po rzekę Wilgę). Pozostały, południowy fragment został włączony w 1986 r. do miejscowości Ochojno w gminie Świątniki Górne (w powiecie krakowskim).

KROWODRZA

A

Prądnik Biały

B

Wisła →

C

— · — · — · — · —

D

— · — · — · — · —

E

— · — · — · — · —

F

Ryc. 9 Jednostki katastralne, które po wprowadzeniu podziału na cztery dzielnice administracyjne w 1973 r. znalazły się tylko w części w obrębie jednej z nich, a w pozostałych częściach w granicach drugiej, a nawet trzeciej dzielnicy: A = nazwa dzielnicy administracyjnej; B = nazwa jednostek katastralnych (d. dzielnic katastralnych Krakowa) położonych w obrębie co najmniej dwóch dzielnic administracyjnych; C = ważniejsze rzeki, ich nazwy i kierunki ich spływu; D = granice miast; E = granice dzielnic administracyjnych; F = granice jednostek katastralnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
B. Luchter, *Kraków – zarys przemian* op. cit., s. 20 – 21.

W oparciu o wspomnianą ustawę o samorządzie terytorialnym wszystkie miasta posiadają statut gminy. Taki też charakter ma miasto Kraków. Do momentu wejścia w życie wspomnianej ustawy Kraków podzielony był na cztery duże dzielnice administracyjne z własnymi radami i urzędami.

Po przemianach w 1990 r. mogły one utworzyć obligatoryjny związek samodzielnych gmin (którymi były dawne dzielnice), realizujące zadania ogólnomiejskie z Radą Miasta, złożoną z przedstawicieli rad dzielnicowych jako organem stanowiącym oraz Zarządem i Prezydentem - jako organem wykonawczym. Na taki jednak model w Krakowie nie wyrażono zgody, głównie z racji ewentualnej samodzielności majątkowej i to jednocześnie z miastem jako całością.

Złożyło się na to kilka przyczyn, zgodnie z którymi uznano, iż podstawową cechą praworządności jest zasada „pomocniczości, polegająca na przekazywaniu części uprawnień władczych w „dół”. Zaproponowano zatem powołanie do życia kilkunastu dzielnic pomocniczych, bardziej niż dotychczasowe dzielnice administracyjne związanych ze strukturą historyczną miasta. Podział ten powinien uwzględniać zasięg dawnych dzielnic katastralnych, zmodyfikowany (w stosunku do sytuacji sprzed 1951 r.) powstaniem nowych osiedli mieszkaniowych, a także przyłączeniem wielu wsi do Krakowa, będących odzwierciedleniem nie zawsze racjonalnego powiększenia jego terytorium. Uznano, że podział Krakowa na cztery wielkie dzielnice o zbyt daleko idących uprawnieniach jest z wielu względów nie do utrzymania i wymaga daleko idącej decentralizacji⁴⁸.

W konsekwencji zdecydowano się na podział miasta na blisko 20 dzielnic samorządowych, które wybrałyby swoje rady i radnych. Jednostki te, stopnia podstawowego, liczące od 20 do 80 tys. mieszkańców zajmowałyby się najważniejszymi sprawami miejscowych społeczności. Wytworzenie kilkunastu centrów administracyjno-usługowych i ich rozwój byłby ważnym elementem decentralizacji struktury przestrzennej i funkcjonalnej Krakowa. W obrębie takich dzielnic powinny rozwinąć swoją aktywność komitety obywatelskie stopnia podstawowego, stanowiąc istotne ogniwo lokalnej demokracji. Taka struktura pozwoliłaby wyzwolić inicjatywy mieszkańców poszczególnych części miasta, przy zachowaniu nadrzędności interesów całego organizmu.

⁴⁸ J. Purchla, *Konstytucja dla Krakowa. Tradycje i przyszłość krakowskiego samorządu miejskiego*, SiW „Znak”, Kraków 1989, s. 10.

W przypadku nowego podziału administracyjnego - należało rozważyć możliwość częściowego przynajmniej powrotu do historycznych gmin katastralnych, których granice zatarto w latach 70. XX w.⁴⁹.

Dzielnice samorządowe nie posiadają wprowadzie osobowości prawnej, ani też nie tworzą własnych, jak to wcześniej proponowano, budżetów.

Koncepcję powołania do życia dzielnic pomocniczych, których kryteria wyboru powinny uwzględniać:

- aktualny stan prawny,
- układ przestrzenny,
- tradycje historyczne,
- oczekiwania społeczeństwa Krakowa i ogólne zasady demokracji i liberalizmu gospodarczego,
- problemy jakie samorząd będzie musiał rozwiązywać zarówno w wymiarze lokalnym jak i skali miasta.

Dzielnice pomocnicze powinny zatem decydować o tym, co lokalne, a gmina o tym co ogólnomiejskie i zewnętrzne.

Rady dzielnicowe powinny:

- opiniować,
- konsultować,
- uzgadniać

to, co dotyczy interesów mieszkańców dzielnicy w zakresie planowania przestrzennego i lokalizacji inwestycji.

Rady dzielnic dysponują też powierzonym im mieniem gminy oraz otrzymują dotacje - np. na poprawę infrastruktury technicznej w razie wyrównywania poziomu w skali całego miasta.

⁴⁹Ibidem, s. 10.

1.2.2 Kryteria i zasady przyjęte przy ustalaniu dzielnic samorządowych

W świetle zachodzących przemian polityczno-gospodarczych i społecznych po 1989 r. w Polsce, Uchwałą Rady Miasta nr XXI/143/91 z 1991 r. podjęto decyzję o utworzeniu 18 dzielnic samorządowych⁵⁰.

W koncepcji podziału miasta na tego typu jednostki przestrzenne kierowano się następującymi zasadami:

- aktualnym stanem prawnym,
- układem przestrzennym,
- tradycjami historycznymi,
- oczekiwaniami społeczeństwa Krakowa,
- ogólnymi zasadami demokracji i liberalizmu gospodarczego,
- problemami, jakimi samorząd krakowski musiał rozwiązywać zarówno w wymiarze lokalnym jak i w skali makro⁵¹.

Wśród podstawowych kryteriów podziału miasta Krakowa na elementarne jednostki strukturalne, należy wyróżnić:

- uwzględnienie aktualnych obwodów spisowych, przy przyjęciu zasady, nie dzielenia ich, co ma istotne znaczenie ze względów statystycznych,
- uwzględnienie istniejących obwodów szkolnych co ma znaczenie ze względu na występujące kontakty społeczne poprzez szkoły,
- uwzględnienie granic komitetów osiedlowych, szczególnie istotne w obszarach peryferyjnych z uwagi na identyfikację społeczną z dawnym obszarem wiejskim czy osiedlem podmiejskim, do którego te granice nawiązują, a także ze względu na fakt uwzględnienia w tych podziałach występujących barier przestrzennych (rzeki, linie kolejowe, główne arterie komunikacji drogowej)
- uwzględnienie granic parafii z uwagi na związki społeczne poprzez przynależność do parafii (istotne w części centralnej miasta oraz w obwodach peryferyjnych: osiedlach podmiejskich, dawnych wsiach),
- uwzględnienie historycznych podziałów według dawnych gmin w obszarze, gdzie nie zostały one przekreślone realizacją nowych elementów zapewniających inną jakość

⁵⁰ Por. Uchwała nr XXI/143/91 Rady Miasta Krakowa z dn. 27 marca 1991 r. w sprawie utworzenia w mieście Krakowie dzielnic miejskich

⁵¹ Por. K. Trafas, *Możliwości ...* op. cit., s. 8.

spójności obszarów, względnie powstaniem nowych barier technicznych (arterie komunikacyjne, linie kolejowe, nowe osiedla mieszkaniowe - grodzone),

- występujące naturalne bariery, w tym cieki wodne, tereny otwarte, bariery techniczne (istniejące bądź przewidywane w planie Krakowa, nowe odcinki linii kolejowych, czy dróg, służące usprawnieniu komunikacji.

W trakcie opracowywania wstępnej koncepcji autorzy próbowali uwzględnić takie parametry jak:

- wyposażenie planowanej jednostki pomocniczej w usługi ogólnomiejskie,
- istnienie głównej ulicy lub placu skupiającego handel i usługi połączone z centralną częścią miasta środkami komunikacji masowej⁵².

1.2.3 Dzielnice samorządowe w latach 1991-2017

Podział miasta na jednostki pomocnicze opierał się na dotychczas funkcjonujących jednostkach, między innymi katastralnych (tj. dawnych dzielnicach katastralnych oraz wsiach lub ich częściach przyłączonych do Krakowa po 1951 r., tj. w 1973 r. i 1986 r.), jednostkach urbanistycznych⁵³, wyróżnionych jako jednostki strukturalne, dla potrzeb planowania przestrzennego a także funkcjonujących w latach 1973-1991 dzielnicach administracyjnych⁵⁴. Początkowo (w 1990 r.) zaprojektowano 17 jednostek pomocniczych, których granice pokrywały się z ówczesnie obowiązującymi jednostkami urbanistycznymi. Z uwagi na dużą ich liczebność tych ostatnich (139) przy ustanawianiu zasięgu dzielnic pomocniczych jednostki urbanistyczne uległy agregacji (ryc. 10)⁵⁵.

W późniejszym okresie - przygotowanie projektu nowych dzielnic powierzono K. Trafasowi, profesowi UJ, który wraz z zespołem czteroosobowym zaproponował podział na 7, 9, 13 i 18 dzielnic⁵⁶. Zwyciężyło ostatecznie rozwiązanie, które do dzisiaj jest respektowane, tj. podziału dzielnic na 18 jednostek pomocniczych.

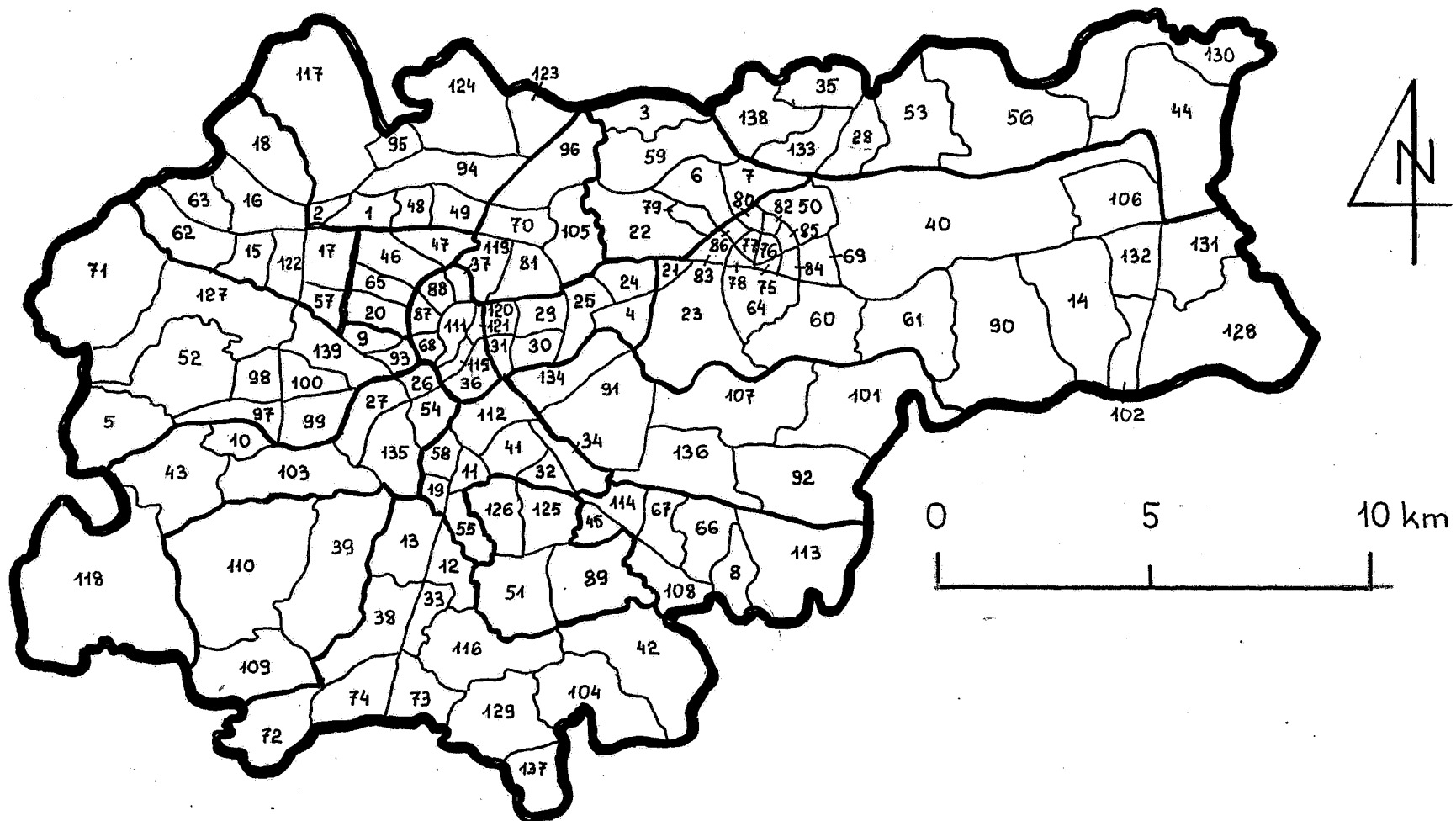
⁵² J. Purchla, *Jakie dzielnice...* op. cit., s. 27 - 29; J. Purchla, *Dzielnicowe dylematy Krakowa 1791-1991* [w:] *Kraków. Metropolia*, t. 2 : *Dylematy rozwoju*, pod red. J. Purchli, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2017, s. 27 - 28.

⁵³ Por. rozdz. 1.3.2

⁵⁴ R. Mydel, *Rozwój urbanistyczny miasta Krakowa po drugiej wojnie światowej*, Wyd. i Drukarnia „Secesja”, Kraków 1994, s. 32.

⁵⁵ Por. J. Purchla, *Jakie ...* op. cit., s. 27.

⁵⁶ B.H. Kosior, *Dzielnice miasta Krakowa. Powstanie i działalność w latach 90.* [w:] *Dwudziestolecie [XX-lecie] dzielnic miasta Krakowa (1991 – 2011)*. Materiały z konferencji i uroczystej sesji Rady Narodowej Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa z okazji 20. Rocznicy powołania dzielnic miasta Krakowa, Urząd Miasta Krakowa, Kraków 2011, s. 6.

1, 2... 139 — A

— B

— C

— D

Ryc. 10. Podział terytorium miasta Krakowa na 17 dzielnic pomocniczych według J. Purchli i J. Sepioła na tle jednostek urbanistycznych ówczesnie obowiązujących: A = jednostki urbanistyczne (1 = Azory - Wschód; 2 = Azory - Zachód; 3 = Batowice; 4 = Beszcz; 5 = Bielany; 6 = Bieńczyce Nowe; 7 = Bieńczyce Stare; 8 = Bieżanów Kolonia; 9 = Błonia; 10 = Bodzów; 11 = Bonarka; 12 = Borek Fałęcki - Wschód; 13 = Borek Fałęcki - Zachód; 14 = Branice; 15 = Bronowice Małe - Południe; 16 = Bronowice Małe - Północ; 17 = Bronowice Małe - Wschód; 18 = Bronowice Wielkie; 19 = Cegielniana; 20 = Czarna Wieś; 21 = Czyżyny; 22 = Czyżyny - Lotniko; 23 = Czyżyny - Łęg; 24 = Czyżyny - Park; 25 = Dąbie; 26 = Dębiki; 27 = Dębiki - Zachód; 28 = Grębałów; 29 = Grzegórzki - Północ; 30 = Grzegórzki - Wschód; 31 = Grzegórzki - Zachód; 32 = Heltmana; 33 = Jugowice; 34 = Kabel; 35 = Kantorowice; 36 = Kazimierz; 37 = Kleparz; 38 = Kluny; 39 = Kobierzyn; 40 = Kombinat HiL; 41 = Kopiec Krakusa; 42 = Kosocice; 43 = Kostrze; 44 = Kościelniki; 45 = Kozłówek; 46 = Krowodrza - Nowa Wieś; 47 = Krowodrza - Południe; 48 = Krowodrza - Północ; 49 = Krowodrza - Wschód; 50 = Krzesławice; 51 = Kurdwanów; 52 = Las Wolski; 53 = Lubocza; 54 = Ludwinów; 55 = Łagiewniki; 56 = Łuczanie - Wadów; 57 = Małe Błonia; 58 = Mateczny; 59 = Mistrzejowice; 60 = Mogiła; 61 = Mogiła - Wschód; 62 = Mydlniki - Południe; 63 = Mydlniki Północ; 64 = Na Skarpie; 65 = Nowa Wieś Południe; 66 = Nowy Bieżanów; 67 = Nowy Prokocim; 68 = Nowy Świat; 69 = Ogródki; 70 = Olsza; 71 = Olszanica; 72 = Olszyny; 73 = Opatkowice - Wschód; 74 = Opatkowice Zachód; 75 = Osiedle Centrum A - Osiedle Hutnicze - Osiedle Ogrodowe; 76 = Osiedle Centrum B - Osiedle Szklane Domy - Osiedle Słoneczne; 77 = Osiedle Centrum C - Osiedle Zgody - Osiedle Urocz - 78 = Osiedle Centrum D - Osiedle Handlowe; 79 = Osiedle XX - lecia PRL (ob. Osiedle Albertyńskie); 80 = Osiedle Krakowiaków i Górali; 81 = Osiedle Oficerskie; 82 = Osiedle Sportowe - Osiedle Zielone; 83 = Osiedle Spółdzielcze - Osiedle Kolorowe; 84 = Osiedle Stalowe - Osiedle Willowe - Osiedle Wandy; 85 = Osiedle Szkolne; 86 = Osiedle Teatralne; 87 = Piasek Południe; 88 = Piasek Północ; 89 = Piasiki (Wielkie); 90 = Pleszów - Kujawy; 91 = Płaszów; 92 = Podgaje; 93 = Półwie Zwierzynieckie; 94 = Prądnik Biały - Południe; 95 = Prądnik Biały - Północ; 96 = Prądnik Czerwony; 97 = Przegorzały - Południe; 98 = Przegorzały Północ; 99 = Przegorzały - Wschód; 100 = Przegorzały - Zwierzyniec; 101 = Przewóz; 102 = Przylasek Rusiecki; 103 = Pychowice; 104 = Rajsko - Soboniewice; 105 = Rakowice; 106 = Ruszcza; 107 = Rybitwy; 108 = Rząka; 109 = Sidzina; 110 = Skotniki; 111 = Stare Miasto; 112 = Stare Podgórze; 113 = Stary Bieżanów; 114 = Stary Prokocim; 115 = Stradom; 116 = Swoszowice; 117 = Tonie; 118 = Tyniec; 119 = Warszawskie; 120 = Wesoła - Wschód - Grzegórzki - Zachód; 121 = Wesoła - Zachód; 122 = Widok; 123 = Witkowice - Górka Narodowa - Wschód; 124 = Witkowice - Górka Narodowa - Zachód; 125 = Wola Duchacka - Wschód; 126 = Wola Duchacka - Zachód; 127 = Wola Justowska - Chełm; 128 = Wolica - Przylasek Wyciąski; 129 = Wróblowice; 130 = Wrózenie - Węgrzynowice; 131 = Wyciąże - Wschód; 132 = Wyciąże - Zachód; 133 = Wzgórza Krzesławickie; 134 = Zabłocie; 135 = Zakrzówek; 136 = Zarzecze; 137 = Zbydniowice; 138 = Zesławice; 139 = Zwierzyniec); B = granice miasta Krakowa; C = granice proponowanych dzielnic pomocniczych; D = granice jednostek urbanistycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

J. Purchla, *Jakie dzielnice ? Dylematy narodzin krakowskiego Samorządu 1989 – 1991* [w:] *Miasto. Pamięć i przyszłość*, Wrocławski Rocznik Samorządowy, nr 1, Wrocław 2016, s. 29;
Miejscowy Plan Ogólny Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krakowa, oprac. Z. Ziobrowski i in., Biuro Rozwoju Krakowa, Kraków 1988.

Dnia 27 marca 1991 r. Rada Miasta Krakowa podjęła uchwałę w sprawie utworzenia 18 dzielnic miejskich (ryc. 11)⁵⁷.

Rada Miasta Krakowa wprowadziła zapis, że dzielnica jest jednostką pomocniczą miasta i stanowi wspólnotę mieszkańców części obszaru miasta, wyodrębnioną ze względu na układ przestrzenny, lokalne tradycje oraz więzi społeczne i gospodarcze⁵⁸.

Utworzone w 1991 r. dzielnice odznaczają się dość dużą rozpiętością pod względem wartości liczbowych, większą niż przewidywał J. Purchla, według którego liczba ludności tych jednostek powinna się wahać w przedziale 20-65 tys⁵⁹. W przypadku powierzchni rozpiętość ta wahała się od 377 ha w 1988 r.⁶⁰ (Dzielnica XVI Bieńczyce)⁶¹ do 6 682 ha (Dzielnica XVIII Nowa Huta)⁶². Pod względem liczby ludności najmniejszą w 1988 r. była Dzielnica IX Łagiewniki - Borek Fałęcki (12,8 tys. mieszkańców)⁶³, a największą - Dzielnica XVIII Nowa Huta, która zgodnie z danymi zawartymi w pracy K. Trafasa w 1988 r. liczyła aż 71,4 tys. osób⁶⁴. Z racji szybszego wzrostu liczby mieszkańców w innych częściach Krakowa, w 2014 r. na pierwsze miejsce pod względem liczby ludności wysunęła się Dzielnica IV Prądnik Biały (69,2 tys. mieszkańców), natomiast w Nowej Hucie zaobserwowano spadek. W 2014 r. w Dzielnicy XVIII Nowa Huta zarejestrowano już tylko 55,5 tys. mieszkańców.

W 1995 r. zaprezentowano geodezyjny przebieg granic nowoutworzonych dzielnic, tj. według działek i obrębów ewidencyjnych⁶⁵, a w 1996 r. opracowano statut dla tych dzielnic⁶⁶.

W latach 2002-2006 dzielnicom nadano nazwy, które związane były z terenami działalności, na której te dzielnice się znajdują⁶⁷.

W późniejszym okresie podział na dzielnice samorządowe zaczął wzbudzać kontrowersje. Dowodem na to jest projekt uchwały Rady Miasta Krakowa w sprawie przyjęcia założeń reformy dzielnic pomocniczych, w celu poddania ich konsultacjom

⁵⁷ Uchwała nr XXI/143/91 Rady Miasta Krakowa z dn. 27 marca 1991 r... .op.cit.

⁵⁸ Por. B. H. Kosior, *Dzielnice...* op. cit., s. 7.

⁵⁹ Por. J. Purchla, *Jakie...* op. cit., s. 27

⁶⁰ Pierwsze dane przytoczone zostały w pracy K. Trafasa, *Możliwości ...* op. cit., s. 8

⁶¹ W 2014 r. powierzchnia tej dzielnicy wyniosła 369 ha.

⁶² W 2014 r. powierzchnia tej dzielnicy wyniosła 6553 ha.

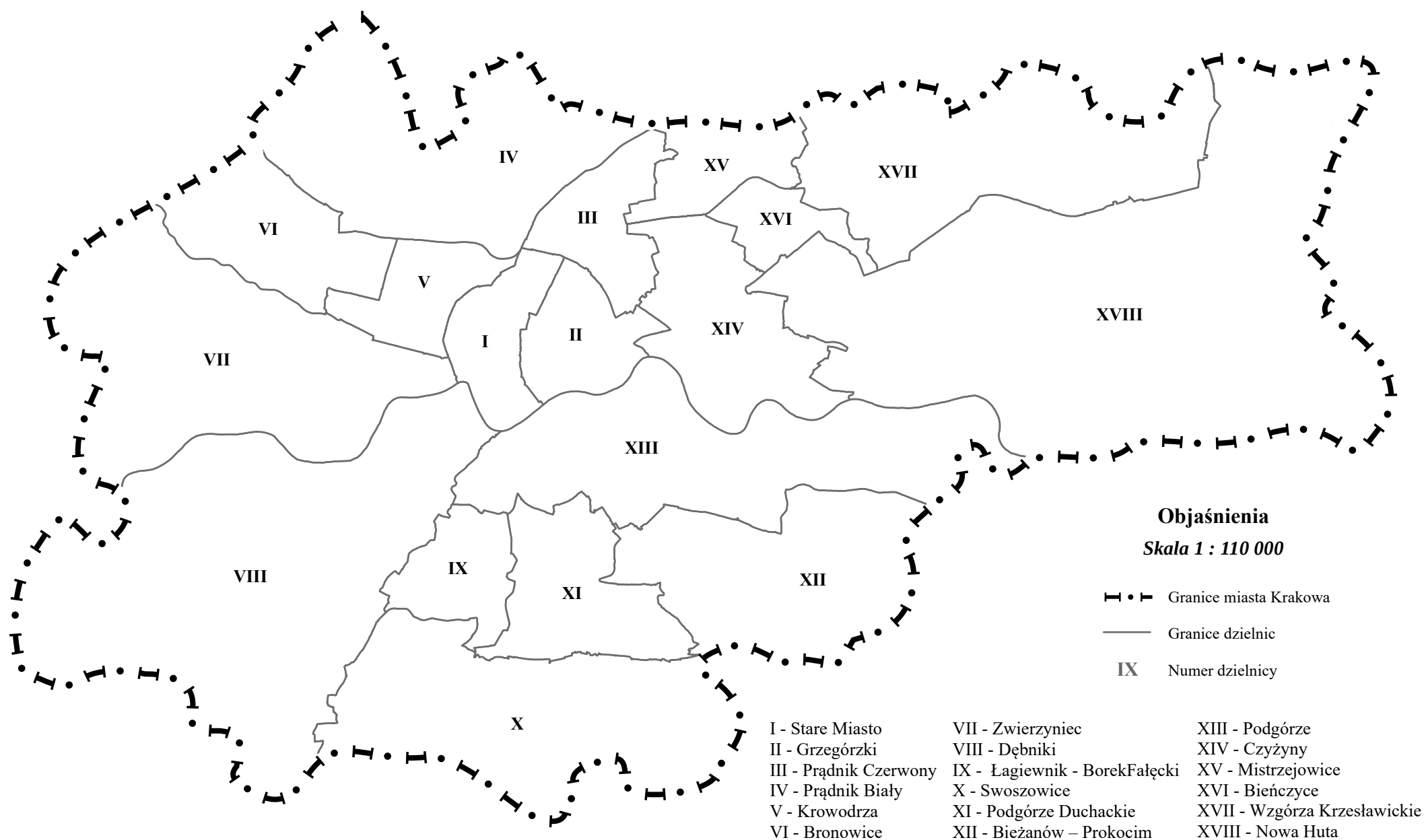
⁶³ W 2014 r. Dzielnica IX Łagiewniki - Borek Fałęcki liczyła 16,4 tys. mieszkańców.

⁶⁴ Por. K. Trafas, *Możliwości...* op. cit., s. 8.

⁶⁵ Szczegółowy geodezyjny przebieg granic zaprezentowany został w załączniku do Uchwały nr XVI/192/95 Rady Miasta Krakowa w sprawie zmian i szczegółowego wyznaczenia granic dzielnic miejskich Krakowa

⁶⁶ Por. *Vademecum radnego dzielnicy*, red. J. Gnela, B. Kosior, K. Laszczak, K. Trafas, Komitet Obywatelski Miasta Krakowa, Kraków 1996, s. 261-273.

⁶⁷ Por. B. H. Kosior, *Dzielnice miasta...* op. cit., s. 7.

Ryc. 11. Podział terytorium miasta Krakowa na 18 dzielnic pomocniczych w latach 1991 – 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Krakowa.

społecznym. 01.12.2009 r. Prezydent Miasta Krakowa wydał negatywną opinię w tej sprawie⁶⁸.

W 2014 r. doszło jednak do wprowadzenia poprawek do Statutu Dzielnic⁶⁹. W statutach poszczególnych dzielnic określono także m.in. zmodyfikowany geodezyjny przebieg ich granic (ryc. 12).

1.3 Podziały miasta na inne jednostki przestrzenne niezbędne w jego funkcjonowaniu

1.3.1 Podział miasta Krakowa na jednostki przyjęte w geodezyjnej ewidencji gruntów

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001 r. wśród tego typu jednostek wyróżnia się trzy typy jednostek:

- jednostki ewidencyjne,
- obręby ewidencyjne,
- działki ewidencyjne⁷⁰.

Przez jednostkę ewidencyjną rozumie się w myśl tego Rozporządzenia, obszar gruntów położonych w granicach gminy, a w przypadku gdy w skład gminy wchodzi miejscowość o statusie miasta - również w granicach administracyjnych miasta. W miastach, w których utworzone zostały dzielnice jako jednostki pomocnicze gminy jednostką ewidencyjną może być obszar dzielnicy lub kilku sąsiadujących ze sobą dzielnic.

W przypadku Krakowa od 1991 r. jednostkami ewidencyjnymi stały się dawne, obowiązujące do 1991 r. dzielnice administracyjne. Są nimi: Krowodrza, Nowa Huta, Podgórze, Śródmieście. Oznacza to, że funkcjonujące od 1991 r. dzielnice pomocnicze zawierają się w ich obrębie, a pierwotnie, tj. po ich utworzeniu, nawet się pokrywały⁷¹.

Jednostki ewidencyjne, w myśl wspomnianego Rozporządzenia z 2001 r.⁷², dzielą się na obręby ewidencyjne. Przy projektowaniu przebiegu granic obrębów uwzględnia się podział na rejony statystyczne i obwody spisowe⁷³.

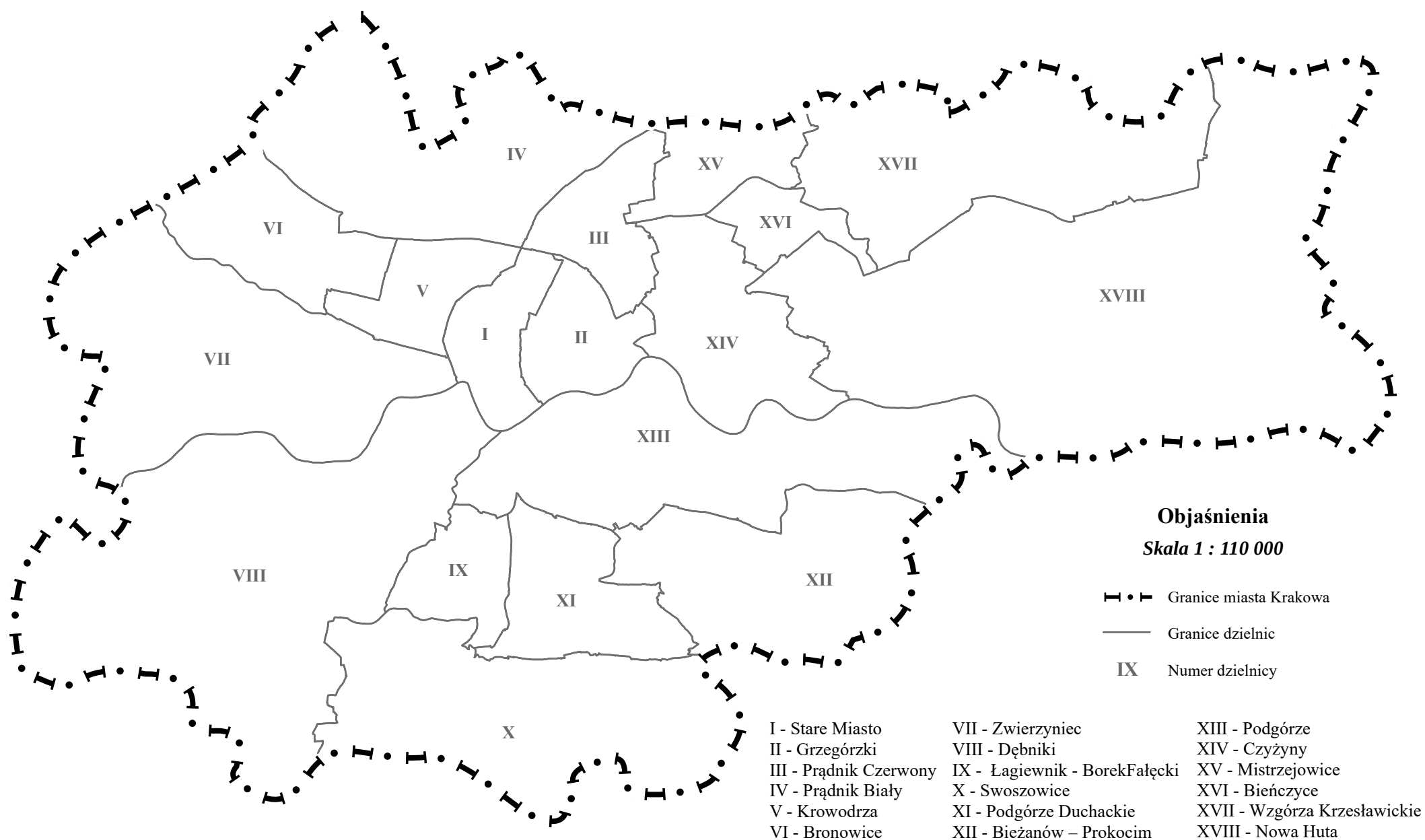
⁶⁸ por. Opinia nr 94/2009 Prezydenta Miasta Krakowa z dn. 1. XII. 2009 r. w sprawie projektu uchwały Rady Miasta Krakowa w sprawie przyjęcia założeń reformy dzielnic pomocniczych w celu poddania ich konsultacjom społecznym oraz w sprawie określenia zasad i trybu tych konsultacji.

⁶⁹ por. Uchwała nr XCIX/1502/14 Rady Miasta Krakowa w sprawie organizacji i zakresu działania Dzielnic I – XVIII. Zawarte zostały w niej pewne poprawki, w tym korekta przebiegu granic.

⁷⁰ por. Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dn. 29 marca 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków, Dz. Ustaw RP nr 38, z 2. 05. 2001, poz. 454, s. 2779 - 2780

⁷¹ por. R. Mydel, *Rozwój...* op. cit., s. 32.

⁷² por. Rozporządzenie ... op. cit., s. 2779.

Ryc. 12. Podział miasta Krakowa na 18 dzielnic pomocniczych w następstwie korekty przebiegu ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Krakowa.

Granice obrębów na terenach wiejskich powinny być zgodne z granicami wsi i sołectw. Na terenach wiejskich zatem obręby ewidencyjne utożsamiają się z jednostkami katastralnymi (do 1914 r. gminami katastralnymi).

W miastach - granice obrębów powinny być zgodne z granicami dzielnic i w miarę możliwości pokrywać się z granicami osiedli i zespołów urbanistycznych oraz naturalnymi granicami wyznaczonymi przez cieki wodne, ulice, linie kolejowe i inne.

Obręby ewidencyjne w granicach Krakowa zaczęły obowiązywać po likwidacji katastru. Pierwsze obręby pojawiły się na przełomie lat 60. i 70. XX w. w miejsce dotychczas obowiązującego katastru. Proces tworzenia obrębów ewidencyjnych przebiegał na terenie miasta odmiennie w różnych częściach miasta. Powstawały najpierw małe a później duże obręby, które z czasem były modernizowane. Na przykład przyłączone w 1973 r. wsie w niektórych przypadkach tworzyły duże obręby (np. obręb Tyniec).

Czasami zmieniały się całe obręby ewidencyjne, wraz ze zmianą powierzchni oznaczenia i konfiguracji działek (tzw. pełna modernizacja), a czasem, modernizacja ta ograniczała się do różnych technicznych zmian, nie mających w ogólnym rozrachunku tak istotnego wpływu na istniejące dane, zawarte w operacie opisowo - kartograficznym ewidencji gruntów i budynków.

Obecnie w Krakowie mamy 252 obręby (ryc. 13). Najwięcej (43 % ogółu) jest ich na terenie jednostki ewidencyjnej Podgórze (w latach 1973-1991 dzielnicy administracyjnej o tej samej nazwie), a najmniej, w najmniejszym pod względem powierzchni Śródmieściu (1747 ha) - 14 % ogółu (wobec 5,3 % udziału powierzchni tej dzielnicy w skali całego Krakowa).

Obręby ewidencyjne mają charakter bardziej funkcjonalno-genetyczny niż genetyczny. Za przykład posłużyć może obręb nr 20 w jednostce ewidencyjnej Nowa Huta, obejmujący kombinat metalurgiczny, czy obręb ewidencyjny nr 18 w jednostce ewidencyjnej Krowodrza, obejmujący Las Wolski (por. ryc. 13).

Niektóre obręby mają charakter typowo genetyczny, o czym świadczy obręb nr 1 na terenie jednostki ewidencyjnej Śródmieście (por. ryc. 3 i ryc. 13), obejmujący dwie dawne dzielnice katastralne nr I i II (Śródmieście i Wawel). Obręby ewidencyjne zawierają się w całości w jednostkach ewidencyjnych, podobnie jak tuż po powstaniu dzielnice pomocnicze miasta⁷⁴.

⁷³ Ibidem ,s. 2779

⁷⁴ Por. R. Mydel, *Rozwój...* op. cit., s. 32.

Ryc. 13. Podział miasta Krakowa na obręby ewidencyjne – jednostki pomocnicze przyjęte w geodezyjnej ewidencji gruntów:
A = nazwa jednostki ewidencyjnej; B = numery obrębów ewidencyjnych, przyjętych według jednostek ewidencyjnych;
C = granice miasta; D = granice jednostek ewidencyjnych;
E = granice obrębów ewidencyjnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa oraz Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dn. 29 marca 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków, Dziennik Ustaw, nr 38 z 2001 r., poz. 454.

Najmniejszymi, ale za to najstarszymi jednostkami geodezyjnej ewidencji gruntów są działki. W myśl Rozporządzenia z r. 2001⁷⁵ przez działkę ewidencyjną rozumie się ciągły obszar gruntu, położony w granicach jednego obrębu, jednorodny pod względem prawnym, wydzielony z otoczenia za pomocą linii granicznych⁷⁶. Na terenie Krakowa według stanu na dzień 7 czerwca 2017 r. znajdowało się 189 414 działek ewidencyjnych, wobec 154 398 zarejestrowanych 1. 01. 2003 r.⁷⁷.

1.3.2 Podział Krakowa na jednostki urbanistyczne

Podział miasta na jednostki urbanistyczne związany jest z planowaniem przestrzennym, a zwłaszcza z opracowywaniem miejscowych planów ogólnych zagospodarowania przestrzennego, a od 2003 r. w myśl ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁷⁸ - studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (s.u.i.k.z.p.). Nabrało to szczególnego znaczenia po likwidacji dzielnic katastralnych w 1954 r. i wprowadzeniu dużych dzielnic administracyjnych (w latach 1954-1991).

Jednostki urbanistyczne nawiązują do podziału miasta na dzielnice katastralne. Uwzględniają jednak zmiany, które zaistniały w przestrzeni miejskiej Krakowa zarówno w trakcie ich funkcjonowania jak i po ich likwidacji. Jednostki te, z racji nawiązania do historycznych już jednostek ewidencji gruntów i zarazem jednostek administracyjnych (niekiedy siedziby gmin) nazwano jednostkami ekologicznymi⁷⁹. Obejmują one swym zasięgiem fragmenty miasta spójne pod względem funkcjonalno-społecznym. Pod wieloma względami zbliżone są do obrębów, z tym, że twórcy ich wyznaczyli im odmienne zasięgi. Ponadto liczba jednostek urbanistycznych w stosunku do obrębów ewidencyjnych była zawsze blisko dwukrotnie mniejsza.

Po raz pierwszy podział miasta na jednostki urbanistyczne przeprowadzony został w latach 70. XX w. Wtedy to obszar miasta podzielono na 110 jednostek urbanistycznych⁸⁰ (ryc. 14). Podział ten w miarę możliwości uwzględnił przebieg granic dawnych dzielnic katastralnych (np. Kościelniki, Przylasek Rusiecki, Tyniec). Wytoczono też jednostki

⁷⁵ Por. Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa ... op. cit., s. 2779.

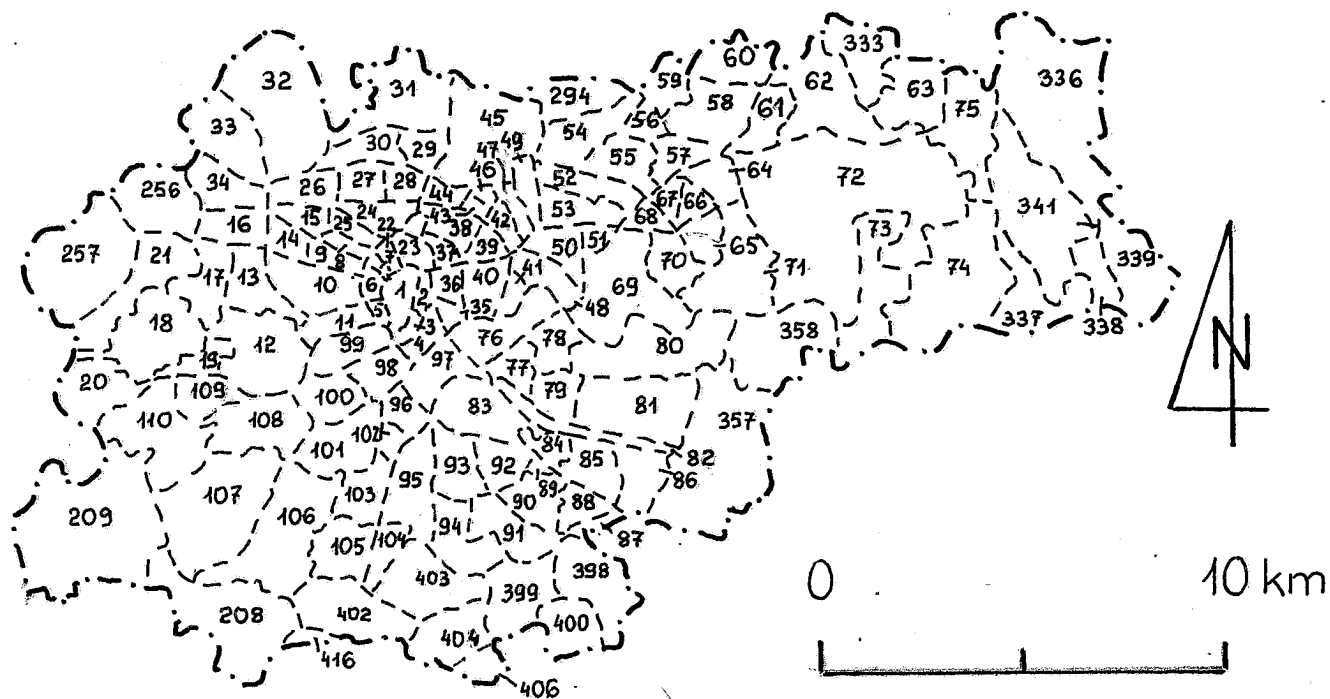
⁷⁶ Ibidem, s. 2779

⁷⁷ Por. Zestawienie zbiorcze [ewidencji gruntów] GEOD02 za rok 2002, Wydział Geodezji Urzędu Miasta Krakowa, Kraków 2003 oraz pozostałe dane Urzędu Miasta Krakowa.

⁷⁸ Por. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz. U. RP nr 80, z 10 maja 2003 r., poz. 717.

⁷⁹ Por. J. Sulimski, *Kraków w procesie przemian. Współczesne przeobrażenia zbiorowości wielkomiejskiej*, Wyd. Literackie, Kraków 1976, s. 79.

⁸⁰ Ibidem, s. 82.

1, 2... 416 A

— . — . — B

———— C

Ryc. 14. Podział terytorium miasta Krakowa na jednostki urbanistyczne w latach 1973 - 1988: A = 1 – 416 : jednostki urbanistyczne [1 = Stare Miasto; 2 = Wielopole; 3 = Stradom; 4 = Kazimierz; 5 = Nowy Świat; 6 = Piasek; 7 = Krowoderska B; 8 = 18 Stycznia¹- Południe; 9 = 18 Stycznia – Północ; 10 = Czarna Wieś; 11 = Półwie Zwierzynieckie; 12 = 12 = Przegorzały – Wschód; 13 = Salwator – Tyszk; 14 = Rydla; 15 = Łobzów; 16 = Widok; 17 = Wola Justowska; 18 = Las Wolski; 19 = Przegorzały – Zachód; 20 = Bielany; 21 = Chełm; 22 = Krowoderska B; 23 = Warszawskie; 24 = Wrocławska – Północ; 25 = Wrocławska – Południe; 26 = Azory; 27 = Krowodrza; 28 = Prądnicka; 29 = Prądnik Biały – Wschód; 30 = Prądnik Biały – Zachód; 31 = Witkowice – Górka; 32 = Tonie; 33 = Bronowice Wielkie; 34 = Bronowice Małe; 35 = Grzegórzki; 36 = Wesola; 37 = Lubicz; 38 = Osiedle Oficerskie I; 39 = Osiedle Oficerskie II; 40 = Grzegórzki Nowe; 41 = Dąbie; 42 = Rakowice; 43 = Olsza Stara; 44 = Wiśniowa; 45 = Prądnik Czerwony; 46 = Olsza Nowa; 47 = Wieczysta (w tym Os. Ugorek); 48 = Park Kultury II; 49 = Wieczysta II, 50 = Park Kultury I; 51 = Czyżyny; 52 = Lotnisko Północ (Os. XX-lecia PRL²; 53 = Lotnisko Południe; 54 = Mistrzejowice Nowe; 55 (w tym: Os. Strusia; Os. Kalinowe; Os. Na Lotnisku; Os. Wysokie; Os. Kazimierzowskie; Os. Jagiellońskie); 56 = Mistrzejowice; 57 = Bieńczyce; 58 = Wzgórza Krzesławickie; 59 = Zesławice; 60 = Kantorowice; 61 = Grębałów; 62 = Lubocza; 63 = Wadów; 64 = Krzesławice; 65 = Osiedla A (w tym Os. Centrum A; Os. Hutnicze; Os. Stalowe; Os. Willowe; Os. Ogrodowe; Os. Wandy; Os. Na Skarpie; Os. Młodości); 66 = Osiedla B (w tym: Os. Sportowe; Os. Zielone; Os. Słoneczne; Os. Szkolne, Os. Szklane Domy; Os. Centrum B.); 67 = Osiedla C (w tym: Os. Teatralne; Os. Krakowiaków; Os. Górali; Os. Urocz; Os. Zgody; Os. Centrum C); 68 = Osiedla D (w tym: Os. Spółdzielcze; Os. Kolorowe; Os. Handlowe; Os. Centrum D); 69 = Łęg; 70 = Park Nowohucki; 71 = Mogiła; 72 = Kombinat HiL; 73 = Pleszów; 74 = Branice; 75 = Ruszcza; 76 = Zabłocie; 77 = Saska; 78 = Zadworze; 79 = Łanowa; 80 = Rybitwy; 81 = Zespół Przemysłowy I i II; 82 = Stacja Płaszów – Prokocim; 83 = Wielicka; 84 = Prokocim Stary; 85 = Prokocim Nowy; 86 = Bieżanów Zachodni; 87 = Rząka; 88 = Akademia Medyczna; 89 = Na Kozłówek; 90 = Piaski Wielkie - Wschód; 91 = Piaski Wielkie Zachód; 92 = Wola Duchacka – Wschód; 93 = Wola Duchacka – Zachód; 94 = Kurdwanów; 95 = Łagiewniki; 96 = Rydlówka = 97 = Podgórze; 98 = Zakrzówek (w tym Os. 1000-lecia); 99 = Dębniaki (w tym Os. Praska; Os. Dębniaki); 100 = Skąły Twardowskiego; 101 = Zaborze – Ruczaj; 102 = Cegielniana; 103 = Borek Fałęcki (w tym Os. Na Klinach); 104 = Jugowice; 105 = Kliny, w tym os. domów jednorodzinnych; 106 = Kobierzyn; 107 = Skotniki; 108 = Pychowice; 109 = Bodzów; 110 = Kostrze; 208 = Sidzina; 209 = Tyniec; 256 = Mydlniki; 257 = Olszanica; 294 = Batowice; 333 = Łuczanowice; 336 = Kościelniki; 337 = Przylasek Rusiecki; 338 = Przylasek Wyciąski; 339 = Wolica; 341 = Wyciąże; 357 = 398 = Kosocice; 399 = Rajsko; 400 = Soboniewice; 402 = Opatkowice; 403 = Swoszowice; 404 = Wróblowice; 406 = Zbydniowice; 416 = Libertów]; B = granice miasta Krakowa; C = granice jednostek urbanistycznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

J. Sulimski, *Kraków w procesie przemian. Współczesne przeobrażenia zbiorowości wielkomiejskiej*, Wyd. Literackie, Kraków 1976, s. 79.

¹ ob. ul. Królewska

² ob. os. Albertyńskie

urbanistyczne odznaczające się (podobnie jak w przypadku obrębów ewidencyjnych) jednorodnym użytkowaniem terenu (np. tereny przemysłowe HiL, kompleks przemysłowy w Płaszowie, teren Lasu Wolskiego, teren Skał Twardowskiego).

Podział na jednostki urbanistyczne najbardziej odpowiada potrzebom wyodrębnienia mniejszych całości ekologicznych na terenie całego miasta. Podział na inne, choć nawiązujące zasięgiem do tych starszych, jednostki urbanistyczne zaprezentowany został w trakcie opracowania Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego miasta Krakowa, zatwierdzonego w 1988 Krakowa⁸¹. Dla potrzeb opracowania tego planu wyróżnionych zostało 139 jednostek urbanistycznych. Zawierały się one całkowicie w obrębie funkcjonujących jeszcze wówczas dzielnic administracyjnych (ryc. 15). Najwięcej jednostek urbanistycznych zarejestrowanych zostało na terenie Podgórza (48; 35 % ogółu), Nowej Huty (41), Krowodrzy (32) i Śródmieścia (18).

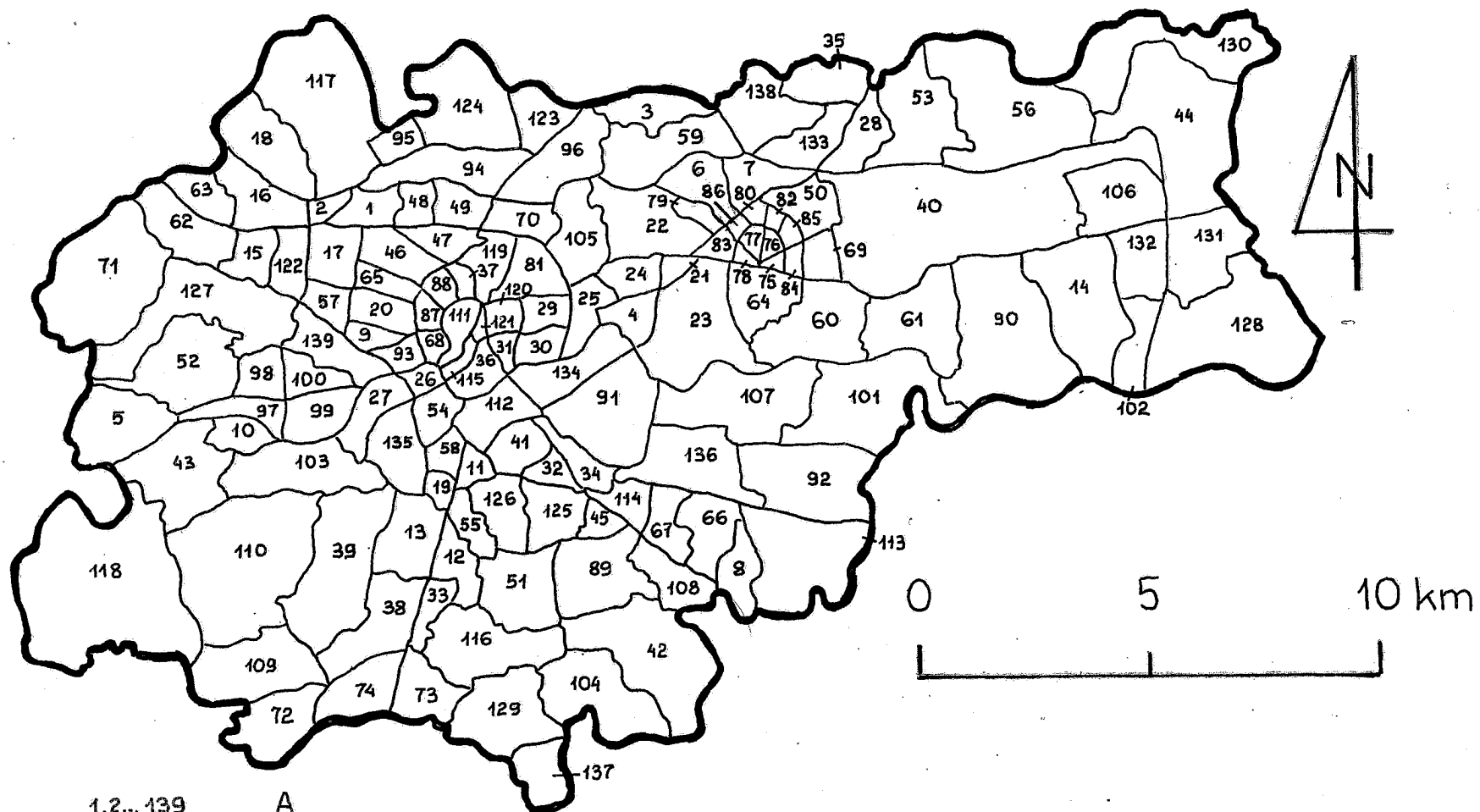
W ostatnich latach, po wprowadzeniu podziału miasta Krakowa na dzielnice pomocnicze liczba jednostek urbanistycznych przyjętych w miejscowym planie ogólnym z 1988 r. uległa pewnej, aczkolwiek nieznacznej modyfikacji i aktualizacji. Za przykład może posłużyć jednostka urbanistyczna: Osiedle XX-lecie PRL, która zmieniła swoją nazwę na Osiedle Albertyńskie.

Wyodrębniono też dwie nowe jednostki urbanistyczne: Osiedle Słoneczne (z obowiązującej w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego z 1988 r. – jednostki urbanistycznej o nazwie: Osiedle Centrum B, Osiedle Szklane Domy, Osiedle Słoneczne) oraz Osiedle Uroczę (z jednostki urbanistycznej pod nazwą: Osiedle Centrum C ,Osiedle Zgody, Osiedle Uroczę).

Jednostki urbanistyczne stanowiące modyfikację przyjętych w 1988 r. tego typu jednostek strukturalnych, do 2014 r. zawierały się całkowicie w obrębie dzielnic pomocniczych (ryc. 16). Najwięcej, bo aż 25 tego typu jednostek znajduje się w dzielnicy XVIII Nowa Huta, a najmniej, dwie, w dzielnicy XV Mistrzejowice.

W trakcie opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa zarówno dla 2003 jak i ostatniego z 2014 r. - wyróżniono 63 jednostki urbanistyczne, dla których przyjęto nazwy zwyczajowe (ryc. 17). Jednostki te stanowią fragmenty miasta Krakowa, odznaczające się wspólnymi atrybutami przestrzennymi. Celem wprowadzenia takiego podziału było ułatwienie zapisu kierunków zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

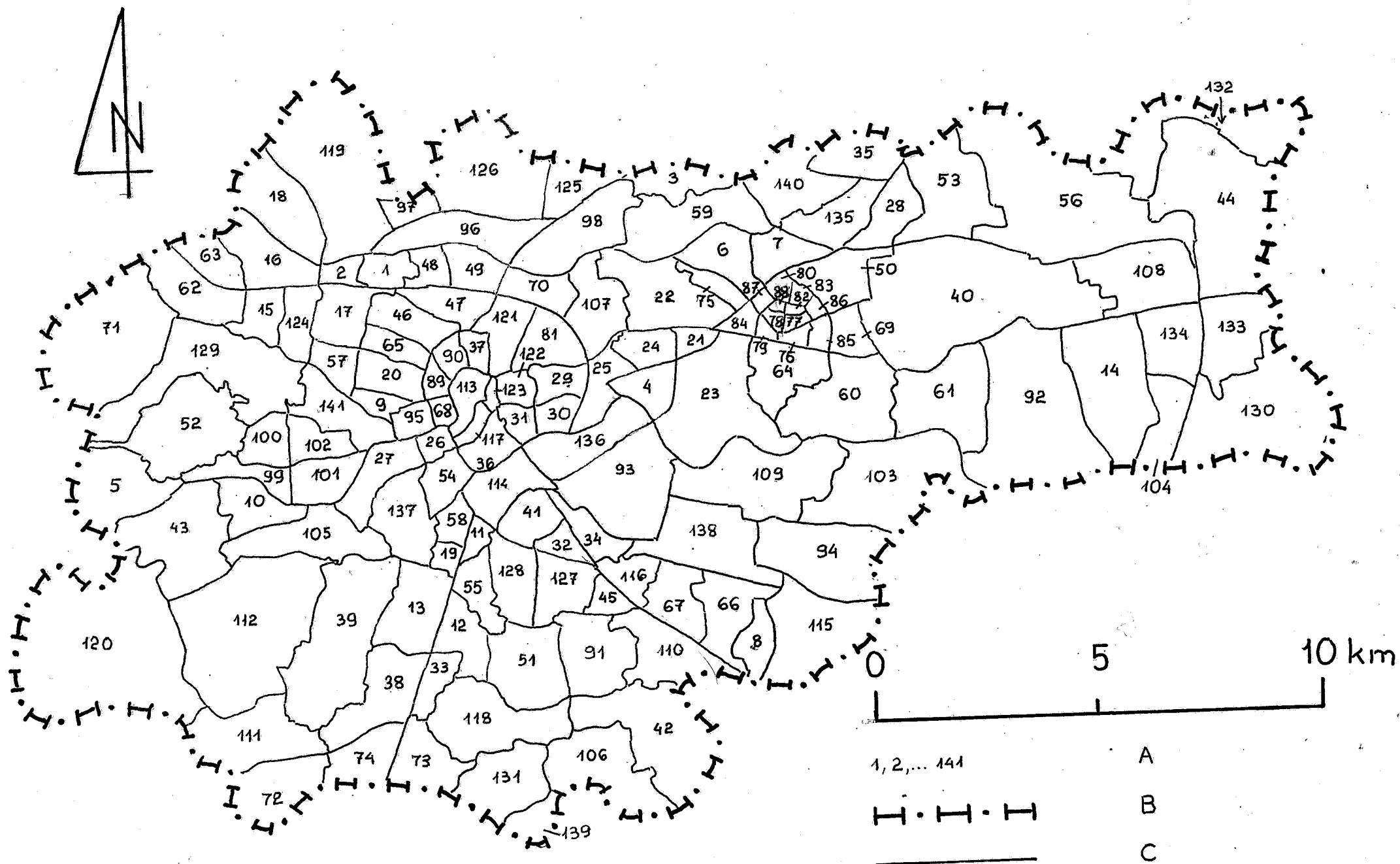
⁸¹ Por. Miejskowy Plan Ogólny Zagospodarowania Przestrzennego miasta Krakowa. Ustalenia planu, Urząd Miasta Krakowa, Biuro Rozwoju Krakowa, Kraków 1988.

Ryc. 15. Podział miasta Krakowa na jednostki urbanistyczne przyjęte w Miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa z 1988 r.: **A** = 1 – 139 - jednostki urbanistyczne przyjęte w układzie alfabetycznym (1 = Azory – Wschód; 2 = Azory – Zachód; 3 = Batowice; 4 = Beszcz; 5 = Bielany; 6 = Bieńczyce Nowe; 7 = Bieńczyce Stare; 8 = Bieżanów – Kolonia; 9 = Błonia; 10 = Bodzów; 11 = Bonarka; 12 = Borek Fałęcki – Wschód; 13 = Borek Fałęcki – Zachód; 14 = Branice; 15 = Bronowice Małe - Południe; 16 = Bronowice Małe – Północ; 17 = Bronowice Małe – Wschód; 18 = Bronowice Wielkie; 19 = Cegielniana; 20 = Czarna Wieś; 21 = Czyżyny; 22 = Czyżyny – Lotnisko; 23 = Czyżyny – Łęg; 24 = Czyżyny – Park; 25 = Dąbie; 26 = Dębники; 27 = Dębники - Zachód; 28 = Grębałów; 29 = Grzegórzki – Północ; 30 = Grzegórzki – Wschód; 31 = Grzegórzki – Zachód; 32 = Heltmana; 33 = Jugowice; 34 = Kabel; 35 = Kantorowice; 36 = Kazimierz; 37 = Kleparz; 38 = Kliny; 39 = Kobierzyn; 40 = Kombinat HiL; 41 = Kopiec Krakusa; 42 = Kosocice; 43 = Kostrze; 44 = Kościelniki; 45 = Kozłówek; 46 = Krowodrza – Nowa Wieś; 47 = Krowodrza – Południe; 48 = Krowodrza – Północ; 49 = Krowodrza – Wschód; 50 = Krzesławice; 51 = Kurdwanów; 52 = Las Wolski; 53 = Lubocza; 54 = Ludwinów; 55 = Łagiewniki; 56 = Łuczanowice – Wadów; 57 = Małe Błonia; 58 = Mateczny; 59 = Mistrzejowice; 60 = Mogiła; 61 = Mogiła – Wschód; 62 = Mydlniki – Południe; 63 = Mydlniki – Północ; 64 = Na Skarpie; 65 = Nowa Wieś Południe; 66 = Nowy Bieżanów; 67 = Nowy Prokocim; 68 = Nowy Świat; 69 = Ogródki; 70 = Olsza; 71 = Olszanica; 72 = Olszyny; 73 = Opatkowice – Wschód; 74 = Opatkowice – Zachód; 75 = Osiedle Centrum A – Os. Hutnicze – Os. Ogrodowe; 76 = Osiedle Centrum B – Os. Szklane Domy – Os. Słoneczne; 77 = Osiedle Centrum C – Os. Zgody – Os. Uroczę; 78 = Osiedle Centrum D – Os. Handlowe; 79 = Osiedle XX – lecia PRL (ob. Osiedle Albertyńskie); 80 = Osiedle Krakowiaków i Górali; 81 = Osiedle Oficerskie; 82 = Osiedle Sportowe – Os. Zielone; 83 = Osiedle Spółdzielcze – Os. Kolorowe; 84 = Osiedle Stalowe – Os. Wilowe – Os. Wandy; 85 = Osiedle Szkolne; 86 = Osiedle Teatralne; 87 = Piasek – Południe; 88 = Piasek – Północ; 89 = Piaski (Wielkie); 90 = Pleszów – Kujawy; 91 = Płaszów; 92 = Podgaje; 93 = Półwie Zwierzynieckie; 94 = Prądnik Biały – Południe; 95 = Prądnik Biały – Północ; 96 = Prądnik Czerwony; 97 = Przegorzały – Południe; 98 = Przegorzały Północ; 99 = Przegorzały – Wschód; 100 = Przegorzały – Zwierzyniec; 101 = Przewóz; 102 = Przylasek Rusiecki; 103 = Pychowice; 104 = Rajska – Soboniewice; 105 = Rakowice; 106 = Ruszcza; 107 = Rybitwy; 108 = Rząka; 109 = Sidzina; 110 = Skotniki; 111 = Stare Miasto; 112 = Stare Podgórze; 113 = Stary Bieżanów; 114 = Stary Prokocim; 115 = Stradom; 116 = Swoszowice; 117 = Tonie; 118 = Tyniec; 119 = Warszawskie; 120 = Wesola – Wschód – Grzegórzki – Zachód; 121 = Wesola – Zachód; 122 = Widok; 123 = Witkowice – Górka Narodowa – Wschód; 124 = Witkowice – Górka Narodowa – Zachód; 125 = Wola Duchacka – Wschód; 126 = Wola Duchacka – Zachód; 127 = Wola Justowska – Chełm; 128 = Wolica – Przylasek Wyciąski; 129 = Wróblowice; 130 = Wróżeńice – Węgrzynowice; 131 = Wyciąże – Wschód; 132 = Wyciąże – Zachód; 133 = Wzgórze Krzesławickie; 134 = Zabłocie; 135 = Zakrzówek; 136 = Zarzecze; 137 = Zbydniowice; 138 = Zesławice; 139 = Zwierzyniec); **B** = granice miasta; **C** = granice jednostek urbanistycznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

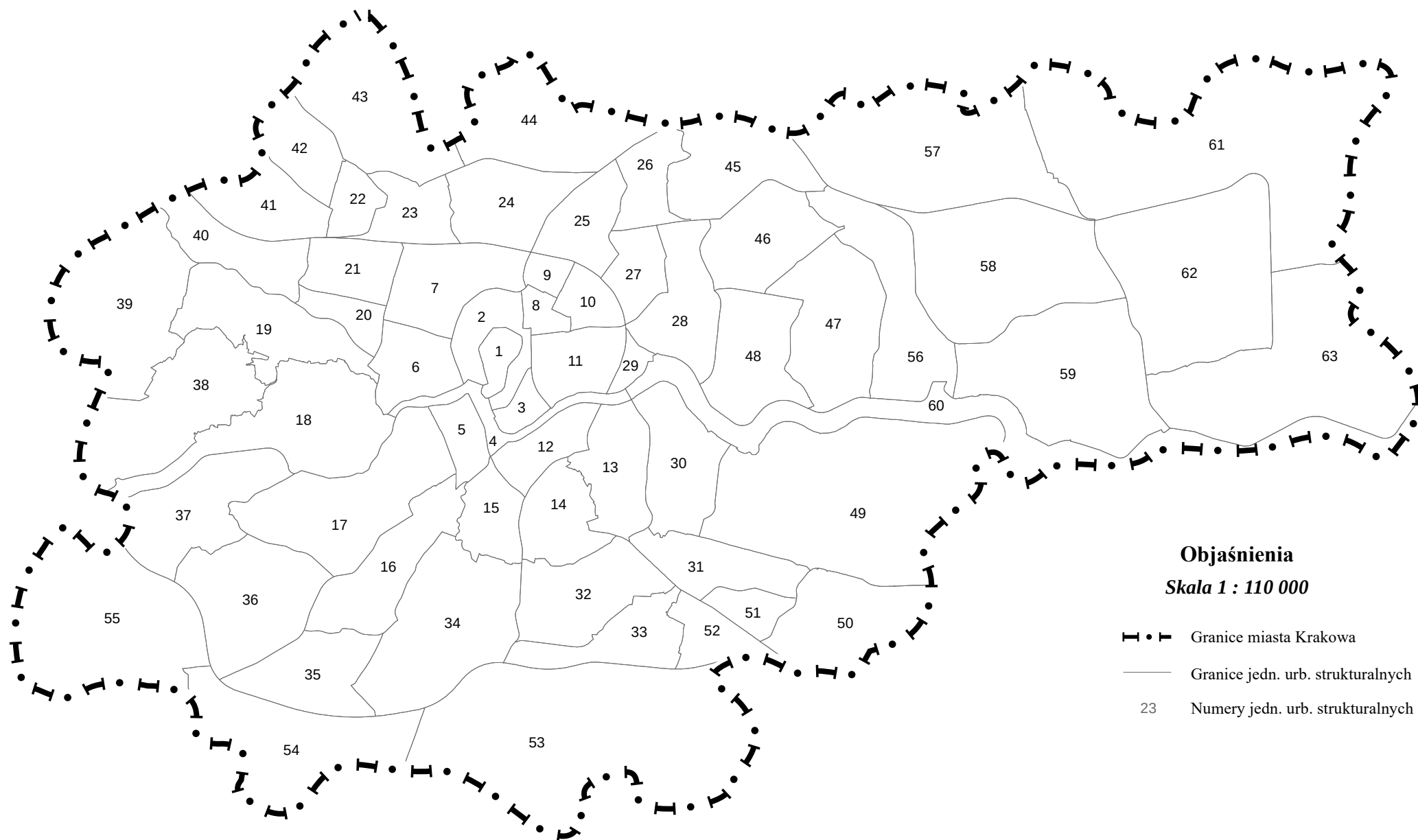
Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa: ustalenia planu. Urząd Miasta Krakowa. Biuro Rozwoju Krakowa, Kraków 1988

Ryc. 16. Podział Krakowa na jednostki urbanistyczne przyjęte w Miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego z 1988 r., zaktualizowane w okresie późniejszym, dla potrzeb kolejnego planu opracowanego w 1994 r.: **A** = numer jednostki urbanistycznej wyrażony cyframi arabskimi, przyjęty w układzie alfabetycznym (w nawiasie podano numery jednostek pomocniczych zaprezentowane w pisowni łacińskiej, do których dana jednostka urbanistyczna została włączona) : 1 = Azory Wschód (IV); 2 = Azory Zachód (IV); 3 = Batowice (XV); 4 = Beszcz (XIV); 5 = Bielany (VII); 6 = Bieńczyce Nowe (XVI); 7 = Bieńczyce Stare (XVI); 8 = Bieżanów – Kolonia (XII); 9 = Błonia (V); 10 = Bodzów (VIII); 11 = Bonarka (XIII); 12 = Borek Fałęcki Wschód (IX); 13 = Borek Fałęcki Zachód; 14 = Branice (XVIII); 15 = Bronowice Małe - Południe (VI); 16 = Bronowice Małe – Północ (VI); 17 = Bronowice Małe – Wschód; 18 = Bronowice Wielkie (IV); 19 = Cegielniana (IX); 20 = Czarna Wieś (V); 21 = Czyżyny (XIV); 22 = Park (XIV); 25 = Dąbie (II); 26 = Dębники (VIII); 27 = Dębники – Zachód (VIII); 28 = Grębałów (XVII); 29 = Grzegórzki Północ (II); 30 = Grzegórzki – Wschód (II); 31 = Grzegórzki – Zachód (II); 32 = Heltmana (XIII); 33 = Jugowice (X); 34 = Kabel (XIII); 35 = Kantorowice (XVII); 36 = Kazimierz (I); 37 = Kleparz (I); 38 = Kliny (X); 39 = Kobierzyn (VIII); 40 = Kombinat HTS¹ (XVIII); 41 = Kopiec Krakusa (XIII); 42 = Kosocice (X); 43 = Kostrze (VIII); 44 = Kościelniki (XVIII); 45 = Kozłówek (XII); 46 = Krowodrza – Nowa Wieś (V); 47 = Krowodrza - Południe (V); 48 = Krowodrza - Północ (IV); 49 = Krowodrza – Wschód (IV); 50 = Krzesławice (XVII); 51 = Kurdwanów (XI); 52 = Las Wolski (VII); 53 = Lubocza (XVII); 54 = Ludwinów (VIII); 55 = Łagiewniki (IX); 56 = Łuczanowice – Wadów (XVII); 57 = Małe Błonia (V); 58 = Mateczny (XIII); 59 = Mistrzejowice (XV); 60 = Mogiła (XVIII); 61 = Mogiła – Wschód (XVIII); 62 = Mydlniki - Południe (VI); Mydlniki – Północ (VI); 64 = Na Skarpie (XVIII); 65 = Nowa Wieś Południe (V); 66 = Nowy Bieżanów (XII); 67 = Nowy Prokocim (XII); 68 = Nowy Świat (I); 69 = Ogródki (XVIII); 70 = Olsza (II); 71 = Olszanica (VII); 72 = Olszyny (VIII); 73 = Opatkowice – Wschód (X); 74 = Opatkowice – Zachód (X); 75 = Osiedle Albertyńskie (d. XX – lecia PRL); 76 = Os. Centrum A – Os. Hutnicze – Os. Ogrodowe (XVIII); ; 77 = Os. Centrum B – Os. Szklane Domy (XVIII); 78 = Os. Centrum C – Os. Zgody (XVIII); 79 = Os. Centrum D – Os. Handlowe (XVIII); 80 = Os. Krakowiaków – Os. Górali (XVIII); 81 = Os. Oficerskie (II); 82 = Os. Słoneczne (XVIII); 83 = Os. Sportowe – Os. Zielone (XVIII); 84 = Os. Spółdzielcze – Osa. Kolorowe (XVIII); 85 = Os. Stalowe - Os. Willowe (XVIII); 86 = Os. Szkolne (XVIII); 87 = Os. Teatralne (XVIII); 88 = Os. Uroczysko (XVIII); 89 = Piasek Południe (I); 90 = Piasek Północ (I); 91 = Piaski (Wielkie; XI); 92 = Pleszów – Kujawy (XVIII); 93 = Płaszów (XIII); 94 = Podgaje (XIII); 95 = Półwsie Zwierzynieckie (VII); 96 = Prądnik Biały – Południe (IV); 97 = Prądnik Biały – Północ (IV); 98 = Prądnik Czerwony (III); 99 = Przegorzały - Południe (VII); 100 = Przegorzały - Północ (VII); 101 = Przegorzały – Wschód (VII); 102 = Przegorzały – Zwierzyniec (VII); 103 = Przewóz (XIII); 104 = Przylasek Rusiecki (XVIII); 105 = Pychowice (VIII); 106 = Rajska – Soboniewice (X); 107 = Rakowice (III); 108 = Ruszcza (XVIII); 109 = Rybitwy (XIII); 110 = Rząka (XII); 111 = Sidzina (VIII); 112 = Skotniki (VIII); 113 = Stare Miasto (I); 114 = Stare Podgórze (XIII); 115 = Stary Bieżanów (XII); 116 = Stary Prokocim (XII); 117 = Stradom (I); 118 = Swoszowice (X); 119 = Tonie (IV); 120 = Tyniec (VIII); 121 = Warszawskie (I); 122 = Wesoła – Wschód II (II); 123 = Wesoła - Zachód (II); 124 = Widok (VI); 125 = Witkowice – Górka Narodowa – Wschód (IV); 126 = Witkowice – Górka Narodowa – Zachód (IV); 127 = Wola Duchacka – Wschód (XI); 128 = Wola Duchacka – Zachód (XI); 129 = Wola Justowska – Chełm (VII); 130 = Wolica - Przylasek Wyciąski (XVIII); 131 = Wróblowice (X); 132 = Wróżeńce – Węgrzynowice (XVIII); 133 = Wyciąże – Wschód (XVIII); 134 = Wyciąże – Zachód (XVIII); 135 = Wzgórza Krzesławickie (XVII); 136 = Zabłocie (XIII); 137 = Zakrzówek (VIII); 138 = Zarzecze (XIII); 139 = Zbydniowice (X); 140 = Zesławice (XVIII); 141 = Zwierzyniec (VII); **B** = granice miasta; **C** = granice jednostek Urbanistycznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
*Miejscowy plan ogólny zagospodarowania
 przestrzennego miasta Krakowa : ustalenia planu,*
 Urząd Miasta Krakowa, Biuro Rozwoju Krakowa,
 Kraków 1988;
*Miejscowy plan ogólny zagospodarowania
 przestrzennego miasta Krakowa : zmiana planu II etap:
 wybrane problemy,* IGPIK Oddział w Krakowie,
 Urząd Miasta Krakowa, Kraków 1994.

¹ do 1990 r. HiL

Ryc. 17. Podział terytorium miasta Krakowa na strukturalne jednostki urbanistyczne przyjęte w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Planowania Przestrzennego Urzędu Miasta Krakowa.

opracowywanego dla miasta Krakowa, jak również usprawnienie polityki Gminy Miejskiej Kraków. Ustalenia dla przyjętych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jednostek urbanistycznych obejmują:

- kierunki zmian w strukturze przestrzennej,
- funkcje terenu,
- standardy przestrzenne,
- wskaźniki zabudowy, w tym realizacji funkcji dopuszczalnych,
- zasady dotyczące środowiska kulturowego,
- zasady dotyczące środowiska przyrodniczego,
- zasady dotyczące układu komunikacyjnego,
- dopuszczalne zmiany parametrów w planach miejscowych (o ile taka potrzeba zachodzi).

Wyróżnione dla potrzeb studium 63 jednostki urbanistyczne prezentują bardziej funkcjonalny charakter. Za przykład mogą posłużyć:

- jednostka urbanistyczna nr 4 - Śródmiejski Park Nadwiślański,
- jednostka nr 18 - Park Nadwiślański Zachód i Przegorzały,
- jednostka nr 58 - kombinat metalurgiczny,
- jednostka nr 60 – Park Nadwiślański - wschód (por. ryc. 17).

1.3.3 Podziały miasta na pozostałe jednostki przestrzenne

Wśród podziałów miasta na inne niż dotychczas omówione jednostki przestrzenne, wymienione przez J. Purchlę takie jak: obwody spisowe, obwody szkolne, komitety osiedlowe, parafie (por. rozdz. 1.2.2⁸²), można wymienić też inne, które mają istotne znaczenie w funkcjonowaniu dzielnic. Przykładem mogą tu być obwody wyborcze, których zasięg powinien pokrywać się z granicami ustanowionych w 1991 r. dzielnic samorządowych, a także komisariaty dzielnic.

W przypadku jednostek kościelnych, Kościoła rzymskokatolickiego, należy wymienić parafie, które świadczą o więziach społecznych i spójności lokalnej. Na terenie Krakowa - w jego granicach administracyjnych wyróżnić można było w 2016 r. 91 parafii, wchodzących

⁸² Por. J. Purchla, *Jakie dzielnice...* op. cit.

w skład 13 dekanatów, należących do archidiecezji krakowskiej, a ponadto 1 parafię Archikatedralną, stanowiącą samodzielną jednostkę administracyjną nie zaliczaną do Dekanatu Kraków - Centrum, aczkolwiek w jego obrębie położoną).

Spośród tych 13 dekanatów, aż w 11 przypadkach ich siedziby znajdują się na terenie miasta Krakowa, ale tylko w 6 przypadkach wchodzące w ich skład parafie, położone są całkowicie w granicach miasta Krakowa: Należy wśród nich wymienić dekanaty:

nr 1 Kraków - Centrum,

nr 2 Kraków - Kazimierz

nr 3 Kraków - Salwator,

nr 7 Kraków - Podgórze,

nr 8 Kraków - Prokocim,

nr 10 Kraków - Mogiła.

W przypadku pozostałych 5 dekanatów, ich siedziby znajdują się wprawdzie na terenie Krakowa, ale obejmują one swoim zasięgiem także parafie położone poza granicami miasta. Dotyczy to dekanatów:

Nr 4 Kraków - Bronowice⁸³,

Nr 5 Kraków - Krowodrza⁸⁴,

Nr 6 Kraków - Prądnik⁸⁵,

Nr 9 Kraków - Borek Fałęcki⁸⁶,

Nr 11 Kraków - Bieńczyce⁸⁷.

W przypadku dwóch dekanatów: Skawina i Wawrzeńczyce, ich siedziby wprawdzie znajdują się poza granicami miasta, ale niektóre parafie do nich należące są położone na terenie Krakowa. W przypadku dekanatu Skawina dotyczy to parafii Sidzina⁸⁸, obejmującej swym zasięgiem terytorium byłej wsi przyłączonej do Krakowa w 1973 r.⁸⁹, a w przypadku

⁸³ poza granicami miasta znajduje się parafia Rżąska

⁸⁴ poza granicami Krakowa znajdują się parafie: Korzkiew i Zielonki,

⁸⁵ poza granicami Krakowa znajdują się parafie: Bibice, Michałowice, Raciborowice, Węgrzce i Węgrzynowice.

⁸⁶ poza granicami Krakowa, znalazł się południowy fragment parafii Wróblowice (nazwa od jednostki katastralnej w granicach miasta Krakowa), obejmującej swym zasięgiem miejscowości znajdujące się poza obszarem miasta: południową część Zbydniowic (północna znajduje się w granicach Krakowa) i Wrząsowice.

⁸⁷ Do dekanatu Kraków-Bieńczyce zaliczana jest parafia Prusy, do której należy miejscowość o tej samej nazwie, zaliczana już do gminy Kocmyrzów-Luborzycza

⁸⁸ Do Krakowa należy cała parafia, obejmująca dawną wieś, obecnie jednostkę katastralną w granicach Krakowa – Sidzinę

⁸⁹ Parafia Sidzina należała do 1978 r. do parafii Skawina w dekanacie o tej samej nazwie. W 1978 r. utworzona została nowa parafia z siedzibą w Sidzinie.

dekanatu Wawrzeńczyce - Górki Kościelniciej⁹⁰, Ruszczy⁹¹ oraz niewielkiego fragmentu parafii Czulice, do której należą mieszkańcy Wróżeńic.

Na terenie dekanatu Mogilany znajdują się dwie wsie, których fragmenty przyłączono do miasta w 1973 r. Dotyczy to skrawka Libertowa, które po korekcie granic administracyjnych weszły w skład najpierw dekanatu Podgórze, a od 2008 r., w obręb nowoutworzonego dekanatu nr 9 Kraków - Borek Fałęcki. Mieszkańcy skrawka Libertowa zostali zaliczeni do parafii Opatkowice, natomiast części Lusiny przyłączonej do Krakowa do parafii Swoszowice (ryc. 18).

Wśród innych podziałów należy wymienić obwody wyborcze (ryc. 19). W 2017 r. na terenie Krakowa wyróżniono ich 492. Z racji swojej specyfiki, w następstwie korekty przebiegu granic dzielnic samorządowych za każdym razem są one weryfikowane.

Ważne znaczenie z punktu widzenia przebiegu granic dzielnic samorządowych mają też obwody i rejony spisowe. J. Purchla jako jedno z kryterium delimitacji dzielnic samorządowych wymienił właśnie obwody spisowe. W 2015 r. na terenie Krakowa było 696 rejonów spisowych i 4336 obwodów spisowych (ryc. 20 i 21)⁹². Obwody spisowe powinny zostać wyznaczone na zasadzie niedzielenia ich, co ma istotne znaczenie dla celów statystycznych.

Obwody szkolne odgrywają ważne znaczenie z racji istniejących kontaktów w dzielnicy i więzi społecznych poprzez szkołę⁹³.

Komitety osiedlowe mają szczególne znaczenie na obszarach peryferyjnych, z uwagi na identyfikację społeczną z dawnym obszarem wiejskim czy osiedlem podmiejskim, co do którego te granice nawiązują, a także ze względu na konieczność uwzględnienia barier przestrzennych, do jakich należy zaliczyć: rzeki, linie kolejowe, główne arterie drogowe⁹⁴.

Brak dostępności do tych podziałów (dotyczy: obwodów szkolnych, komitetów osiedlowych) utrudnia ocenę przebiegu granic dzielnic samorządowych na terenie Krakowa, gdyż były one podstawą założeń przyjętych przy tworzeniu tych dzielnic przez twórców reaktywacji samorządu krakowskiego, a zwłaszcza jednostek pomocniczych, m. in.: J. Purchlę, J. Sepioła, K. Trafasa i in.⁹⁵.

⁹⁰ Należą tu jednostki katastralne, dawne wsie: Kościelniki, Węgrzynowice i Wolica,

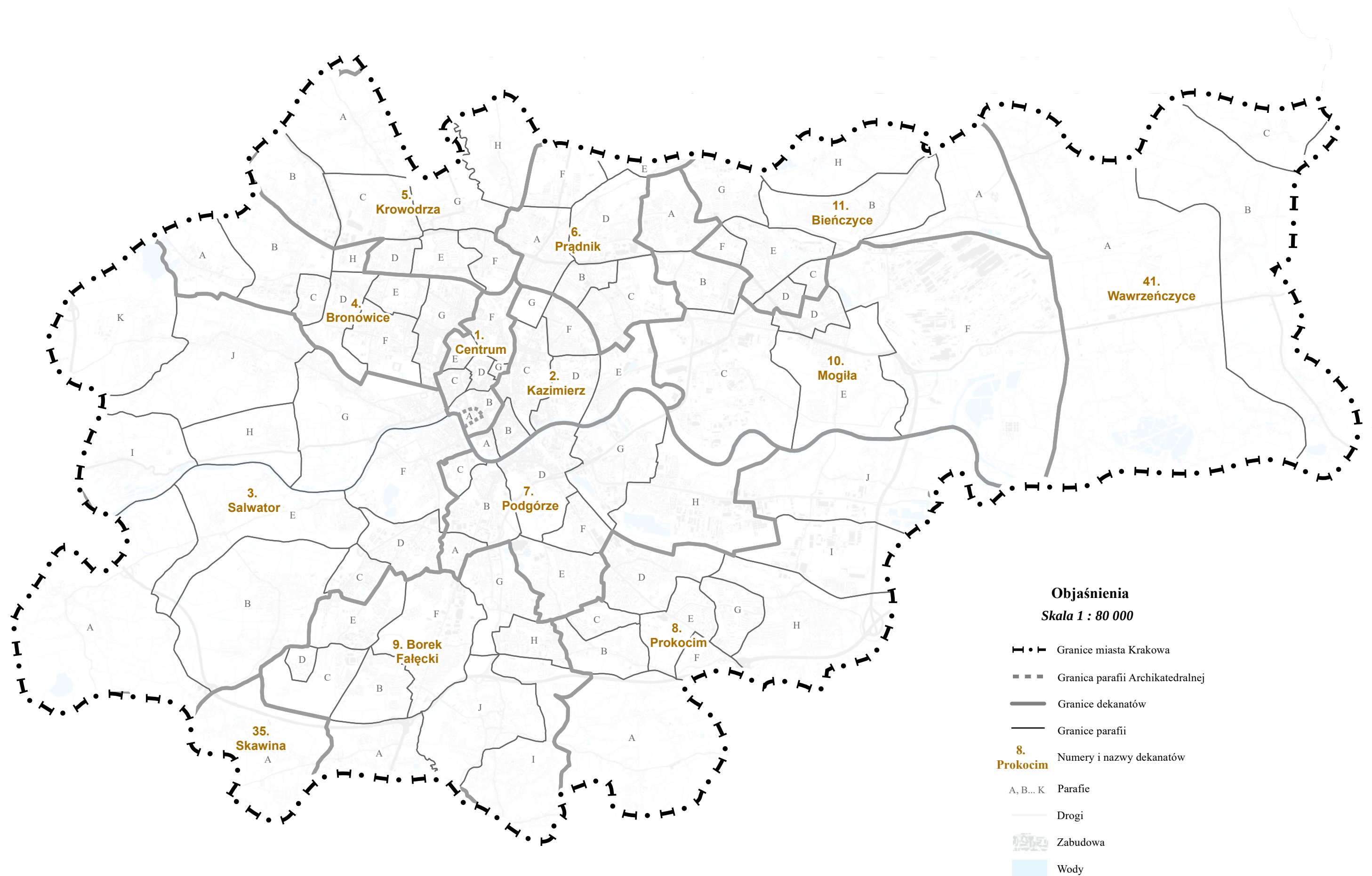
⁹¹ Należą tu jednostki katastralne, dawne wsie: Branice, Przylasek Rusiecki, Przylasek Wyciąski, Ruszcza, Wadów i Wyciąże.

⁹² Por. dane GUS

⁹³ Por. J. Purchla, *Jakie ...* op. cit., s. 28

⁹⁴ Ibidem, s. 27-28.

⁹⁵ Por. K. Trafas, *Możliwości ...* op. cit., s. 9.

Ryc. 18. Podział terytorium miasta Krakowa na dekanaty i parafie według stanu z 1. 12. 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: P. Natonek, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2000. Parafie i Kościoły*, Wyd. św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2000; R. Tekieli, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2016. Parafie i Kościoły*, Wyd. św. Stanisława BM, Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2016.

Dekanaty:

1 = Kraków – Centrum; 2 = Kraków – Kazimierz; 3 = Kraków – Salwator; 4 = Kraków – Bronowice; 5 = Kraków – Krowodrza; 6 = Kraków – Prądnik; 7 = Kraków – Podgórze; 8 = Kraków – Prokocim; 9 = Kraków – Borek Fałęcki; 10 = Kraków – Mogiła; 11 = Kraków – Bieńczyce; 26 = Mogilany; 35 = Skawina; 41 = Wawrzeńczyce

Parafie przyjęte w układzie alfabetycznym według dekanatów:

1 = **Kraków – Centrum** (A = Parafia Archikatedralna; B = Wszystkich Świętych; C = św. Anny; D = Wniebowzięcia NMP; E = Nawiedzenia NMP; F = św. Floriana; G = św. Krzyża);
2 = **Kraków – Kazimierz** (A = św. Katarzyny; B = Bożego Ciała; C = św. Mikołaja; D = św. Kazimierza; E = Dąbie; F = os. Oficerskie; G = Zmartwychwstania Pańskiego);
3 = **Kraków – Salwator** (A = Tyniec; B = Skotniki; C = Rekt. Św. Jana Pawła II; D = os. Ruczaj; E = Pychowice; F = Dębniki; G = Najświętszego Salwatora; H = Przegorzały; I = Bielany; J = Wola Justowska; K = Olszanica);
4 = **Kraków – Bronowice** (A = Mydlniki; B = Bronowice Małe; C = os. Widok; D = os. Bronowickie; E = Anieli Salawy; F = NMP z Lourdes; G = św. Szczepana; H = św. Jacka);
5 = **Kraków – Krowodrza** (A = Tonie; B = Bronowice Wielkie; C = Chrystusa Odkupiciela Człowieka; D = Krowodrza; E = os. Ks. Siemaszki; F = Prądnik Biały; G = Witkowice; H = Azory);
6 = **Kraków – Prądnik** (A = Dobrego Pasterza; B = Rakowice; C = Wieczysta; D = św. Jana Chrzciela; E = Raciborowice¹; F = os. Gotyk, Chrystusa Króla);
7 = **Kraków – Podgórze** (A = os. Cegielniana; B = Podgórze MBNP; C = Podgórze św. Józefa; D = Wola Duchacka; E = Św. Kingi; F = Płaszów; G = Mały Płaszów; H = os. Podwawelskie);
8 = **Kraków – Prokocim** (A = Kosocice; B = Piaski Wielkie; C = os. Piaski Nowe; D = Prokocim; E = os. Nowy Prokocim; F = Rząka; G = os. Nowy Bieżanów; H = Bieżanów; I = os. Złocień – bł. Jerzego Popiełuszki; J = Rybitwy – Przewóz);
9 = **Kraków - Borek Fałęcki** (A = Opatkowice; B = os. Kliny Borkowskie; C = os. Kliny Zacisze; D = Kobierzyn Szpital; E = Nowy Ruczaj² (d. Kobierzyn); F = Borek Fałęcki; G = Łagiewniki; H = Kurdwanów; I = Wróblowice; J = Swoszowice);
10 = **Kraków – Mogiła** (A = Mistrzejowice – św. Maksymiliana³ ; B = os. Dywizjonu 303⁴; C = Czyżyny; D = Szklane Domy; E = Mogiła; F = Pleszów);
11 = **Kraków - Bieńczyce** (A = Lubocza; B = Wzgórza Krzesławickie; C = Bulwarowa; D = os. Teatralne; E = Bieńczyce; F = os. Kalinowe; G = Mistrzejowice – MB Nieustającej Pomocy; H = Kantorowice⁵);
26 = **Mogilany** (A = Libertów⁶; B = Gaj⁷); 35 = **Skawina** (A = Sidzina⁸); 41 = **Wawrzeńczyce** (A = Ruszcza⁹; B = Górka Kościelnicka¹⁰; C = Czulice¹¹);

¹ dotyczy fragmentów wsi, których podstawowe części znajdują się poza granicami Krakowa: Dziekanowic i Węgrzc których mieszkańcy należą do parafii Raciborowice. Do parafii tej należą też Batowice, wieś położona w gminie Zielonki, w pow. krakowskim, której fragment przyłączono do Krakowa w 1973 r. Mieszkańcy części Batowic położonych na terenie miasta Krakowa – w zachodnim ich fragmencie, zostali przydzieleni do parafii św. Maksymiliana (dekanat: Kraków – Mogiła), natomiast we wschodnim – do parafii MB Nieustającej Pomocy (dekanat: Kraków - Bieńczyce).

² dawn. Kobierzyn (por. P. Natanek, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2000. Parafie i Kościoły*, 2000, s. 49).

³ wcześniej: Mistrzejowice (Ibidem, s.73).

⁴ dawn. św. Brata Alberta (Ibidem, s. 108).

⁵ do parafii Kantorowice zostali zaliczeni mieszkańcy niewielkich fragmentów Zastowa, przyłączonych do Krakowa w 1973 r. (29 a) i 2013 r. (4 ha).

⁶ do parafii Libertów – należy wieś Libertów, położona w gminie Mogilany, której północny fragment został przyłączony do Krakowa w 1973 r. Mieszkańcy tej niewielkiej części należą jednak do parafii Opatkowice.

⁷ Do parafii Gaj należy wieś Lusina (gmina Mogilany), której NE skrawek został przyłączony do Krakowa, Podobnie jak fragment Libertowa w 1973 r. Mieszkańcy części Lusiny, znajdującej się obecnie w granicach miasta, w następstwie regulacji granic nie tylko administracyjnych, ale także kulturowych, zostali przydzieleni do pobliskiej parafii w Swoszowicach.

⁸ Parafia ta do 1986 r. należała do parafii św. Szymona i Judy Tadeusza w Skawinie (por. P. Natanek, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2000. Parafie i Kościoły*, Wyd. św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2000, s. 388).

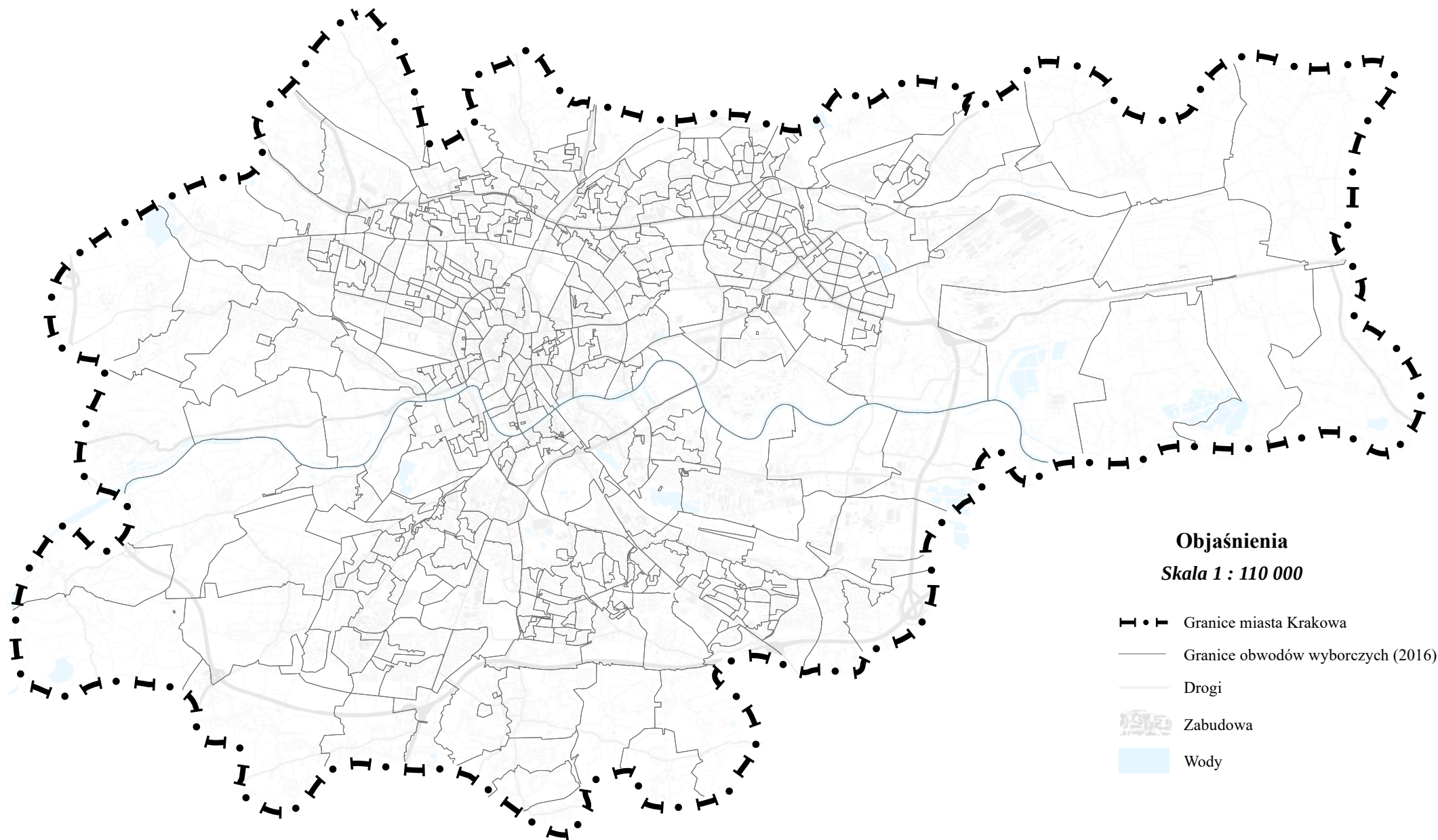
⁹ Należą tu m. in. jednostki katastralne (niegdyś samodzielne wsie, obecnie części Krakowa): Branice,

Łuczanowice, Przylasek Rusiecki, Przylasek Wyciąski, Ruszcza, Wadów, Wyciąże.

¹⁰ Należą tu jednostki katastralne (niegdyś samodzielne wsie przyłączone w okresie późniejszym do Krakowa):

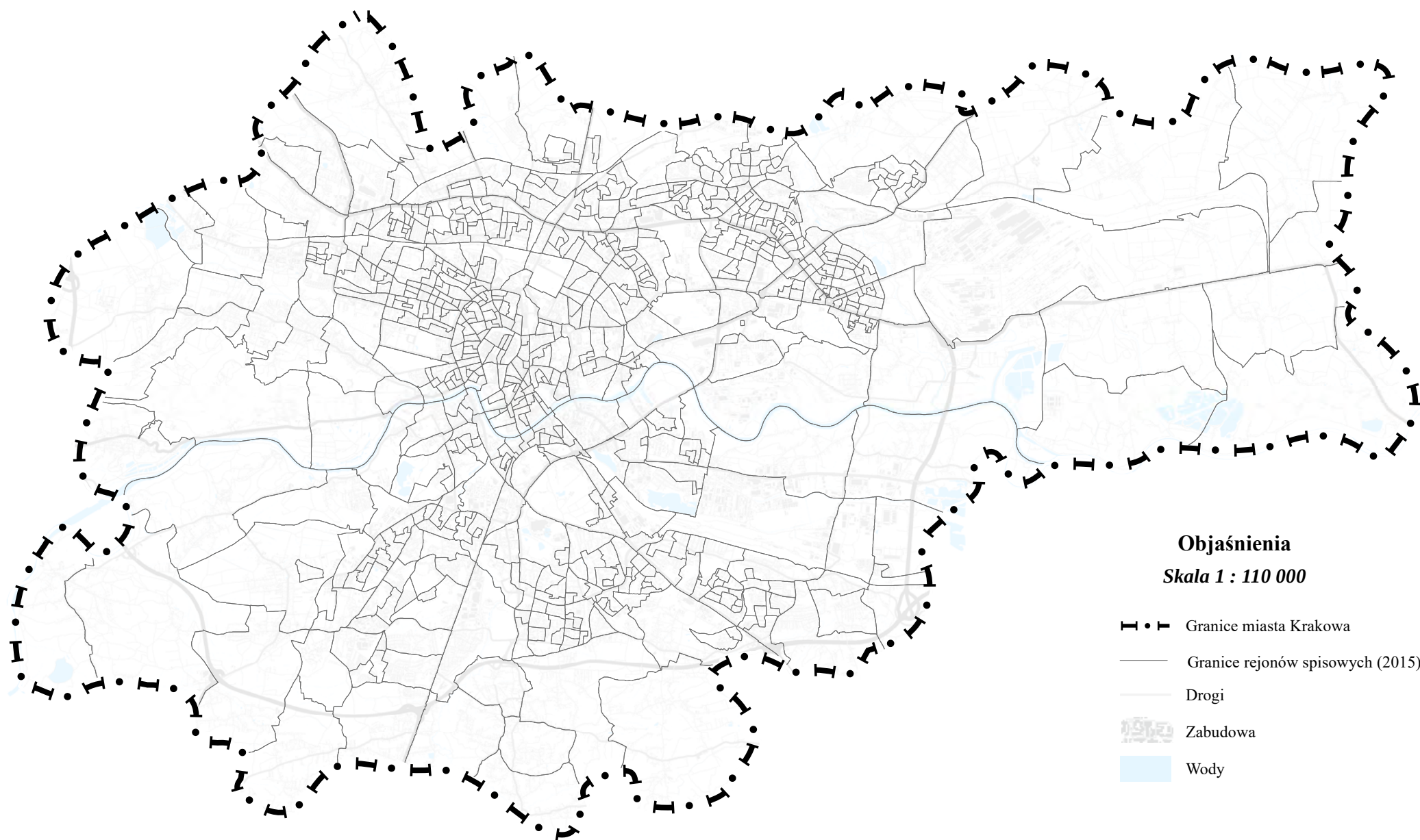
Kościelniki, Węgrzynowice, Wolica).

¹¹ Do parafii Czulice należą jedynie mieszkańcy Wrózenic, jednostki katastralnej, tj. niegdyś samodzielnej wsi, przyłączonej do Krakowa w 1986 r.

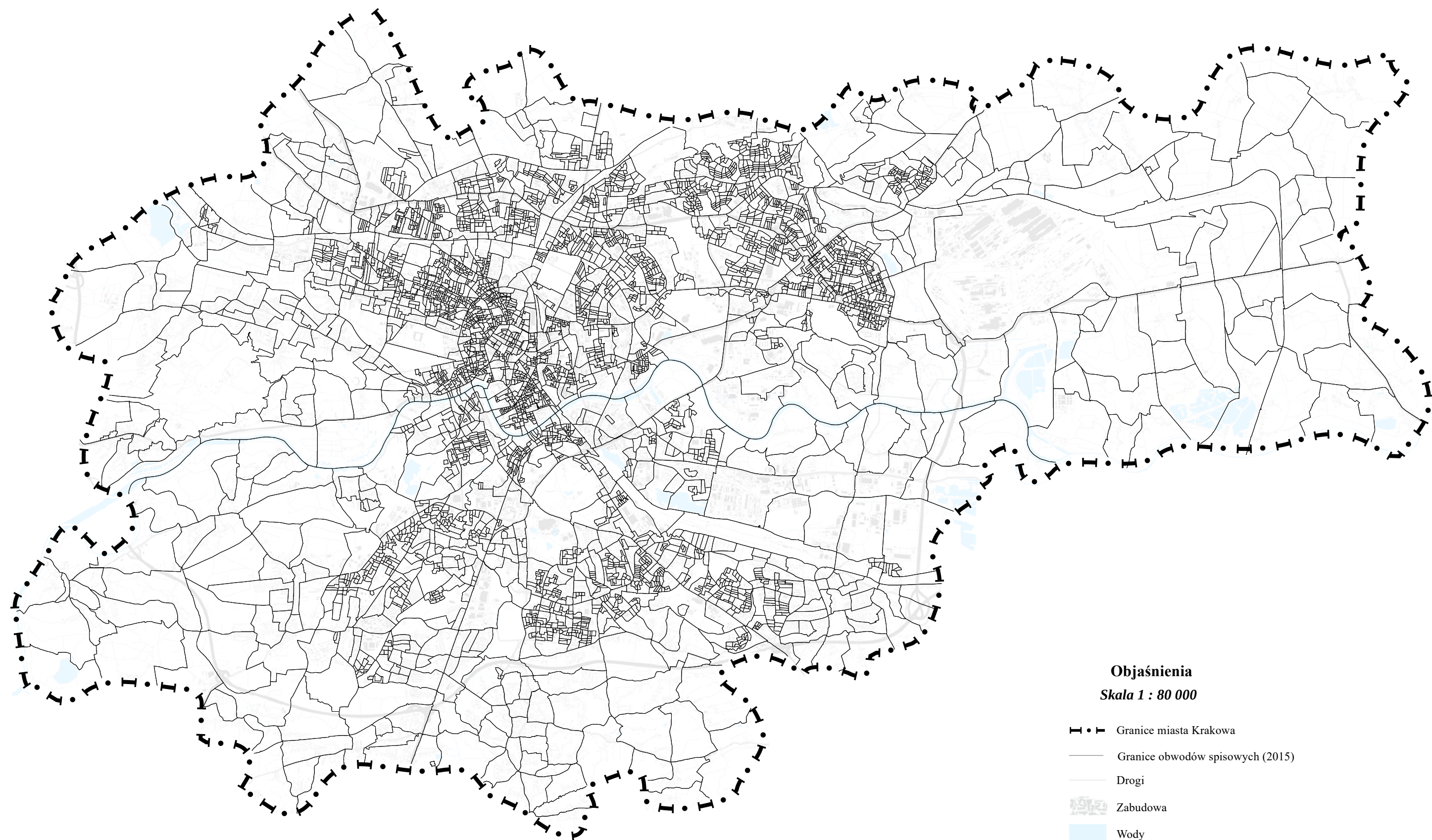
Ryc. 19. Podział terytorium miasta Krakowa na obwody wyborcze. Stan na 05. 09. 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa.

Ryc. 20. Podział terytorium miasta Krakowa na rejonów spisowe. Stan na 01.01.2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Głównego Urzędu Statystycznego.

Ryc. 21. Podział terytorium miasta Krakowa na obwody spisowe. Stan na 01.01.2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie matariałów Głównego Urzędu Statystycznego.

1.4 Jednostki przestrzenne a dzielnice samorządowe

Wyróżnione w obrębie Krakowa różne jednostki przestrzenne wykazują przeważnie zasięgi niezgodne z przebiegiem granic ustanowionych w 1991 r. dzielnic samorządowych. Za przykład mogą posłużyć: obręby ewidencyjne (ryc. 22), jednostki urbanistyczne wyróżnione w trakcie opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2014 r.⁹⁶ (ryc. 23), dekanaty i parafie (ryc. 24), jednostki katastralne (ryc. 25), rejony spisowe (ryc. 26), obwody spisowe (ryc. 27). Jedynie obwody wyborcze, o czym już wspomniano w rozdziale 1.3.3 co jest zrozumiałe, pokrywają się z zasięgiem jednostek (dzielnic) pomocniczych (ryc. 28).

Tuż po powołaniu do życia w 1991 r. jednostek samorządowych, pierwotnie ich zasięg prawie pokrywał się z dawnymi, obowiązującymi w latach 1973-1999 czterema dzielnicami administracyjnymi (ryc. 29), które zostały zachowane jako podstawowe jednostki ewidencyjne w ewidencji gruntów i budynków⁹⁷ (por. ryc. 2 i 13), w skład których wchodzi, w myśl z tym Rozporządzeniem: obręby i działki ewidencyjne. Współcześnie jedynie jednostka ewidencyjna Podgórze, jednostka przestrzenna stosowana w geodezji, (była dzielnica administracyjna z lat 1973-1991), z racji usytuowania (na prawym brzegu Wisły) pokrywa się w całości z granicami dzielnic: VIII, IX, X, XI, XII, XIII, które wchodzi w jej skład (ryc. 30). Rzeka Wisła, jako naturalna bariera, stanowi do dzisiaj granicę wielu jednostek przestrzennych, uwzględnianych w podziale miasta Krakowa. Wyjątek stanowią tu tylko jednostki urbanistyczne, przyjęte jako jednostki strukturalne uwzględnione w trakcie opracowania ostatniego studium uwarunkowań i kierunków przestrzennego⁹⁸, gdzie jednostka urbanistyczna nr 60 (Park Nadwiślański - Wschód), przebiega we wschodniej części miasta wzdłuż koryta Wisły (por. ryc. 23). Należy jednak nadmienić, że jednostki urbanistyczne uwzględnione w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego opracowanym pod kierunkiem Z. Ziobrowskiego⁹⁹ stały się podstawą do wyróżnienia, przez J. Purchlę i J. Sepioła, o czym już wcześniej wspomniano, 17 dzielnic samorządowych w 1990 r.¹⁰⁰ (por. ryc. 10).

Z granicami dzielnic samorządowych powinny pokrywać się obwody szkolne czy zasięgi komitetów osiedlowych. Brak jednak dostępu do źródeł kartograficznych utrudnia dokonanie szczegółowej oceny naświetlonego problemu.

⁹⁶ Por. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa*, Urząd Miasta Krakowa, Kraków 2014.

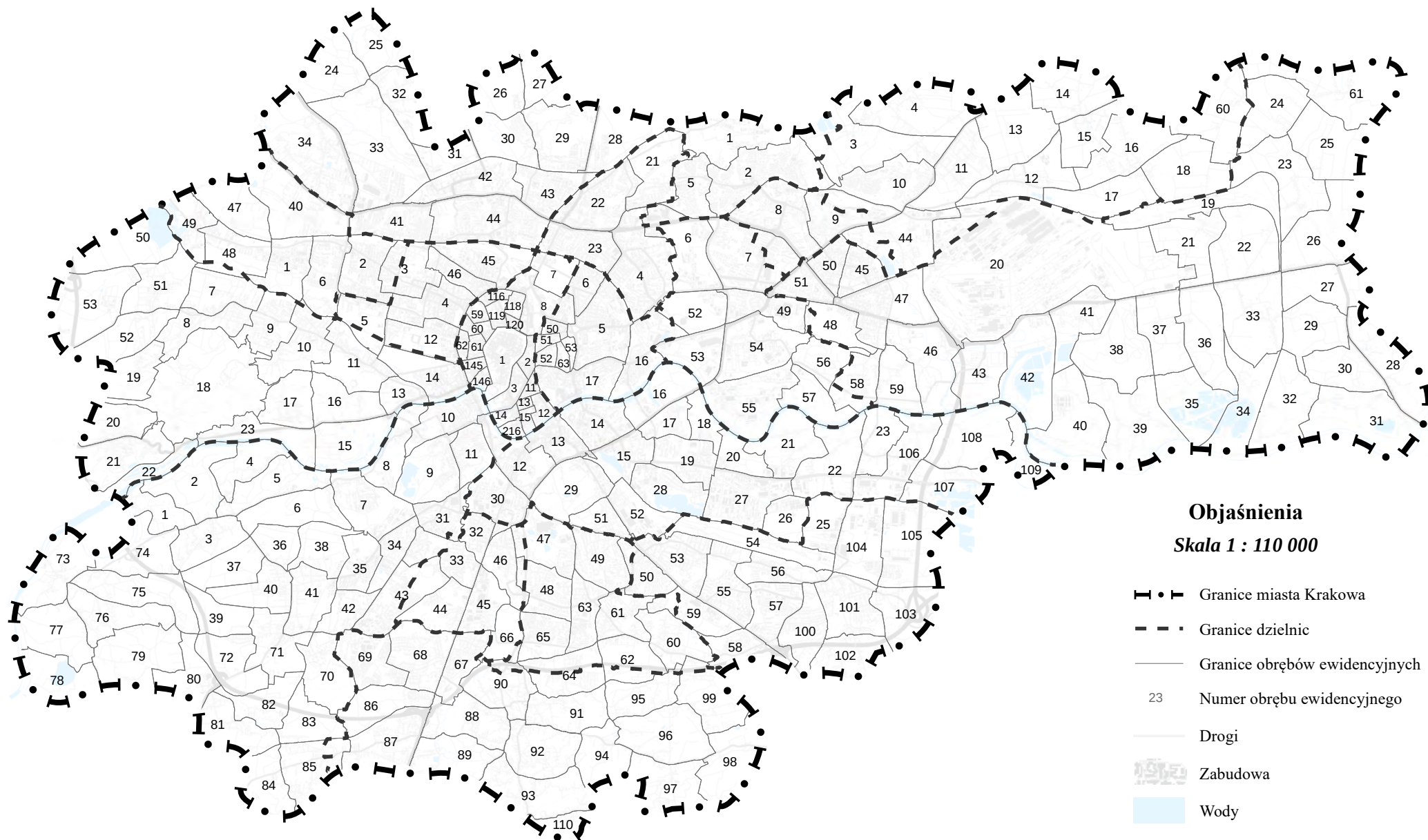
⁹⁷ Por. Rozporządzenie Ministrów... op. cit., s. 2779

⁹⁸ Por. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa*, Urząd Miasta Krakowa, Kraków 2014.

⁹⁹ Por. *Miejscowy Plan Ogólny Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Krakowa. Ustalenia...*, op. cit.

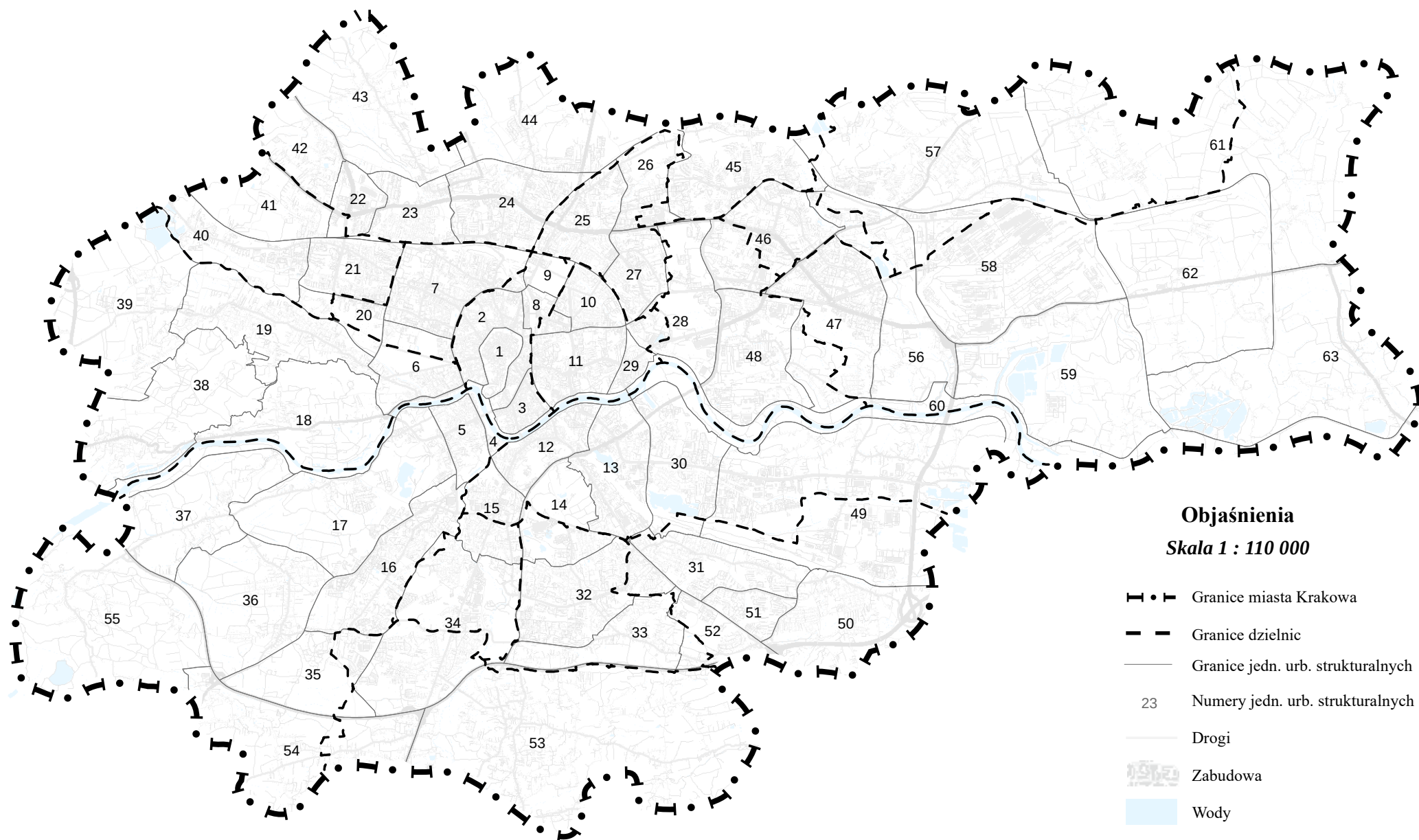
¹⁰⁰ Por. J. Purchla, *Jakie...* op. cit., s. 27

Szczegółowa ocena przebiegu granic wybranych jednostek przestrzennych wyróżniona na terenie miasta zostanie przeprowadzona w rozdziale 3, dotyczącym spójności układu przestrzennego analizowanych dzielnic.

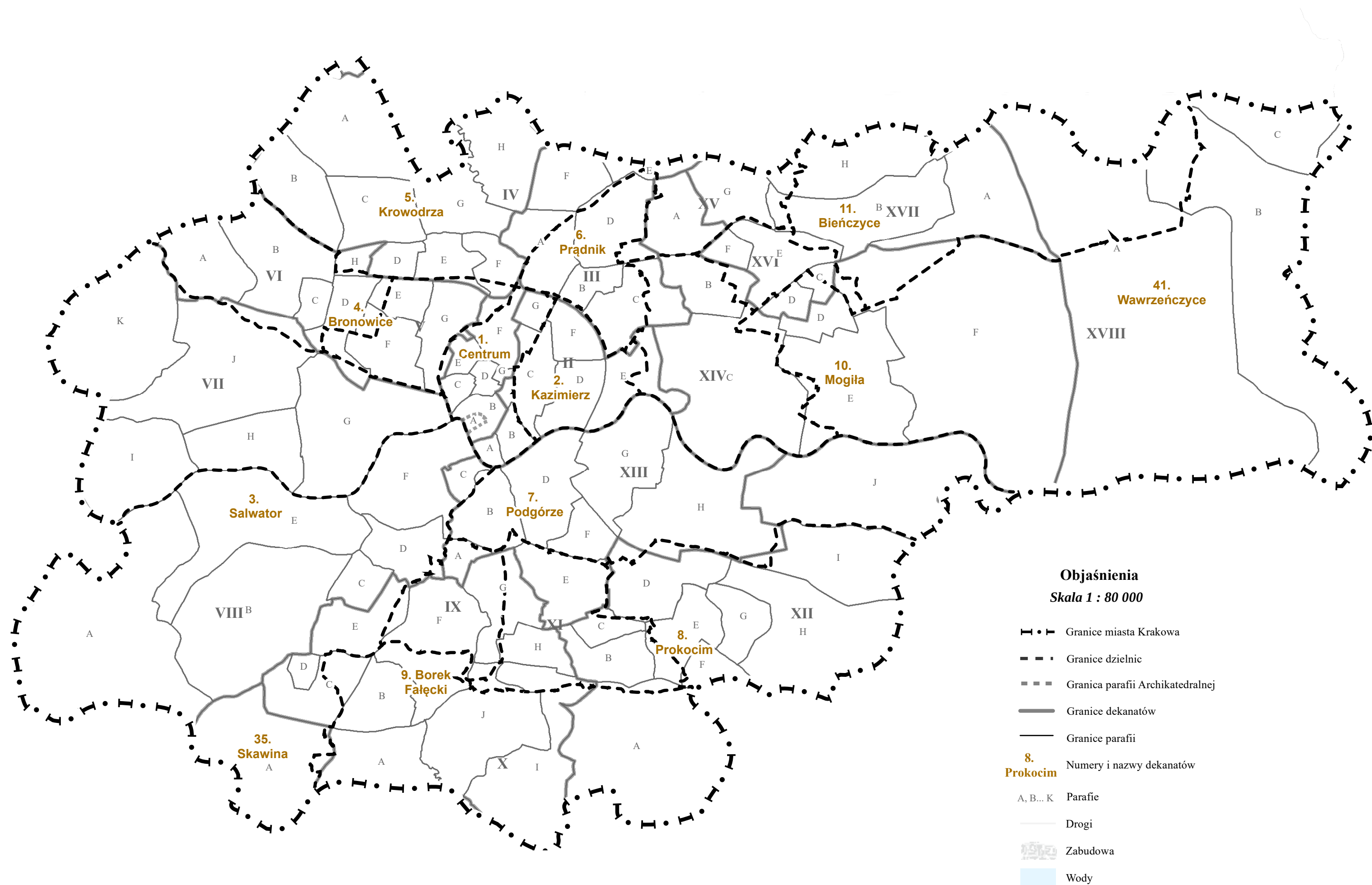
Ryc. 22. Podział miasta Krakowa na obręby ewidencyjne na tle podziału miasta na dzielnice pomocniczych po korekcie ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa.

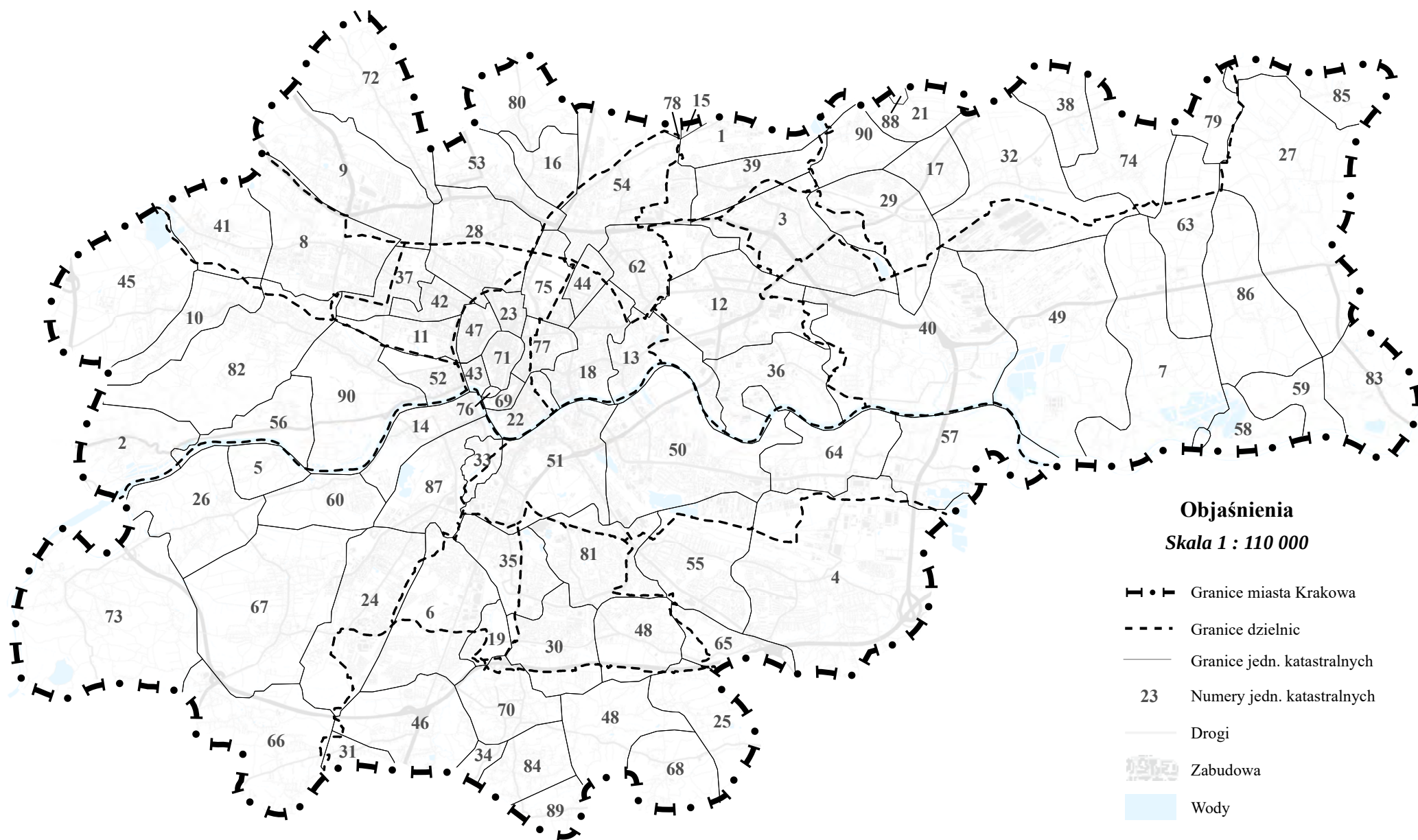
Ryc. 23. Strukturalne jednostki urbanistyczne przyjęte w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa opracowanego w 2014 r. na tle podziału miasta na 18 dzielnic samorządowych, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa.

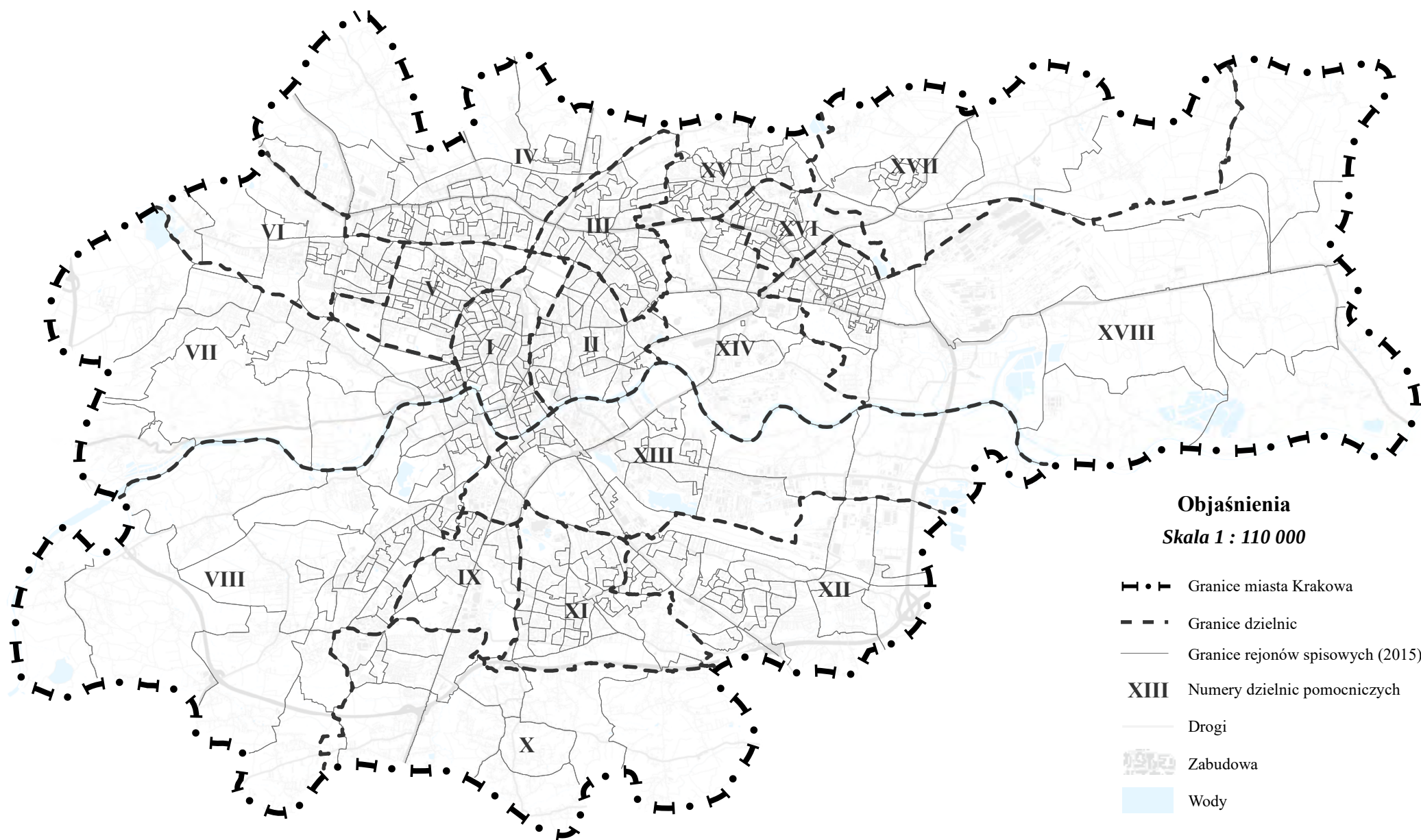
Ryc. 24. Podział terytorium miasta Krakowa na dekanaty i parafie na tle podziału Krakowa na dzielnice samorządowe, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ryc. 18 oraz materiałów Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa.

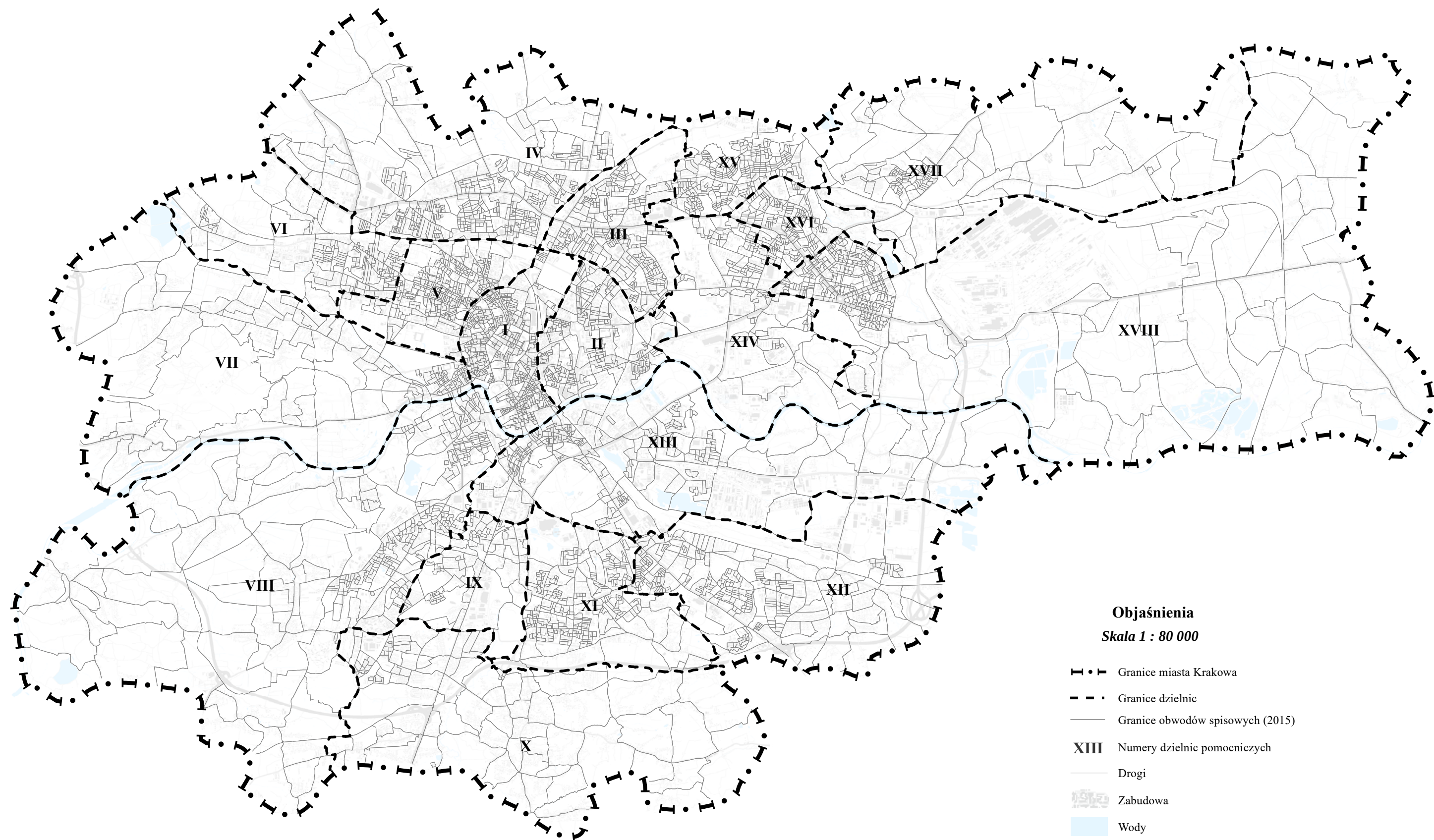
Ryc. 25. Jednostki katastralne wchodzące w skład terytorium miasta Krakowa w aktualnych granicach administracyjnych (2017 r.), na tle podziału miasta na 18 dzielnic samorządowych, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Luchter, *Kraków – zarys przemian ekonomiczno – przestrzennych*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, 2012, s. 20 - 21 oraz materiałów Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa.

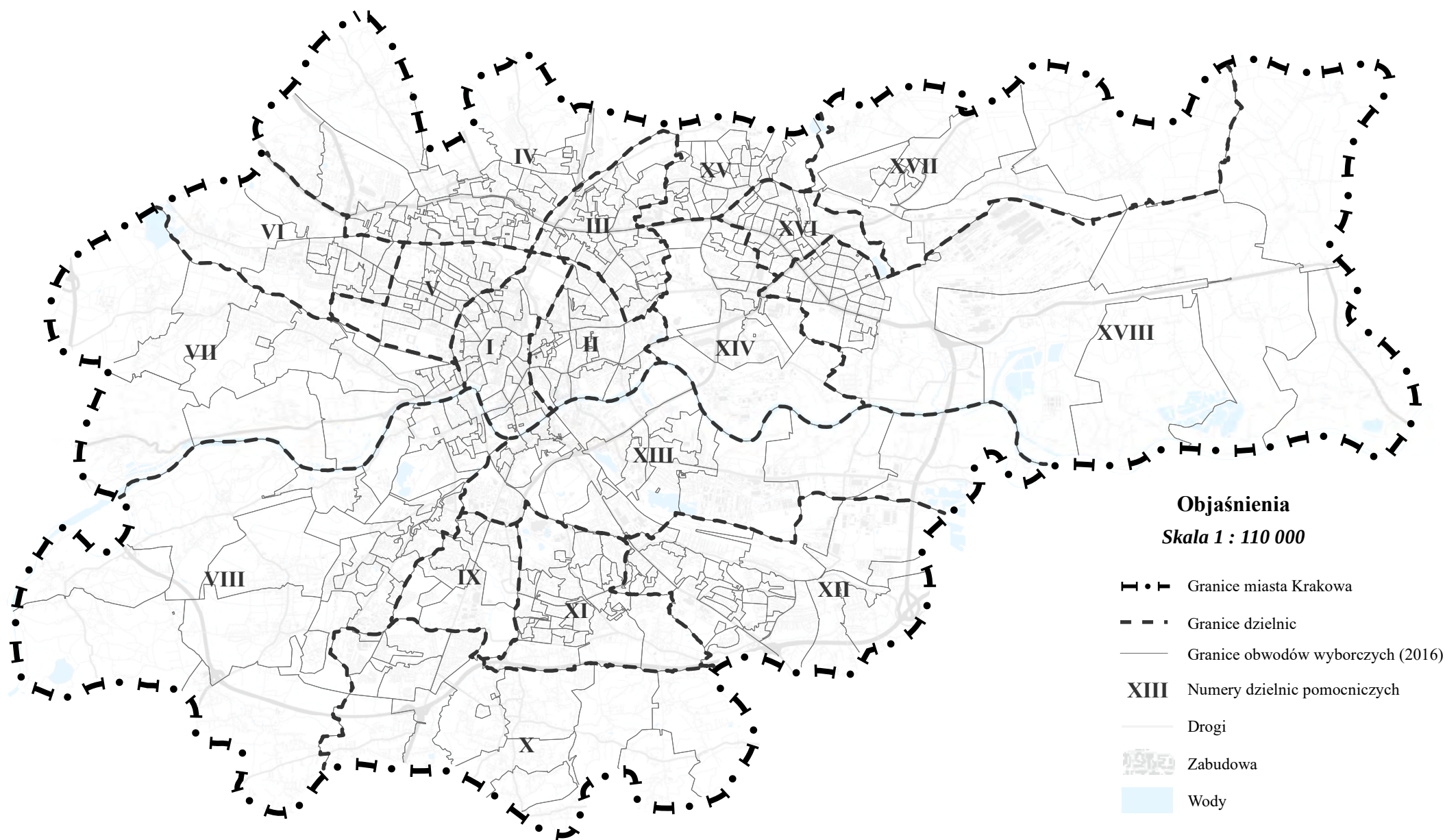
Ryc. 26. Podział terytorium miasta Krakowa na rejonów spisowe dla 2015 roku na tle podziału miasta na 18 dzielnic samorządowych, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Głównego Urzędu Statystycznego.

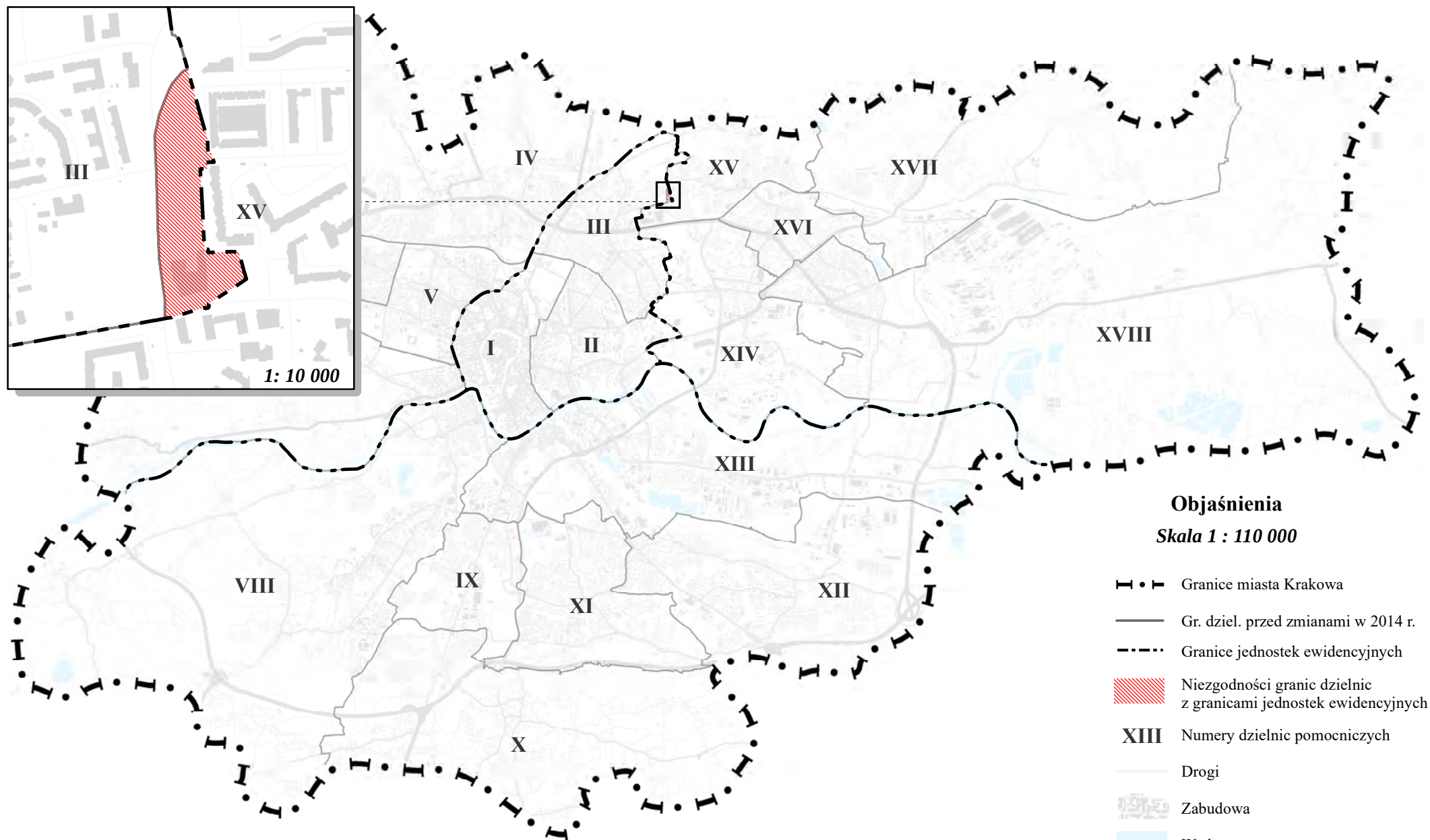
Ryc. 27. Podział terytorium miasta Krakowa na obwody spisowe dla 2015 roku na tle podziału miasta na 18 dzielnic samorządowych, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Głównego Urzędu Statystycznego oraz Wydziału Geodezji UMK.

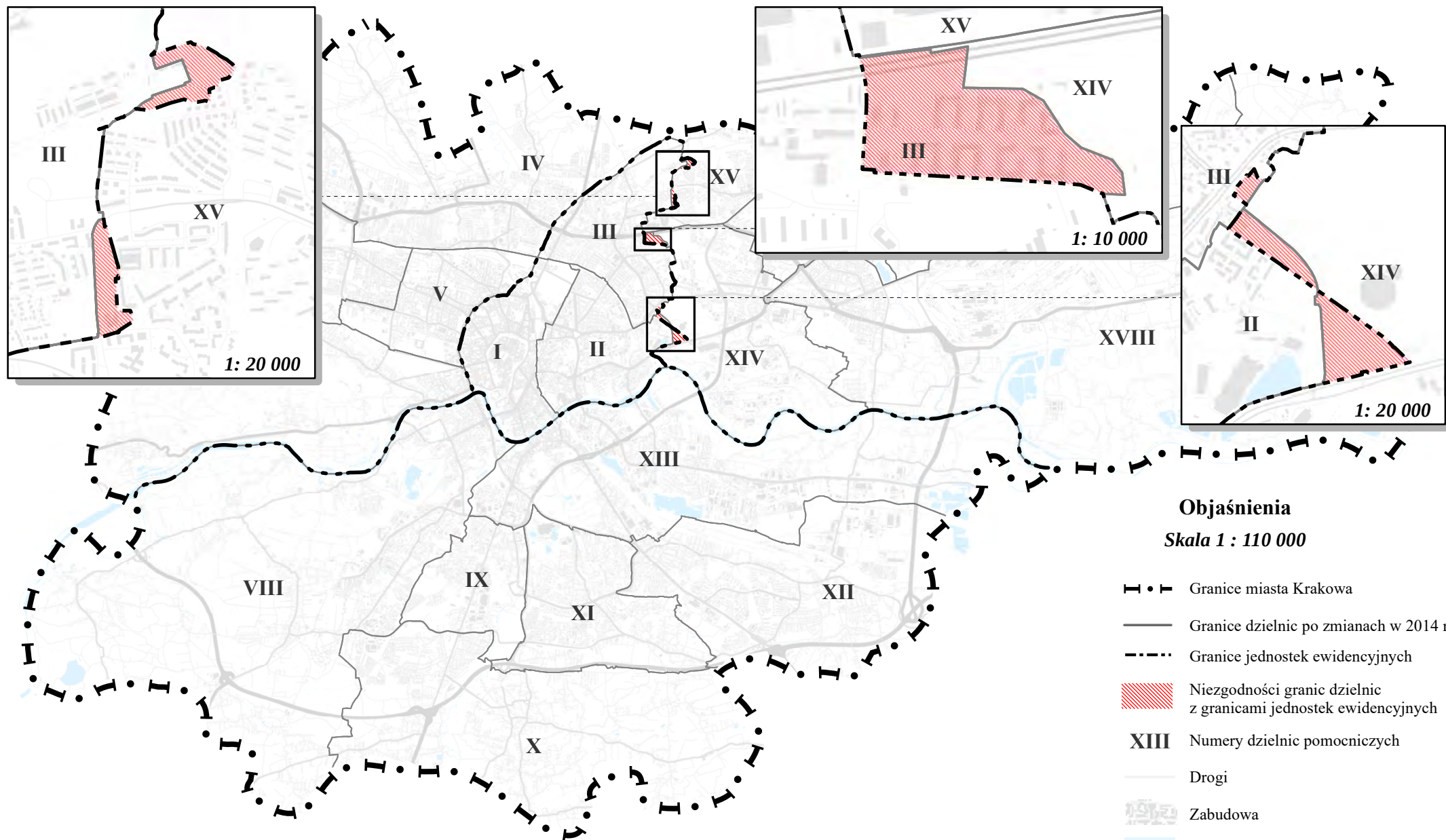
Ryc. 28. Podział terytorium miasta Krakowa na obwody wyborcze (05.09.2016 r.) na tle podziału miasta na 18 dzielnic samorządowych, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Głównego Urzędu Statystycznego oraz Wydziału Geodezji UMK.

Ryc. 29. Podział terytorium Krakowa na 18 dzielnic samorządowych funkcjonujący w latach 1991 – 2014, na tle zasięgu byłych dzielnic administracyjnych, obowiązujących w latach 1973 – 1991, obecnie uznanych jako geodezyjne jednostki ewidencyjne miasta.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa.

Ryc. 30. Podział terytorium Krakowa na 18 dzielnic samorządowych, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r., na tle zasięgu byłych dzielnic administracyjnych, obowiązujących w latach 1973 – 1991, uznanych jako geodezyjne jednostki ewidencyjne miasta

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Krakowa.

Rozdział 2

SZCZEGÓŁOWA CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH DZIELNIC

SAMORZĄDOWYCH: VIII, IX, X

2.1 Uzasadnienie wyboru trzech dzielnic

Głównym motywem podjęcia tematu ekspertyzy dotyczącej „Oceny przebiegu ustalonych granic jednostek pomocniczych miasta Krakowa: Dzielnic VIII Dębni, Dzielnic IX Łagiewniki, Dzielnic X Swoszowice”, były pretensje mieszkańców odnośnie przebiegu dotychczasowych granic ustanowionych z chwilą powołania do życia dzielnic samorządowych - tj. w 1991 r., jak i w następstwie korekty, która miała miejsce w 2014 r.

W 2016 r. ok. 1500 mieszkańców jednej z dzielnic (X Swoszowice) wystosowało pismo do Urzędu Miasta Krakowa odnośnie odłączenia Osiedla Klina Borkowskie, należącego aktualnie do Dzielnic X Swoszowice i przyłączenia go do Dzielnic IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, jednej z najmniejszych pod względem zajmowanej powierzchni i zamieszkującej je ludności dzielnicy pomocniczej Krakowa¹. Jednocześnie również ok. 1500 osób wyraziło sprzeciw wobec zasugerowanej zmianie przebiegu granic dzielnic².

W ślad za wnioskiem mieszkańców miasta Rada Dzielnic IX Łagiewniki - Borek Fałęcki wystąpiła z wnioskiem o korektę granic. W uchwale z 16. 08. 2016 r. postulowano zmiany przebiegu granicy pomiędzy dzielnicami: IX a VIII (Dębni) i IX a XIII (Podgórze), natomiast z 22. 09. 2016 r. - pomiędzy IX a X (Swoszowice)³.

W przypadku Dzielnic VIII Dębni, Rada Dzielnic IX proponuje rozpoczęcie procedury korekty zapisów załącznika do Statutu Dzielnic IX w sprawie granic Dzielnic IX Łagiewniki - Borek Fałęcki z Dzielnicą VIII: na odcinku granicy od skrzyżowania ulic: Kapelanka, Brożka, Grota-Roweckiego i projektowanej ulicy 8 Pułku Ułanów do ul. Zawilej,

¹ Pod względem powierzchni dzielnica IX Łagiewniki-Borek Fałęcki znajduje się na 4 miejscu od końca, spośród 18 dzielnic samorządowych Krakowa (najmniejszą jest : Dzielnica XVI Bieńczyce - 369,43 ha, następnie Dzielnica V - Krowodrza - 538,32 ha, Dzielnica XV Mistrzejowice - 547,82), natomiast pod względem liczby ludności - jest najmniejszą wśród 18 dzielnic Krakowa (w 2014 r. liczyła ona 16,4 tys. mieszkańców; por. http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/view/show/view10.asp?tab=a_dzieln_z_v1)

² Pismo elektroniczne z dn. 21. VI. 2017 r. z UMK w odpowiedzi na korespondencję z 19 czerwca 2017 r.

³ Por. Uchwała Nr XXVIII/187/2016 Rady Dzielnic IX Łagiewniki - Borek Fałęcki z dn. 16. 08. 2016 r. w sprawie korekty załącznika do statutu Dzielnic IX, Dzielnic VIII i Dzielnic XIII, Dz-09.0021.28.2016; oraz Uchwała Nr XXIX/199/2016 Rady Dzielnic IX Łagiewniki - Borek Fałęcki z dn. 22. 09. 2016 r. w sprawie korekty załącznika do statutu Dzielnic IX i Dzielnic X; Dz.-09.0021.29.2016

przebieg po stronie południowo-zachodniej projektowanej ulicy 8 Pułku Ułanów, po granicy pasa jezdni⁴.

W przypadku Uchwały Nr XXIX/199/2016 dotyczącej korekty załącznika do Statutu Dzielnicy IX i Dzielnicy X, Rada Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki wniosowała do Prezydenta Miasta Krakowa o podjęcie procedury dotyczącej korekty zapisów uwzględniającą zwiększenie obszaru Dzielnicy IX w kierunku południowym⁵. Zarówno w przypadku pierwszej jak i drugiej uchwały Rada Dzielnicy IX (Łagiewniki - Borek Fałęcki) argumentowała swoje roszczenia kryteriami: historycznymi, topograficznymi, infrastrukturalnymi i rozwojowymi.

W przypadku kryterium „historycznego”, Rada Dzielnicy IX - uwzględniła je tylko w Uchwale dotyczącej Dzielnicy X Swoszowice⁶, w której stwierdzono, iż „przy zastosowaniu kryterium historycznego”, „powinny być dołączone terytoria pozostające obecnie poza granicami Dzielnicy IX”. W sumie dopiero w tzw. kryterium „topograficznym” jako przykład Rada Dzielnicy IX podaje założenie dworskie Ziobrowskich przy ul. Zawilej, należące kiedyś do Borku Fałęckiego, a obecnie do Dzielnicy X Swoszowice.

W ramach kryterium „topograficznego”, utożsamianego z kryterium topograficzno-hydrograficznym, Rada Dzielnicy IX podaje przykład cieków wodnych przepływających przez teren Dzielnicy: Wilgi (dorzecze II stopnia), Potoku Młynnego Kobierzyńskiego (dorzecze III stopnia) i Potoku Rzewnego (dorzecze IV stopnia). Wszystkie te cieki biorą początek poza granicami dzielnicy, przy czym Wilga wypływa z Pogórza Wielickiego, i ma swoje źródła poza terytorium miasta Krakowa. Wilga uchodzi jednak do Wisły poza granicami Dzielnicy IX (na pograniczu Dzielnicy VIII i XIII). Rada Dzielnicy sugeruje znaczącą korektę w kierunku południowym jako że „wymienione doliny” stanowią ważne korytarze ekologiczne, miejsca zbiorowisk roślinnych, ważne siedliska dla zwierząt (ptaki) stanowiące chronione składy gatunkowe i charakterystyczne kombinacje gatunków np. na terenie Użytku ekologicznego „Rozlewisko Potoku Rzewnego”, oraz na terenie przyszłego Parku Rzecznego Wilga.

W pozostałych kryteriach Rada Dzielnicy IX wyraźnie wykazuje iż Dzielnica IX „otoczona dużymi obszarami Dzielnic: VIII, X i XIII, zamieszkanych przez wielokrotnie większą liczbę mieszkańców, ma ograniczony dostęp do infrastruktury społecznej na własnym obszarze” i „nie ma także możliwości rozwoju w tym zakresie”. To samo dotyczy infrastruktury technicznej (w tym komunikacyjnej).

⁴ por. Uchwała Nr XXVIII/187/2016 ... op. cit.

⁵ por. Uchwała Nr XXIX/199/2016 ... op. cit

⁶ Ibidem

W kryterium rozwojowym w pierwszej jak i drugiej Uchwale Rada Dzielnicy sugeruje, iż powiększenie obszaru dzielnicy umożliwi, przy zachowaniu podmiotowości mieszkańców, tzn. traktowania ich jako partnera „perspektywiczny plan powiększenia i modernizacji zasobów dzielnicy w zakresie rozbudowy podstawowej infrastruktury, budownictwa mieszkaniowego, ochrony środowiska, poprawy dostępu do profilaktyki i ochrony zdrowia, dostępu do edukacji i kultury a zatem poprawy warunków życia mieszkańców”. „Istotnym aspektem, jest także integracja wspólnot mieszkających na obszarze naszej” (IX) „dzielnicy”.

W części końcowej uchwał, Rada Dzielnicy IX na potwierdzenie swoich zastrzeżeń posłużyła się danymi odnośnie powierzchni dzielnicy i liczby jej ludności w porównaniu z otaczającymi ją dzielnicami, wskazując, iż Dzielnica IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, jest spośród tych 4 dzielnic najmniejsza. W 2016 r. IX dzielnica zajmowała powierzchnię 5,42 km², podczas gdy dzielnica VIII - 46,19 km², X - 25,60 km² a dzielnica XIII - 25,67 km². W dzielnicy IX zamieszkiwało w tym czasie 14,9 tys. osób, natomiast w tym samym okresie dzielnicę VIII - 59,4 tys. osób, X - 25,6 tys. osób, a dzielnicę XIII - 34,0 tys. osób⁷.

Na te propozycje Rady IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, najszybciej zareagowała Rada Dzielnicy X Swoszowice. W uchwale podjętej nieco w ponad miesiąc po Uchwale Rady Dzielnicy IX, Rada Dzielnicy X Swoszowice zawnioskowała do Prezydenta Miasta Krakowa z jednej strony o niedzieleniu obszaru Dzielnicy X Swoszowice, z drugiej zaś zaproponowała wszczęcie procedury mającej na celu połączenie X Swoszowice z Dzielnicą IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, od nowej kadencji samorządowej⁸.

Powstała z połączenia Dzielnicy IX i X nowa jednostka pomocnicza, przypominałaby swoim zasięgiem zaprezentowaną przez J. Purchlę i J. Sepioła dzielnicę, uwzględnioną w pierwszej wersji podziału Krakowa na siedemnaście jednostek pomocniczych w 1990 r. (por. ryc. 10), w następstwie likwidacji podziału na cztery duże dzielnice administracyjne (por. ryc. 2). Ówczesna dzielnica zbliżona pod względem zasięgu do dzisiejszych Dzielnic IX i X, nie posiadała ani numeru ani nazwy. Obejmowała jednostki urbanistyczne, wyróżnione w Miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa, opracowanym pod kierunkiem Zygmunta Ziobrowskiego w 1988 r.⁹: Borek Fałęcki - Zachód, Borek Fałęcki - Wschód, Jugowice, Kliny, Kosocice, Olszyny¹⁰, Opatkowice - Zachód, Opatkowice - Wschód, Rajska - Soboniewice, Swoszowice, Zbydniowice (por. ryc. 15).

⁷ Por. Uchwała Nr XXVIII/187/2016 ... op. cit., s. 2 i Uchwała Nr XXIX/199/2016 ... op. cit. s. 3.

⁸ Por. Uchwała Nr XXV/210/2016 Rady Dzielnicy Swoszowice z dnia 24 października 2016 r. w sprawie niedzielenia obszaru Dzielnicy X i połączenia Dzielnicy X z Dzielnicą IX od nowej kadencji samorządowej, Dz-10.0021.25.2016.

⁹ Por. Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa. Ustalenia... op.cit.,

¹⁰ część dawnej wsi Sidzina

Do dzielnicy tej pomysłodawcy nie zaliczyli jednostki urbanistycznej Łagiewniki, które przez wyżej wymienionych autorów zostały włączone do dzielnicy, zbliżonej pod względem zasięgu do współczesnej, zachodniej części Dzielnicy XIII.

W 1991 r., zmieniono koncepcję podziału miasta Krakowa na dzielnice pomocnicze, preferowaną przez J. Purchlę i J. Sepioła. Zespół pracowników kierowany przez K. Trafasa przyjął takie dzielnice, które funkcjonowały w strukturze Krakowa w latach 1991 - 2014, (por. ryc. 11).

Zastanawiającą rzeczą jest, że Rada Dzielnicy IX dostrzegła konieczność korekty granic w kierunku południowym dopiero w 2016 r., a więc po 25 latach (1991-2016) ich funkcjonowania. W uchwałach tych wymienione zostały kryteria: topograficzne, infrastrukturalne, rozwojowe.

Uwzględnienie tych kryteriów, poza wcześniejszymi, przyjętymi między innymi przez J. Purchlę i K. Trafasa, z pewnością pozwoli na opracowanie nowych zasad podziału Krakowa na jednostki pomocnicze. W uzasadnieniu połączenia dzielnicy IX i X, Rada Dzielnicy X nie przytacza jednak podziału miasta Krakowa na dzielnice pomocnicze, zaproponowanego przez J. Purchlę.

W powstaniu jednej dużej dzielnicy Radni Dzielnicy X upatrują korzyści natury demograficzno-statystycznej (jedna z większych pod względem zasobów ludzkich dzielnica, licząca ponad 40 tys. mieszkańców, co stawiałoby ją w grupie jednej z najliczniej zamieszkałych dzielnic Krakowa) i przestrzennej (jedna z większych dzielnic po względem powierzchni, ustępująca tylko Dzielnicy XVIII Nowa Huta i Dzielnicy VIII Dębinki). Zdaniem Rady Dzielnicy X, połączenie obydwu dzielnic wpłynęłoby także na oszczędności finansowe (m. innymi koszty finansowania funkcjonowania tylko jednej zamiast dwóch rad dzielnic). Najważniejsze korzyści - to korzyści społeczne. Scalenie społeczności zamiast ich dzielenia wpłynęłoby na utrwalanie się lokalnych więzi osiedlowych, zamiast ich rozbijania.

W przeciwieństwie do Rady Dzielnicy X, Rada Dzielnicy VIII Dębinki wystąpiła w listopadzie do Prezydenta Krakowa z wnioskiem o pozostawienie bez zmian granicy pomiędzy Dzielnicą VIII Dębinki a Dzielnicą IX Łagiewniki - Borek Fałęcki¹¹.

Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom Urząd Miasta Krakowa podjął decyzję o zleceniu instytucjom naukowym analizy w zakresie oceny prawidłowości przebiegu granic wspomnianych dzielnic, przy uwzględnieniu wytycznych zawartych w par. 72 Statutu Miasta Krakowa, w którym w ust. 2 postanowione jest, iż „dzielnicę stanowi wspólnota mieszkańców

¹¹ por. Uchwała Nr XXVII/298/2016 Rady Dzielnicy VIII dębinki z dnia 16 listopada 2016 r. w sprawie granicy pomiędzy Dzielnicą VIII Dębinki a Dzielnicą IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, Dz-08.0021.27.2016

części obszaru miasta, wyodrębniająca się ze względu na układ przestrzenny, lokalne tradycje oraz więzi społeczne i gospodarcze, zapewniające zdolność wykonywania zadań publicznych powierzonych dzielnicy przez Radę”¹².

Udzielając odpowiedzi mieszkańcom, zastrzeżono, że uzyskane opracowania będą mogły stanowić podstawę do dalszych rozważań w zakresie przebiegu granic przedmiotowych dzielnic. Zwrócono uwagę, iż zarówno Statut Miasta Krakowa jak i Statuty Dzielnic nie zawierają szczegółowych zapisów zarówno co do trybu jak i zasad odnoszących się do korekty granic poszczególnych dzielnic.

Jedynie w paragrafie 160 Statutów Dzielnic stwierdza się, iż „jeżeli w toku kadencji uchwalona zostanie korekta granic dzielnic, w wyniku której ulegnie zmianie statutowy skład Rady”, to w przypadku dokonywania zmian w trybie korekty, wynikających z przeprowadzonych ekspertyz, niezbędne będą wcześniejsze konsultacje zarówno z Radami Dzielnic, jak również z mieszkańcami jednostek pomocniczych, zainteresowanymi korektą granic dzielnic w trybie określonym przez Radę Miasta Krakowa w drodze uchwały¹³.

2. 2 Położenie, zasięg przestrzenny

2.2.1 Położenie fizyczno-geograficzne

Wśród jednego z kryteriów podziału Krakowa na dzielnice samorządowe J. Purchla wymienił „naturalne bariery, w tym cieki wodne”¹⁴. Niewątpliwie położenie fizyczno-geograficzne odegrało istotne znaczenie w rozwoju analizowanych trzech dzielnic.

Wszystkie trzy dzielnice (VIII Dębniki, IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, X Swoszowice) położone są w południowo-zachodniej części miasta. Najbardziej na zachód usytuowana jest Dzielnica VIII, a konkretnie Tyniec, odległy ponad 10 km na zachód od Rynku Głównego¹⁵. Dla odmiany Dzielnica X Swoszowice jest położona, w skali Krakowa, najbardziej na południe. Szczególnie dotyczy to drugiego fragmentu Zbydniowic, przyłączonego do miasta w 1986 r.

¹² Por. Obwieszczenie Rady Miasta Krakowa z dn. 5 listopada 2014 r. stanowiące Załącznik do Uchwały Nr CXXI/1934/14 Rady Miasta Krakowa z dn. 5 listopada 2014 r. w sprawie przyjęcia oraz ogłoszenia tekstu jednolitego Statutu Miasta Krakowa

¹³ Por. np. Statut Dzielnic IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, Uchwała Nr XCIX/12503/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 12 marca 2014 r. w sprawie : organizacji i zakresu działania Dzielnic IX Łagiewniki - Borek Fałęcki w Krakowie, par. 160; Wiadomość elektroniczna od Dyrektora Biura Kontroli Wewnętrznej UMK z dn. 21. 06. 2017 odnośnie wyboru poszczególnych Dzielnic Miasta Krakowa do ekspertyzy.

¹⁴ Por. J. Purchla, *Jakie dzielnice ? ...* op. cit., s. 28.

¹⁵ Por. B. Luchter, *Przestrzenne związki użytkowania ziemi w Krakowie*, Dokumentacja Geograficzna, z. 2/3, 1990, s. 27.

Zgodnie z regionalizacją fizyczno-geograficzną opracowaną przez J. Kondrackiego, analizowane dzielnice znajdują się na obszarze Europy Zachodniej, w megaregionie wchodzącym w jej skład: Karpaty, Podkarpacie, Nizina Panońska (5)¹⁶, w prowincji: Karpaty Zachodnie z Podkarpacie (51), w podprowincjach: Północne Podkarpacie (512) i Zewnętrzne Karpaty Zachodnie (513). Według bardziej szczegółowego podziału, omawiane dzielnice znajdują się na terenie makroregionów, wchodzących w skład podprowincji: Północne Podkarpacie (512), tj. Bramy Krakowskiej (512.3) i Kotliny Sandomierskiej (512.4).

Południowe fragmenty dzielnicy X Swoszowice, zaliczane są do makroregionu: Pogórze Zachodniobeskidzkie (513.3) wyróżnionego w obrębie podprowincji Zewnętrzne Karpaty Zachodnie (513), w składzie którego wyodrębniony został mezoregion Pogórze Wielickie (513.31), stanowiący środkową część wspomnianego Pogorza Zachodniobeskidzkiego (513.3).

Zdecydowanie jednak większość terytorium przyjętych do ekspertyzy dzielnic usytuowana jest w obrębie podprowincji: Północne Podkarpacie (512). Na terenie Dzielnicy VIII Dębniaki wyróżnić można przede wszystkim makroregion Brama Krakowska (512.3), a w jego obrębie mezoregion zwany Pomostem Krakowskim (512.33). Jego południowy fragment reprezentowany jest tutaj przez wapienne, zrębowe wzniesienia Tyńca, Kostrzy, Bodzowa, Pychowic, Twardowskiego. Najbardziej na wschód, na prawym brzegu Wisły, a więc na terenie XIII dzielnicy samorządowej Podgórze do tych wzgórz zrębowych zaliczane są Krzemionki, widoczne w terenie wskutek lokalizacji na ich obszarze ośrodka telewizyjnego¹⁷.

Części dzielnic: VIII i X oraz całość terytorium Dzielnicy IX usytuowane są na terenie mezoregionu Podgórze Bocheńskie (512.42), w zach. jego części zwanej członem Wielicko - Gdowskim (ryc. 31)¹⁸. Nazwa zaczerpnięta została z pracy M. Klimaszewskiego, który w ramach Niziny Sandomierskiej wyróżnił m. in. Wysoczyznę Wielicko - Gdowską¹⁹, zwaną przez M. Tyczyńską - Wysoczyzną Krakowską²⁰. Ta część Kotliny zbudowana jest z właśnie z wysoczyzn i wysokich teras Wisły. Na terenie VIII Dzielnicy - Dębniaki Kotliny Sandomierska reprezentowana jest przez niskie, sięgające do 60 m wys. pagóry, zbudowane

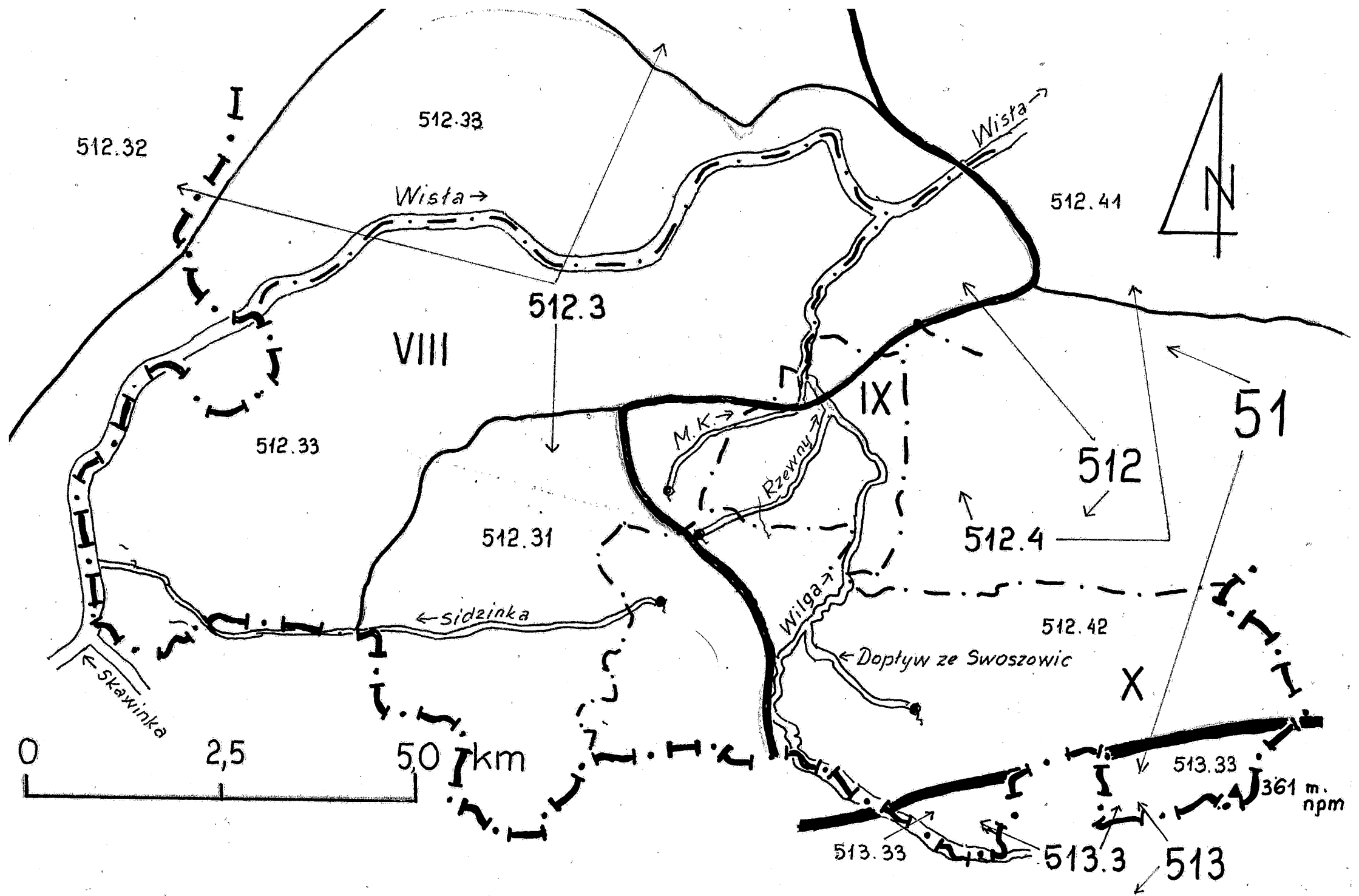
¹⁶ Numeracja przyjęta zgodnie z zasadami uwzględnionymi w opracowaniu : J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000 s. 32 - 35 i 303 - 307.

¹⁷ Por. J. Kondracki, *Geografia regionalna ...* op. cit, s. 304 - 305.

¹⁸ Ibidem, s. 307 - 308.

¹⁹ Por. M. Klimaszewski, *Podział geomorfologiczny Polski południowej* [w:] *Geomorfologia Polski*; t. 1 : *Polska południowa. Góry i Wyżyny*, praca zbiorowa pod red. M. Klimaszewskiego, PWN, Warszawa 1972, s. 142.

²⁰ Por. M. Tyczyńska, *Rzeźba i budowa geologiczna terytorium miasta Krakowa* [w:] *Środowisko geograficzne terytorium miasta Krakowa*, red. M. Klimaszewski, Folia Geographica, Series Geographica - Physica, vol. 1, Kraków 1968, s. 22 - 23.

LEGENDA

51

512

512.3

512.33

VIII, IX, X

▲ 361 m. n.p.m

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

Ryc. nr 31. Położenie wybranych trzech dzielnic pomocniczych miasta Krakowa na tle jednostek podziału fizycznogeograficznego Europy: **A** = prowincje fizycznogeograficzne Europy (51 = Karpaty Zachodnie z Podkarpaciem), wchodzące w skład megaregionu: Karpaty (5); **B** = podprowincje wchodzące w skład prowincji : Karpaty Zachodnie z Podkarpaciem (512 = Północne Podkarpacie; 513 = Zewnętrzne Karpaty Zachodnie); **C** = makroregiony wchodzące w skład podprowincji [podprowincja: Północne Podkarpacie (512): 512.3 = Brama Krakowska; 512.4 = Kotlina Sandomierska; podprowincja: Zewnętrzne Karpaty Zachodnie (513): 513.3 = Pogórze Zachodniobeskidzkie]; **D** = wybrane mezoregiony wchodzące w skład danego makroregionu [makroregion: Brama Krakowska (512.3) : 512.31 = Rów Skawiński, 512.32 = Obniżenie Cholerzyńskie, 512.33 = Pomost Krakowski; Kotlina Sandomierska (512.4): 512.41 = Nizina Nadwisłańska; 512.42 = Podgórze Bocheńskie; Pogórze Zachodniobeskidzkie (513.3): 513.33 = Pogórze Wielickie]; **E** = numery dzielnic samorządowych (VIII = Dzielnic VIII Dębniaki; IX = Dzielnic IX Łagiewniki – Borek Fałęcki; X = Dzielnic X Swoszowice); **F** = ważniejsze wyniosłości i ich wys. npm w m.; **G** = granice podprowincji; **H** = granice makroregionów; **I** = granice mezoregionów; **J** = granice miasta; **K** = granice dzielnic samorządowych; **L** = ważniejsze rzeki, ich nazwy, względnie skróty nazw (M. K. = Młynny Kobierzyński) miejsca wypływu (źródła) oraz kierunki spływu.

Źródło : opracowanie własne na podstawie:

J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*,
Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1998, s. 32 – 35, 303 – 308;
320 – 322.

z iłów mioceńskich²¹. Należy do nich zaliczyć: Pagóry Skotnickie, zbudowane z wapieni górnourajskich²². Wierzchowina tych pagórów jest zaokrąglona i okryta piaskami czwartorzędowymi²³, a stoki mają profil wypukły i są rozczłonkowane nieckami denudacyjnymi²⁴. Wapienie budujące te pagóry zapadają w kierunku południowym, pod ły mioceńskie Pagóra Kobierzyńskiego, występującego na pograniczu Dzielnicy VIII Dębni i Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki. Pagór ten zbudowany jest z iłów mioceńskich i okryty osadami czwartorzędowymi.

Najstarszym elementem rzeźby są spłaszczenia wierzchowinowe. Są to fragmenty wyższego, górnoplioceniowego²⁵ poziomu erozyjno-denudacyjnego²⁶ Kotliny Sandomierskiej. Okryte są one piaskami kemowymi²⁷, pochodzącymi z okresu zlodowacenia krakowskiego²⁸. Na piaskach kemowych zalegają między innymi piaski holoceniowe²⁹.

Kolejnym, pagórem, który występuje na pograniczu Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki i Dzielnicy XI Podgórze Duchackie jest Pagór Łagiewnicki, wyniesiony ok. 55 - 60 m ponad poziom otaczającego go terenu. Zbudowany jest on z iłów mioceńskich. Wąska, prawie płaska wierzchowina pagóra Łagiewnickiego jest wyścielona piaskami kemowymi z czasów zlodowacenia krakowskiego.

Na pograniczu VIII dzielnicy Dębni z XIII dzielnicą Podgórze, na terenie IX i X dzielnicy znajduje się dolina Wilgi. Rozciąga się ona w kierunku południowym. Wycięta jest ona w łąch mioceńskich i wypreparowana została w piaskach czwartorzędowych,

W obrębie jej dna zaznaczają się trzy równiny akumulacyjne, a mianowicie:

- równina stożka napływowego usypanego w okresie zlodowaceń

²¹ Miocen - dolna epoka neogenu zaliczanego do trzeciorzędu, wchodzącego w skład ery kenozoicznej, najmłodszej ery w dziejach ziemi (por. R. Gradziński, *Przewodnik geologiczny po okolicach Krakowa*, Wyd. Geologiczne, Warszawa 1972, s. 18).

²² Jura górna, najmłodszy okres jury, środkowej części ery mezozoicznej, występującej przed erą kenozoiczną (Ibidem, s. 18)

²³ Czwartorzęd, młodszy okres ery kenozoicznej (starszym jest trzeciorzęd; Ibidem, s. 18)

²⁴ Denudacja = proces niszczący, w ramach egzogenicznych czynników zmienności powierzchni Ziemi (Ibidem, s. 333)

²⁵ Pliocen górny = epoka w dziejach Ziemi, występująca w neogenie, młodsza od miocenu (Ibidem, s. 18)

²⁶ Erozia, to proces żłobienia, rozmywania powierzchni Ziemi przez wody płynące, lodowce, wiatr, połączony z usuwaniem niszczonego materiału (por. S. Pietkiewicz, S. Żmuda, *Słownik pojęć geograficznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1973, s. 102)

²⁷ Kemy - to forma akumulacyjna (tj. budującego procesu czynników zewnętrznych zmienności powierzchni Ziemi). Jest to pagórek lub wał zbudowany z piasków lub żwirów, osadzonych w otwartych szczelinach zamartwych lodowców (martwego lodu) z nagromadzonego tam materiału transportowanego przez potoki wód powstałych w wyniku topnienia się lodowca.. (Ibidem, s. 197).

²⁸ Zlodowacenie krakowskie (inaczej południowopolskie, w systemie alpejskim - zlodowacenie Mindel) - to rodzaj zlodowacenia, które sięgnęło najdalej na południe Polski (por. internet).

²⁹ Najmłodszy okres w dziejach Ziemi, trwający współcześnie od ok. 10 000 lat (R. Gradziński, *Przewodnik...* op. cit., s. 18).

- równina terasy o wys. 3 - 6 m zbudowana z osadów późnoglacialnych, pochodzących z plejstocenu³⁰ i holocenu.

Pod względem klimatycznym, analizowane dzielnice znajdują się na terenie 3 typów regionów mezoklimatycznych:

- dna doliny Wisły;
- izolowanych zrębów Bramy Krakowskiej i Garbu Tenczyńskiego;
- Wysoczyzny Krakowskiej i Wielicko - Gdowskiej³¹.

Dzielnica VIII ma zróżnicowane warunki klimatyczno-bonitacyjne. Tereny położone w dolinie Wisły zaliczone zostały do mezoklimatu dna doliny Wisły, odznaczającego się częstymi inwersjami temperatury, mgłami radiacyjnymi, sprzyjającymi koncentracji zanieczyszczeń. Korzystne warunki występują dopiero na zboczach i wzniesieniach powyżej 20 m nad poziom dna doliny Wisły. Dotyczy to południowych zboczy Wysoczyzny Krakowskiej i Wielicko - Gdowskiej oraz w regionie izolowanych zrębów Bramy Krakowskiej, a zwłaszcza reprezentowanego na terenie VIII Dzielnicy - Pomostu Krakowskiego. Tereny te charakteryzują się optymalnymi warunkami termicznymi i wilgotnościowymi, dobrym przewietrzaniem i dużym nasłonecznieniem.

Pod względem hydrograficznym, omawiane trzy dzielnice znajdują się całkowicie w obrębie dorzecza I rzędu - tj. Wisły (ryc. 32). Przez teren dzielnic przepływają ciekі, których dorzecza zaliczane są do II rzędu. Są nimi: Sidzinka, płynąca niemal w całości przez obszar VIII Dzielnicy Dębni (jedynie jej odcinek źródłkowy znajduje się w Dzielnicy X Swoszowice), Potoki: Kostrzecki oraz Pychowicki - znajdujące się całkowicie na terenie VIII dzielnicy Dębni. Główną rzeką (poza Wisłą), odwadniającą wszystkie te trzy dzielnice jest Wilga, wypływająca z Pogórza Wielickiego. Wpływa ona najpierw na teren Dzielnicy X Swoszowice, przepływa przez teren Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, następnie płynie pograniczem dzielnicy VIII i XIII i uchodzi do Wisły. Dopływami Wilgi są ciekі, których dorzecza zaliczane są do trzeciego rzędu. Są nimi: dopływy lewobrzeżne: Potok Rzewny i Potok Młynny Kobierzyński oraz dopływ prawobrzeżny, zwany Dopływem z Kurdwanowa. Potok Młynny Kobierzyński wypływa z Dzielnicy VIII Dębni i uchodzi na terenie Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki. Potok Rzewny bierze początek w Dzielnicy X Swoszowice, w rejonie ul. Komuny Paryskiej. Płynie na południe od ul. Zawilej i uchodzi kolektorem pod Instytutem Odlewnictwa (rejon ul. Zakopiańskiej i Zbrojarzy) do Wilgi.

³⁰ plejstocen - starszy czwartorzęd (Ibidem, s. 18)

³¹ Por. D. Matuszko, K. Piotrowicz, L. Kowanetz, *Klimat [w:] Środowisko przyrodnicze Krakowa. Zasoby - ochrona - kształtowanie*, pod red. M. Baścik, B. Degórskiej, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków 2015, s. 104 - 106.

Dla odmiany Dopływ z Kurdwanowa bierze początek na terenie Dzielnicy XI Podgórze Duchackie i uchodzi do Wilgi, w południowej, części Dzielnicy IX, w rejonie nieczynnych hałd b. Krakowskich Zakładów Sodowych „Solvay”. Wypływają one z terenu Dzielnicy VIII i uchodzą, do Wilgi na terenie dzielnicy IX (Łagiewniki - Borek Fałęcki).

Całkowicie przez terytorium Dzielnicy X płynie natomiast tzw. Dopływ ze Swoszowic. Na terenie Dzielnicy X źródła ma Malinówka (dział wodny IV rzędu), która znajduje się w dorzeczu Drwini Długiej (dział wodny II rzędu), będącej dopływem Wisły (por. ryc. 32). Uchodzi do Serafy (dział wodny III rzędu) i z nią uchodzi do Drwini Długiej. W sumie granice żadnego z dorzeczy nie pokrywają się z granicami uwzględnionych w analizie dzielnic.

2.2.2 Położenie i zasięg przestrzenny dzielnic na tle podziałów pozaprzrodniczych

Wyróżnione 3 dzielnice położone są całkowicie na terenie byłej dzielnicy administracyjnej Podgórze (por. ryc. 2), która jednocześnie w dalszym ciągu jest uwzględniana w geodezyjnej ewidencji gruntów (por. ryc. 13).

W przypadku podziału na dzielnice katastralne (a po 1951 r. na jednostki katastralne) należy stwierdzić, iż jednostki pomocnicze wykazują wyraźny związek z ich nazwami. Każda z uwzględnionych w ekspertyzie dzielnic nosi nazwę od dawnej dzielnicy katastralnej. Za przykład posłużyć może Dzielnica VIII Dębniaki, która zaczerpnęła nazwę od dawnej XI dzielnicy katastralnej miasta Krakowa, funkcjonującej w latach 1910-1951 (por. rozdział 1.1.2, ryc. 4). Współcześnie do tej dzielnicy należy w całości kilka dawnych dzielnic katastralnych: Dębniaki³², Pychowice, Bodzów, Kostrze, Tyniec, Skotniki, większość terytorium Zakrzówka (bez skrawka położonego w południowo-wschodniej części tej jednostki przestrzennej, należącego do Dzielnicy IX) oraz fragmenty, czasami niewielkie, kilku innych (Ludwinowa³³, Borku Fałęckiego³⁴, Kobierzyna³⁵, Libertowa³⁶, Podgórze³⁷, Sidziny³⁸).

³² Dębniaki przyłączone zostały do Krakowa, jako XI dzielnica katastralna

³³ Pozostała część Ludwinowa znalazła się w Dzielnicy XIII Podgórze

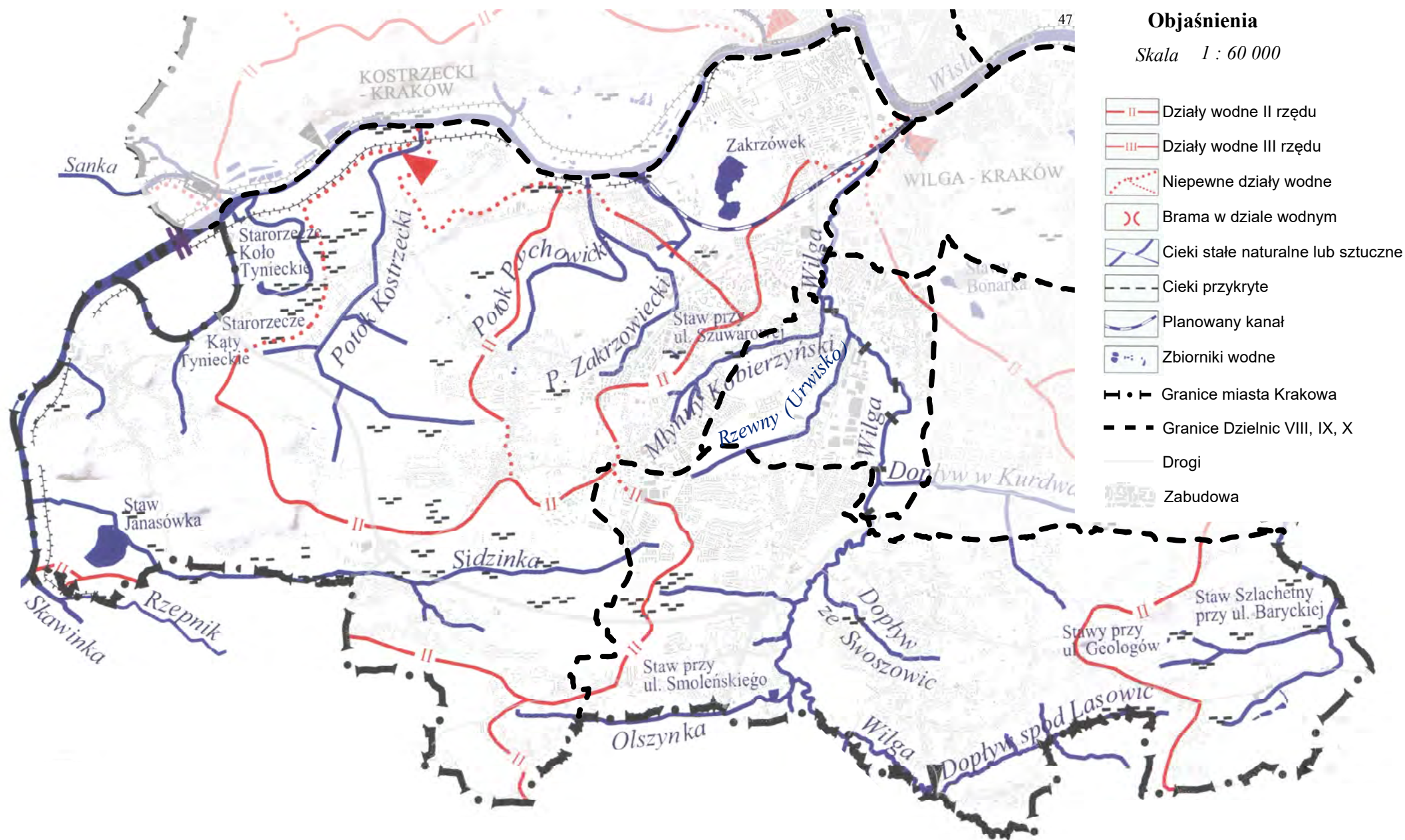
³⁴ Pozostała część Borku Fałęckiego znalazła się przede wszystkim na terenie Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, ale także Dzielnicy X Swoszowice,

³⁵ Kobierzyn podzielony został na dwie dzielnice: VIII i X. Do 2014 r. Kobierzyn znajdował się w całości na terenie Dzielnicy VIII Dębniaki.

³⁶ Pozostały fragment Libertowa znajduje się na terenie Dzielnicy X, podstawowa część tej do dzisiaj samodzielnej wsi znajduje się w gminie Mogilany (powiat krakowski).

³⁷ Na terenie Dzielnicy VIII znalazły się niewielkie skrawki dawnego terytorium, Podgórze, od 1915 r. dzielnicy Krakowa.

³⁸ Niewielki, wschodni skrawek tej samodzielnej do 1973 r. wsi znalazł się w Dzielnicy X Swoszowice.

Ryc. 32. Wody powierzchniowe w Krakowie na tle wybranych trzech dzielnic samorządowych, po korekcie przebiegu ich granic w 2014 r.

W dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki, praktycznie żadna dawna dzielnica katastralna nie znalazła się w 100 % jej zasięgu terytorialnego w jej obrębie. Nazwa dzielnicy samorządowej zaczerpnięta została od odrębnych niegdyś miejscowości: Borek Fałęcki i Łagiewniki. Jednak zarówno pozostała część Borku Fałęckiego jak i Łagiewnik znalazła się poza dzielnicą IX. Pozostała część Borku Fałęckiego, jako niegdyś samodzielnej dzielnicy katastralnej znajduje się na terenie zarówno Dzielnicy VIII jak i X (m. in. Kliny Borkowskie³⁹). Łagiewniki natomiast znalazły się w pozostałej swojej historycznej części na obszarze dzielnicy XI Podgórze Duchackie.

Większość terytorium Jugowic I znalazła się wprawdzie na obszarze dzielnicy IX, ale skrawki południowe zostały włączone do obszaru dzielnicy X Swoszowice. Do Dzielnicy IX zaliczone też zostały skrawki południowe byłego samodzielnego miasta Podgórze (od 1915 r. do 1951 r. - XXII dzielnicy katastralnej miasta Krakowa), usytuowane w pobliżu Łagiewnik - XXIII niegdyś dzielnicy katastralnej, zachodni fragment Kurdwanowa w latach 1941-1951 - LII dzielnicy katastralnej Krakowa (ryc. 33), oraz niewielki blok urbanistyczny⁴⁰ należący w przeszłości do Zakrzówka (w latach 1910 - 1951 X dzielnica katastralna).

W przypadku dzielnicy X Swoszowice na jej obszarze znalazło się w 100 % tylko pięć jednostek katastralnych. Dotyczy to Jugowic II, Opatkowic, Rajska, Soboniowic i Wróblowic. Prawie w całości, ale nie całkowicie na terenie tej dzielnicy położone są jednostki katastralne (dawniej wsie przyłączone do miasta) jak: Kosocice⁴¹ czy Swoszowice⁴². Do dzielnicy X Swoszowice należą też fragmenty, a nawet skrawki jednostek katastralnych, których główne części znalazły się w obrębie innych dzielnic. Dotyczy to: południowego fragmentu Kurdwanowa i Piasków Wielkich (w obydwu przypadkach historyczne jądra tych niegdyś odrębnych miejscowości utworzyły dzielnicę XI Podgórze Duchackie⁴³), Jugowic I i Borku Fałęckiego (zasadnicze ich części utworzyły IX dzielnicę Łagiewniki - Borek Fałęcki), wschodnich fragmentów Kobierzyna i niewielkiego fragmentu Sidziny głównie zaliczanych do dzielnicy VIII Dębni. Na terenie dzielnicy X Swoszowice znalazł się w większości przyłączony w 1973 r. północny fragment Libertowa (niewielki skrawek znalazł się na terenie dzielnicy VIII), którego podstawowa część znajduje się w gminie Mogilany w powiecie krakowskim (por. ryc. 33). Podobna sytuacja dotyczy niewielkiego fragmentu Lusiny, z tym

³⁹ W dalszym ciągu nazwa ta jest stosowana (<https://kliny.katolicki.eu/>)

⁴⁰ Blok urbanistyczny - to „teren ograniczony liniami regulacyjnymi ulic lub innymi wyraźnymi granicami, nie przecięty arterią komunikacyjną” (por. J. Grocholska, *Czynniki wpływające na użytkowanie ziemi w Warszawie*, Studia KPZK PAN, t. 46, PWN, Warszawa 1974, s. 27.)

⁴¹ pozostała część Kosocic, odcięta południową obwodnicą autostradową znalazła się na terenie dzielnicy XI Podgórze Duchackie

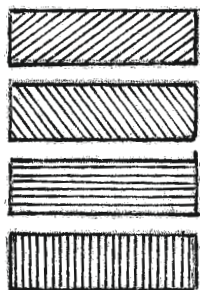
⁴² północne skrawki Swoszowic, odcięte południową obwodnicą autostradową znalazły się na terenie dzielnicy XI Podgórze Duchackie

⁴³ Niewielka, zachodnia część Kurdwanowa znalazła się też na terenie Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki.

DZIELNICA VIII

Łągiewniki
(1941; XXIII)

DZIELNICA VIII

A

Tyniec
(1973)

B

C

Sidzina
(1973)

D

Skotniki
(1941; XXVII)

E

Kobierzyn
(1941; XXVI)

F

Borek
Fałęcki
(1941; XXV)

G

H

I

Debnyki
(1910; XI)

Zakrzówek
(1910; X)

Pychowice
(1941; XXVIII)

Bodzów
(1941; XXIX)

Kostrze
(1941; XXX)

Jugowice I
(1941; XXIV)

Ludwinów
(1910; IX)

Podgórze
(1915; XXII)

DZIELNICA XIII

Łągiewniki
(1941; XXIII)

Wisła

DZIELNICA IX

DZIELNICA XI

DZIELNICA XII

DZIELNICA X

Libertów
(1973)

Opatkowice
(1973)

Jugowice II
(1941; XXIV)

Swoszowice
(1973)

Lusina
(1973)

Wróblowice
(1973)

Rajsko
(1973)

Soboniowice
(1973)

Kosocice
(1973)

Zbydniowice
(1973, 1986)

Piaski
Wielkie
(1941; LI)

Kurdwanów
(1941; LII)

0 5 km

Ryc. nr 33. Jednostki katastralne wchodzące w skład wybranych trzech dzielnic samorządowych: VIII Dębniaki, IX Łagiewniki – Borek Fałęcki, X Swoszowice: A = numery dzielnic samorządowych (VIII = Dzielnic VIII Dębniaki; IX = Dzielnic IX Łagiewniki – Borek Fałęcki; X = Dzielnic X Swoszowice; XI = Dzielnic XI Podgórze Duchackie; XII = Dzielnic XII Bieżanów – Prokocim; Dzielnic XIII Podgórze); B = nazwy jednostek katastralnych, data ich przyłączenia do Krakowa, numer funkcjonującej do 1951 r. dzielnic katastralnej miasta Krakowa; C = fragmenty, skrawki, części jednostek katastralnych, których główne części znalazły się na terenie dwóch innych (spośród trzech analizowanych) dzielnic samorządowych; D = fragmenty, skrawki, części jednostek katastralnych, położone na terenie X, dzielnic samorządowych, których podstawowe części (ich jądra) znalazły się na obszarze analizowanych trzech dzielnic samorządowych; E = fragmenty, skrawki, części jednostek katastralnych znajdujące się w obrębie analizowanych trzech dzielnic samorządowych, których podstawowe części (ich jądra) znalazły się na obszarze innych niż analizowane (VIII, IX i X) dzielnic samorządowych (przeważnie XI i XIII); F = fragmenty, skrawki, części jednostek katastralnych, znajdujące się na terenie trzech analizowanych dzielnic, a podstawowe ich części (jądra) lub pozostałe części, znajdują się poza terytorium miasta Krakowa; G = granice miasta; H = granice dzielnic samorządowych (pomocniczych), I = granice jednostek katastralnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Luchter, *Kierunki przemian użytkowania ziemi w aglomeracji krakowskiej*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1987, praca doktorska, maszynopis; B. Luchter, *Kraków – zarys przemian ekonomiczno-przestrzennych*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie Kraków 2012, s. 20 – 21.

że w całości położonego w Dzielnicy X, której podstawowa część znajduje się podobnie jak w przypadku Libertowa na terenie gminy Mogilany. Podobnie w całości na terenie Dzielnicy X, znajdują się dwa fragmenty Zbydniowic, przyłączone w 1973 i 1986 r. do Krakowa i po 1991 r. przyłączone do tej dzielnicy (por. ryc. 25 i 33). Pozostała część Zbydniowic położona jest na terenie powiatu krakowskiego w gminie Świątniki Górne.

Wspomniane dzielnice: VIII, IX i X położone są na terenie 5 dekanatów Archidiecezji Krakowskiej: Kraków - Salwator (3), Kraków - Podgórze (7), Kraków - Prokocim (8), Kraków - Borek Fałęcki (9) i Skawina (35)⁴⁴. Na terenie Dzielnicy VIII znalazło się dziesięć parafii. Pięć należy do dekanatu 3 (Kraków - Salwator), trzy do dekanatu nr 9 (Borek Fałęcki), jedna do dekanatu 35 (Skawina) oraz jedna do dekanatu nr 7 (Kraków - Podgórze). Na obszarze Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki funkcjonuje sześć parafii. Jedna należy do dekanatu 7 (Kraków - Podgórze), cztery do dekanatu 9 (Kraków - Borek Fałęcki) i jedna do dekanatu nr 3 (Kraków - Salwator). Na terenie Dzielnicy X Kraków - Swoszowice znajduje się osiem parafii. Jedna należy do dekanatu 8 (Kraków - Prokocim), sześć do dekanatu nr 9 (Kraków - Borek Fałęcki) i jedna do dekanatu nr 35.

Łącznie na terenie tych trzech dzielnic samorządowych funkcjonuje osiemnaście parafii, należących do pięciu dekanatów. Zasięg parafii jak widać nie jest zgodny z przebiegiem granic dzielnic samorządowych (ryc. 34, por. ryc. 24). A zatem granice te nie przebiegają zgodnie z założeniami przyjętymi w kryteriach delimitacji jednostek pomocniczych, przyjętymi przez J. Purchlę. W myśl tych postulatów granice parafii powinny pokrywać się z granicami dzielnic samorządowych, z uwagi na więzi społeczne zachodzące wśród mieszkańców poprzez przynależność do określonej wspólnoty parafialnej⁴⁵.

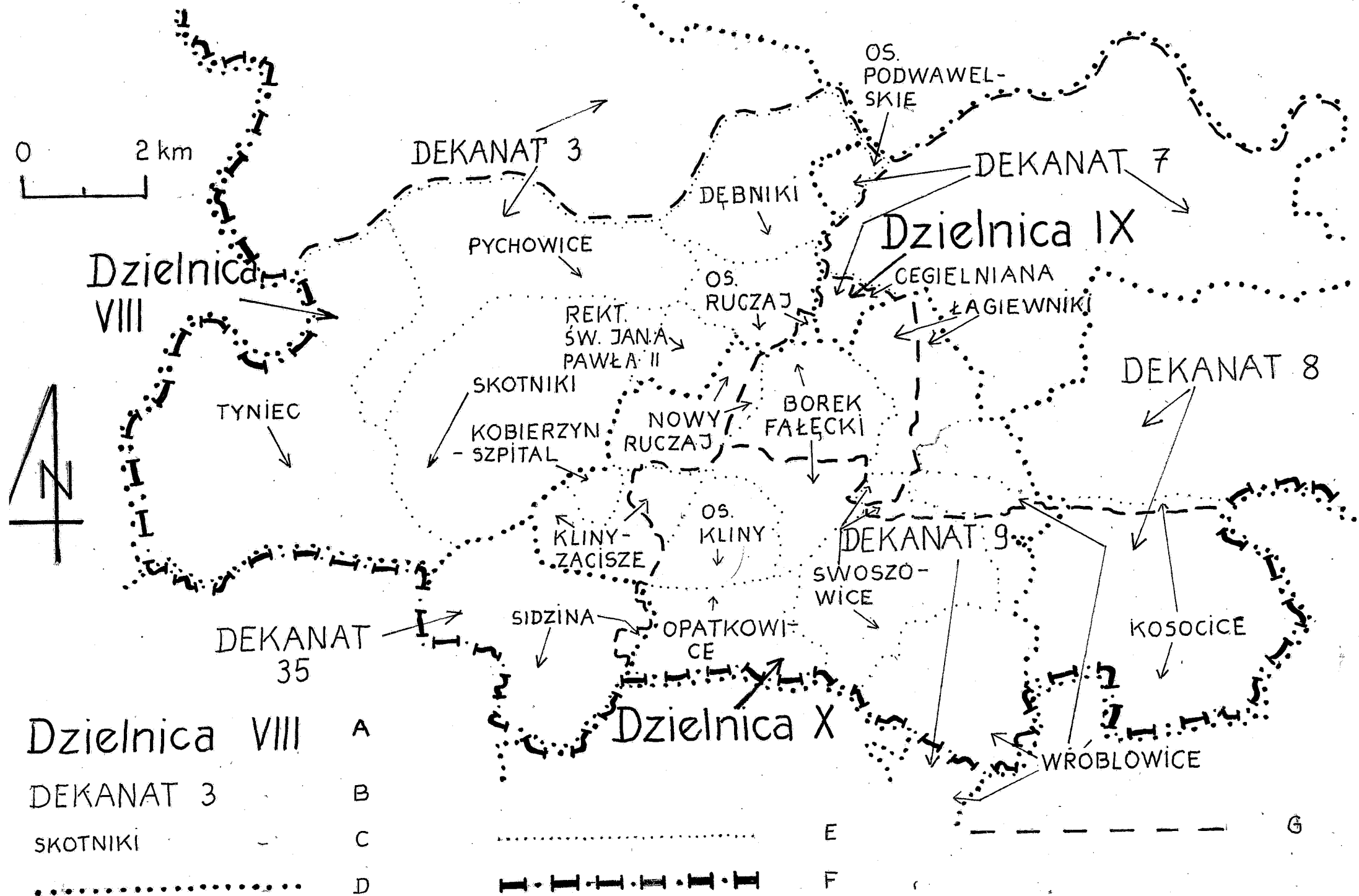
Zgodnie z pierwotną koncepcją powołania do życia jednostek pomocniczych, każda z tych dzielnic według J. Purchli, powinna posiadać główną ulicę, ewentualnie plac, skupiający handel i usługi połączone z centrum miasta środkami komunikacji zbiorowej.

W przypadku Dzielnicy VIII Dębniki jej główną osią komunikacyjną stała się wybudowana od podstaw i zmodernizowana ul. S. Grota - Roweckiego, połączona z centrum miasta poprzez ul. Kapelankę z ul. Monte Cassino i dalej poprzez Rondo Grunwaldzkie z ul. Marii Konopnickiej, a poprzez Most Dębnicki z Alejami Trzech Wieszców (tzw. Drugą Obwodnicą Miasta) i ul. J. Piłsudskiego z centrum miasta (Pierwszą Obwodnicą).

W kierunku południowo-wschodnim ul. Grota-Roweckiego połączona jest z ul. M. Bobrzyńskiego, następnie K. Bunscha z ul. Skotnicką, i dalej poprzez obwodnicę

⁴⁴ W nawiasie podane zostały numery dekanatów przyjęte zgodnie z pracą : K. Tekieli, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2016*, Wyd. św. Stanisława BM, Kraków 2016,

⁴⁵ Por. J. Purchla, *Jakie ... ?*, s. 28.

Ryc. 34. Wybrane dzielnice pomocnicze miasta Krakowa na tle dekanatów i parafii, według stanu z 2017 r.: A = numery dzielnic pomocniczych: (VIII = Dębniki; IX = Łagiewniki – Borek Fałęcki; X = Swoszowice); B = numery dekanatów (3 = Kraków – Salwator; 7 = Kraków – Podgórze; 8 = Kraków – Prokocim; 9 = Kraków – Borek Fałęcki; 35 = Skawina); C = nazwy parafii; D = granice dekanatów; E = granice parafii; F = granice miasta; G = granice dzielnic samorządowych (pomocniczych).

Uwaga: strzałką wskazane zostały tereny należące do danego dekanatu czy parafii, a także dzielnicy samorządowej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: K. Tekieli, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2016*, Wyd. św. Stanisława BM, Kraków 2016

autostradową z Autostradą A-4 Kraków - Katowice (na zachód) i Kraków - Tarnów (na wschód).

Dzielnica VIII Dębniki posiada połączenia komunikacyjne poprzez tramwaj nr 52 (Czerwone Maki - Os. Piastów), kursujący w pobliżu centrum miasta (ul. J. Dietla, ul. Starowiślna, ul. Westerplatte, ul. Basztowa, ul. Lubicz, Rondo Mogiłskie). Podobnie w pobliżu centrum miasta kursuje linia nr 18 łącząca Czerwone Maki z os. Krowodrza Górka (trasa prowadzi między innymi przez ul. św. Gertrudy, Plac Wszystkich Świętych, ul. Dunajewskiego oraz ul. Długą).

Pozostałe linie tramwajowe łączą pd - zach. część b. dzielnicy administracyjnej Podgórze z jej fragmentami wschodnimi: tj. z Małym Płaszowem (nr 11) i Nowym Bieżanowem (nr 23).

Na terenie tej dzielnicy znajdują się dwa dworce autobusowe. Jeden jest w pobliżu pętli tramwajowej Czerwone Maki, skąd odjeżdżają autobusy do innych jednostek katastralnych wchodzących w skład tej dzielnicy samorządowej (np. nr 116 - do Skotnik - na ul. Kozienicką), do innych jednostek pomocniczych (np. autobus nr 203 do Borku Fałęckiego przez Skotniki, Kostrze, Tyniec, Wieliczkę, Sidzinę, krakowską część Libertowa, Opatkowice), a także do położonych w pobliżu tej części Krakowa miejscowości: Brzeźnicy (nr 223), Krzęcina (nr 213), Radziszowa (nr 253), Skawiny (283), Wieliczki (244), Woli Radziszowskiej (nr 263)⁴⁶. W pobliżu dworca komunikacyjnego Czerwone Maki znajduje się też parking typu Park & Ride. Drugi, mniejszy dworzec komunikacji miejskiej (Osiedle Podwawelskie) usytuowany jest w pobliżu Ronda Grunwaldzkiego na pograniczu b. X dzielnicy katastralnej Zakrzówek i IX Ludwinów. Odchodzą stąd autobusy zarówno do zakątków Dzielnicy VIII Dębniki, tj. do Tyńca (nr 112) i Podgórek Tynieckich, przez centrum Kostrza (nr 162), ale także innych części Krakowa (nr 101 - na Kopiec im. T. Kościuszki, 124 - do Tauron Areny Wieczysta, 252 - do Kraków Airport, 424 - do os. Ugorek) i przejeżdżają w pobliżu historycznego centrum miasta.

Również dobre połączenia posiada Dzielnica IX Łagiewniki - Borek Fałęcki. Główną arterią komunikacyjną tej dzielnicy jest tutaj ul. Zakopiańska, która przebiega przez tą dzielnicę z północnego wschodu na południowy zachód. W południowej części tej dzielnicy, blisko granicy z Dzielnicą X Swoszowice, w rejonie pętli tramwajowej (tramwajów nr 8, 19 i 22) usytuowano dworzec autobusowy komunikacji podmiejskiej. Odjeżdżają stąd autobusy nie tylko do sąsiednich dzielnic (m. in. Dzielnicy VIII Dębniki i Dzielnicy X Swoszowice) ale także do miejscowości położonych na południe, południowy wschód

⁴⁶ Informacja z dn. 31. X. 2017 r.

i południowy zachód od granic Krakowa, np. do Gaju, Grabówek, Konar, Kopanki, Ochojna, Rzeszotar, Skawiny, Świątnik Górnych, Wieliczki i in. (autobusy nr 145, 151, 175, 201, 203, 204, 214, 215, 225, 233, 235, 244, 245, 255, 265, 275, 285, 451).

W przypadku Dzielnicy X Swoszowice rozciągającej się z zachodu na wschód (por. ryc. 12) nie można wyróżnić arterii drogowej, która łączyłaby tę dzielnicę bezpośrednio z centrum Krakowa.

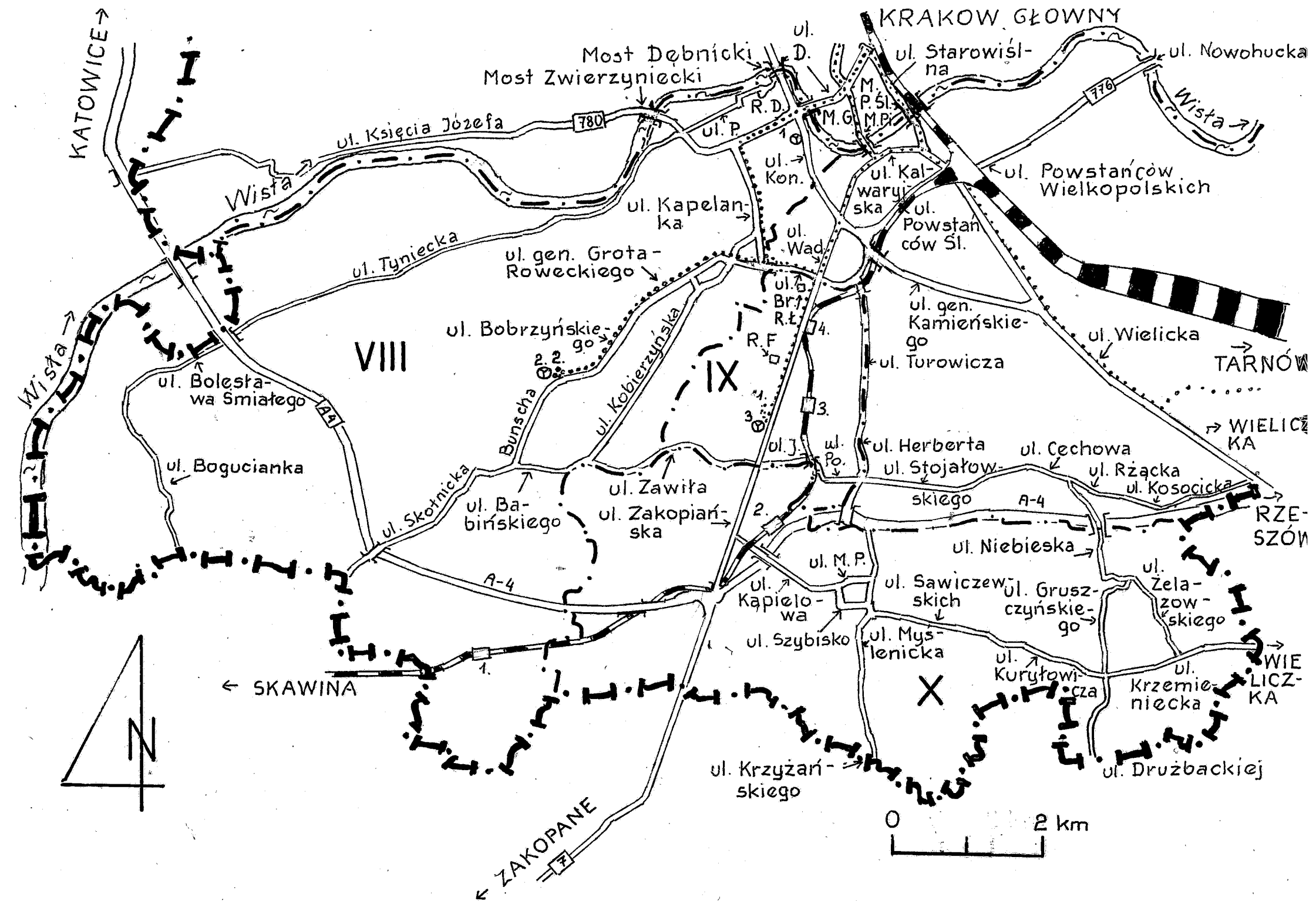
Północny zasięg tej dzielnicy wyznacza w części południowo-wschodniej obwodnica autostradowa zrealizowana w 2003 r.⁴⁷, która zasadniczo odcięła takie jednostki katastralne jak: Kosocice, Soboniewice, Rajsko, Zbydniowice, Wróblowice, Swoszowice, Lusinę od centrum Krakowa. Jedynie w zachodniej części dzielnicy „oknem na świat” stała się ul. Zakopiańska, przebiegająca przez południową część Jugowic I, południową część Borku Fałęckiego, Jugowice II i Opatkowice do gmin położonych w tej części na południe od Krakowa, a w pierwszej kolejności gminy Mogilany (miejscowości Libertów, Gaj). Węzeł Zakopiański usytuowany w Opatkowicach łączy dzielnicę X z autostradą A-4, a więc na zachodzie - z granicą Polski i Niemiec k. Zgorzelca, poprzez aglomerację górnośląską, opolską, wrocławską a na wschodzie z Ukrainą koło Jarosławia (przejściem granicznym w Korczowej), poprzez Tarnów, Dębicę, Rzeszów. Dzielnica X Swoszowice posiada także pośrednie połączenia z centrum Krakowa, głównie poprzez dworzec autobusowy w Borku Fałęckim.

Przez wszystkie dzielnice: VIII, IX i X przebiega wybudowana w 1884 r.⁴⁸ linia kolejowa: Kraków - Skawina z odgałęzieniem do Oświęcimia i Zakopanego. Linia ta jednak ma tu znaczenie lokalne. Największą rolę odrywa ona na terenie Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki. Dwa przystanki kolejowe mają tu znaczenie ponadlokalne, a nawet ponadregionalne. Jest to stacja Kraków - Łagiewniki, usytuowana jak nazwa wskazuje na terenie byłej dzielnicy katastralnej Łagiewniki, oraz nowo oddany do użytku przystanek kolejowy: Kraków Sanktuarium, który pierwotnie miał być przekazany do eksploatacji w okresie Światowych Dni Młodzieży pod koniec lipca 2016 r., ostatecznie oddany został do użytku w 2017 r. Zlokalizowany jest on na terenie jednostki katastralnej Borek Fałęcki, w północno-wschodniej jej części, w Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki (ryc. 35).

W pozostałych dzielnicach linia ta ma lokalne znaczenie. Na terenie Dzielnicy X Swoszowice, aczkolwiek na obszarze jednostki katastralnej Borek Fałęcki, w SE jej części,

⁴⁷Obwodnica dla Krakowa, Polska Gazeta Transportowa, nr. 38, 2003

⁴⁸ Por. T. Lijewski, *Geografia transportu Polski*, PWE, Warszawa 1977, s. 29 (rys. 1).

Ryc. 35. Położenie komunikacyjne wybranych dzielnic samorządowych: VIII Dębniki, IX Łagiewniki – Borek Fałęcki, X Swoszowice. Stan: 30. 11. 2017 r. : **A** = dzielnice samorządowe (VIII = Dzielnica VIII Dębniki, IX = Dzielnica IX Łagiewniki – Borek Fałęcki; X = Dzielnica X Swoszowice); **B** = dworce autobusowe komunikacji podmiejskiej (1 = Osiedle Podwawelskie; 2 = Czerwone Maki; 3 = Borek Fałęcki); **C** = autostrady; **D** = drogi krajowe, wojewódzkie i inne ważniejsze drogi kołowe, ich oznakowania, skróty nazw (ul. Br = ul. Brożka; ul. D. = ul. Dietla; ul. J. = ul. Jugowicka; Kon. = ul. Konopnickiej; ul. M. P. = ul. Merkuriusza Polskiego; ul. P = ul. Praska; ul. Wad. = ul. Wadowicka), oraz nazwy miejscowości do których, względnie przez które prowadzą; **E** = rynki i skróty ich nazw (R. D. = Rynek Dębnicki; R. F. = Rynek Fałęcki; R. Ł. = Rynek Łagiewniki); **F** = tereny kolejowe [tory, wkopy, nasypy, zieleń izolacyjna kolei, przystanki, stacje kolejowe (1 = Kraków – Sidzina, 2 = Kraków – Swoszowice, 3 = Kraków – Sanktuarium, 4 = Kraków – Borek Fałęcki)]; **G** = torowiska tramwajowe, pętle tramwajowe i ich nazwy (1 = Borek Fałęcki; 2 = Czerwone Maki); **H** = ważniejsze rzeki, ich nazwy, kierunki spływu; **I** = mosty, wiadukty i ich nazwy (M. G. = Most Grunwaldzki; M. P.Śl = Most Powstańców Śląskich; M. Pi. = Most Piłsudskiego); **J** = granice miast; **K** = granice dzielnic samorządowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Kraków. Plan miasta. 1 : 26 000*, Wyd. 13, Wyd. Gauss, [b. m. wyd.], 2016 oraz OpenStreetMap (and) contributors, CC-BY-SA.

zlokalizowany został przystanek kolejowy Kraków - Swoszowice⁴⁹, natomiast na terenie Dzielnicy VIII Dębники przystanek kolejowy Kraków - Sidzina. W pobliżu tych przystanków nie wybudowano jednak żadnych obiektów, umożliwiających połączenie tej trasy z drogami kołowymi czy liniami tramwajowymi, co pozwoliłoby połączyć te tereny z najbliższymi osiedlami mieszkaniowymi oraz zwiększyć spójność tych terenów pod względem komunikacyjnym.

W przyszłości myśli się też o większym wykorzystaniu linii kolejowej Kraków - Skawina, jako fragmencie trasy aglomeracyjnej. Na tej trasie planuje się między innymi budowę nowych przystanków kolejowych w Opatkowicach i Klinach⁵⁰.

2.3 Charakterystyka społeczno-demograficzna⁵¹

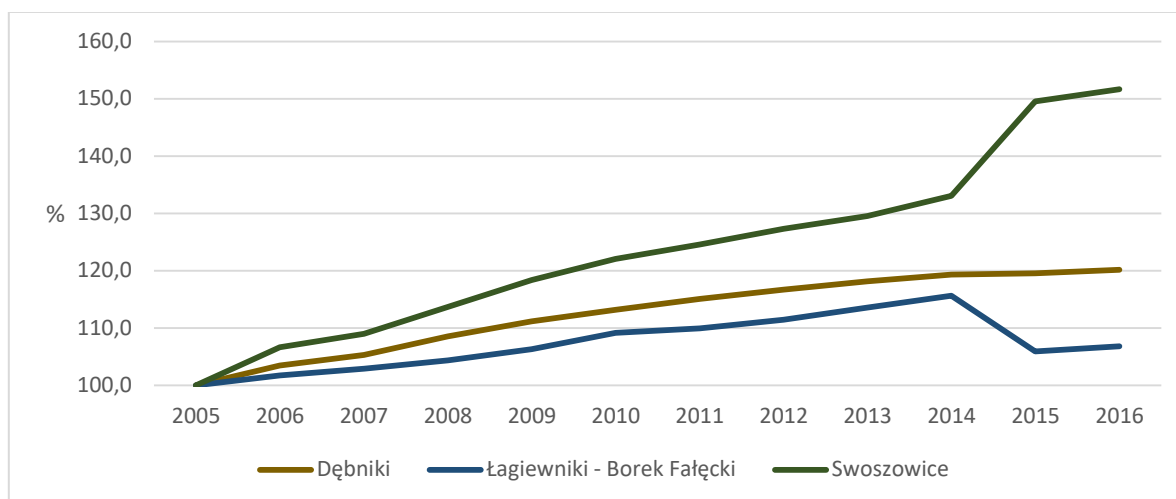
Badane jednostki stanowiły 14,4 % populacji miasta w 2016 r. Trzecią dzielnicą w Krakowie pod względem liczby mieszkańców są Dębники (VIII - 63,4 tys.os.). Swoszowice (X - 27,2 tys. os.) i Łagiewniki-Borek Fałęcki (IX - 15,8 tys.os.) należą do mniej ludnych, zajmując odpowiedni 14-ą i ostatnią - 18-ą lokatę. Wyróżnia je wysoka dynamika zmian ludności (ryc. 36) - najwyższa wśród 18 dzielnic w przypadku Swoszowic i Dębnik. Każda z jednostek zanotowała przyrosty populacji (liczone za okres 2005-2016), z tym że są one mocno zróżnicowane i wynoszą dla Dzielnicy VIII - o 20,2 % (o ok. 10,6 tys. osób), dla Dzielnicy IX - o 6,8 % (o ok. 1 tys. osób), oraz dla Dzielnicy X - o 51,7 % (o ok. 9,3 tys. osób). Widoczna skokowa zmiana pod koniec przyjętego okresu badawczego dla tych jednostek jest wywołana w sposób sztuczny korektą ich granic, do której doszło w 2014 r. Skokowo wzrosła liczba ludności X- tki, kosztem głównie VIII-ki, do której dołączone zostało osiedle Kliny Zacisze, zaś ubytek ludności w IX-ce wywołany był przyłączeniem do Dzielnicy VIII terenów zasadniczo pokrywających się z obwodem wyborczym przy ulicy Obozowej, przed 2014 r. należącym do Dzielnicy IX (budynki głównie 4-kondygnacyjne nr 36, 36c, 38b, 38c, 40, 40a, 42, 42a, 42b, 44, 44a-c, 46, 46a, 46b, 48, 48a, 48b, 50a, 50b, 52,

⁴⁹ Jeśli dojdzie do skutku realizacja Szybkiej kolei aglomeracyjnej w związku z którą to powstała koncepcja budowy linii kolejowej do Myślenic, łączącej się z trasą Kraków - Płaszów - Skawina, z odgałęzieniem w Swoszowicach, istnieje możliwość większego skomunikowania terenu Dzielnicy X i być może sąsiedniej - IX z otoczeniem (por. K. Hołuj, *W kolejce ... po kolej*, Dziennik Polski, nr 189 (22 239) z 16. VIII. 2017 r., s. B8 (Powiat Myślenicki).

⁵⁰ Por. *Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Krakowa : Skala 1 : 20 000*, Urząd Miasta Krakowa, Okręgowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne, Kraków 2017.

⁵¹ Charakterystyka ludnościowa została oparta na danych pochodzących z serwisu StatKraK, Liczby...Miasto...Mieszkańcy... <http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/>. Prezentowane dane w tym podrozdziale opierają się na ogólnodostępnej statystyce z rejestru PESEL (do 2014 r.) i mieszkańców Krakowa (do 2016 r.)- zawierającej dane osób, które wykonały obowiązek meldunkowy na terenie miasta. Część danych nie jest dostępna w tym ujęciu (głównie za lata 2015-2016, stąd poczyniono starania o pozyskanie takich danych).

52a, 58, 58a, 58b, 60, 60a-60e, 62, 62a-62d, 66, 66a, 68, 70, 74, 76, 78a, 78b, oraz kilku bloków wielopiętrowych przy ulicy Wacława Lipińskiego (nr 11, 13, 15, 17).

Ryc. 36. Dynamika zmian liczby ludności w Dzielnicach VIII, IX i X w latach 2005-2016 (rok 2005 = 100 %)

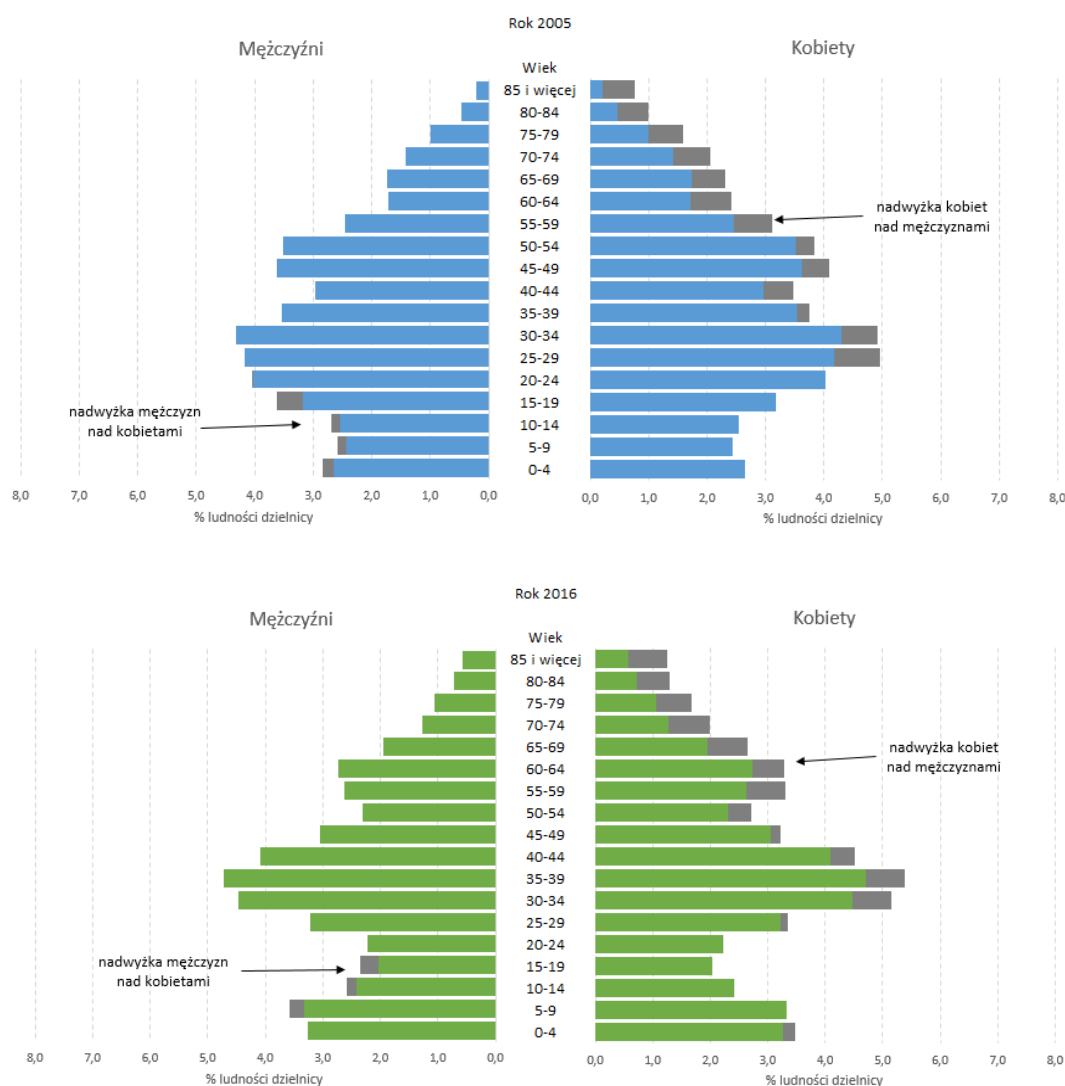
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy... <http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 12.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

W ciągu ostatnich 12 lat gęstość zaludnienia zwiększyła się w 9 krakowskich jednostkach samorządowych, w tym w każdej z trzech analizowanych dzielnic. W 2016 r. Łagiewniki-Borek Fałęcki notując 2784,3 os/km² wyróżniły się nieco większą gęstością zaludnienia od średniej dla Krakowa (2268 os/km²). Mimo iż Dębники (1359,3 os/km²) oraz Swoszowice (1095,6 os/km²) miały niższe wartości od średniej dla miasta, to licząc od 2005 r. zwiększyły one znacząco gęstość zaludnienia na tle pozostałych dzielnic krakowskich.

Graficzną ilustracją aktualnej struktury wiekowej i płci oraz zmian jakie zaszły w ciągu dekady w populacji trzech dzielnic są piramidy wieku (ryc. 37, 38, 39). Każda z piramid charakteryzuje się występowaniem zjawiska wyżów demograficznych (ilustrowanych dłuższymi słupkami). Pierwszego, nieco już słabiej wyróżniającego się pokolenia urodzonych w latach 50. XX w., określanego mianem kompensaty powojennej (roczniki 59-69 na piramidzie dla 2016 r), drugiego, najliczniejszego - będącego konsekwencją wchodzenia w wiek rozrodczy licznych pokoleń kompensacyjnego wyżu demograficznego, oraz zaznaczającego się u dołu piramid 2016 - trzeciego, występującego z blisko 10-letnim opóźnieniem, powodowanym odwlekaniem w czasie decyzji o założeniu rodziny. Widoczne są także na każdej z piramid cyklicznie pojawiające się niższe demograficzne (reprezentowane symetrycznymi wcięciami). Są one konsekwencją nakładania się kilku procesów - występowania mniej licznych roczników urodzonych w okresie działań

wojennych, w ślad za tym mniejszej populacji urodzonych w latach 60.tych i na początku 70. oraz ich dzieci - wcięcie w grupie 10-20 latków; zmiany modelu rodziny na małodzienną, jednego z najniższych w Europie wskaźników dzietności. W przypadku analizowanych jednostek istotny wpływ na liczebność poszczególnych grup wieku miały i nadal mają ruchy migracyjne - notowany w badanych okresach napływ ludności do dzielnic. Dzięki zestawieniu par piramid dla każdej z dzielnic, łatwo można zaobserwować przesuwanie się kolejnych roczników.

Relatywnie korzystny przebieg zmian, za lata 2005 i 2016 analizowany w oparciu o udziały grup wiekowych: 0-19, 20-65 oraz 65 i więcej zachodzi w Dzielnicy VIII Dębni (ryc. 37).

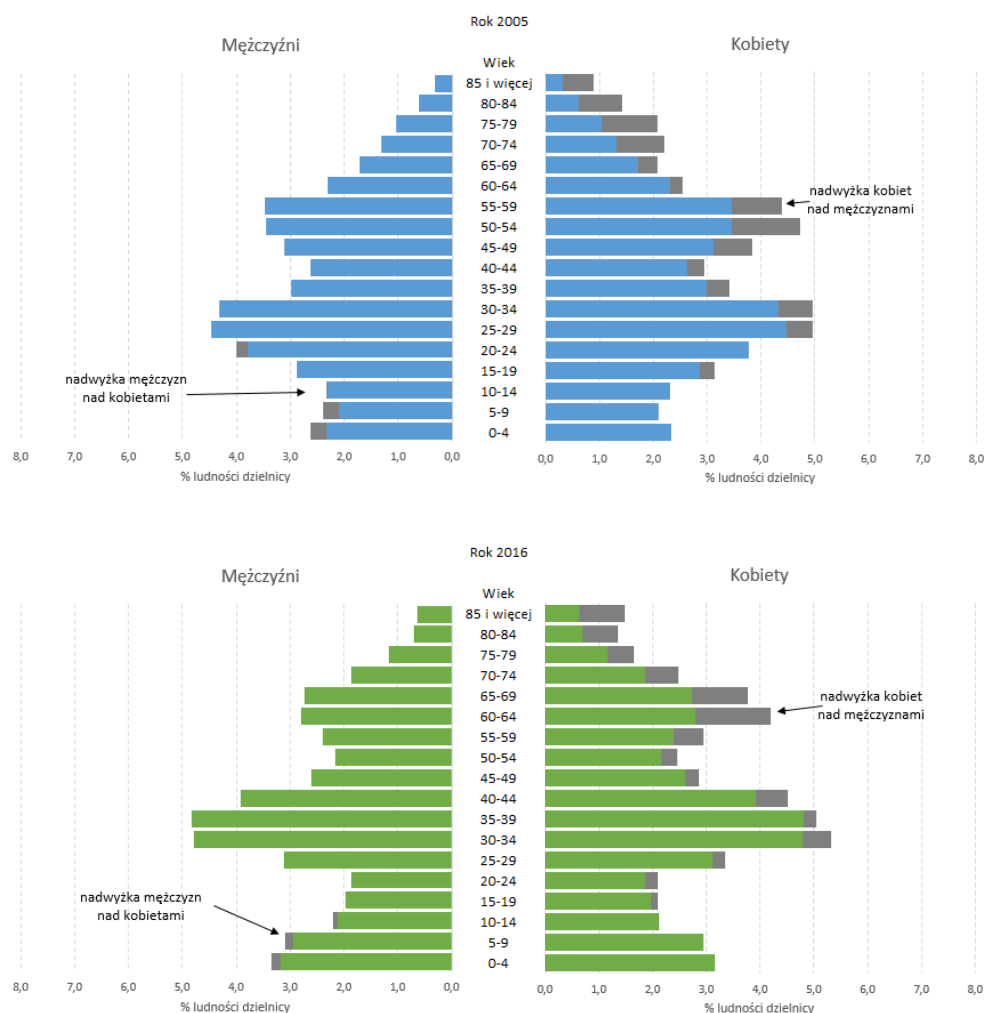

Ryc. 37. Piramida wieku Dzielnicy VIII - Dębni w 2005 i 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy...
<http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 14.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

Udział populacji 0-19 wyniósł w 2016 r. 23,0 % (11,8 % - mężczyźni; 11,2 % - kobiety), 62,6 % w grupie 20-65 (29,4 % - mężczyźni; 33,2 % - kobiety) oraz 65 i więcej - 14,4 % (5,6 % - mężczyźni; 8,8 % - kobiety). Różnice za lata 2016 - 2005 wyrażone w p.p. w grupie osób młodych demograficznie można ocenić jako korzystne ze względu na zmianę o 0,5 p.p. (0,0 p.p. - mężczyźni; 0,5 p.p. - kobiety). Zauważalny jest jednak proces ubytku populacji osób dojrzałych o 2,4 p.p. (-1,0 p.p. - mężczyźni; -1,4 p.p. - kobiety), oraz niewielki przyrost osób starych o 1,9 p.p. (0,8 p.p. - mężczyźni; 1,1 p.p. - kobiety).

Najmniej korzystne zmiany rozpatrywane w sposób analogiczny zaszły w Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki (ryc. 38). Udział populacji 0-19 wyniósł 20,9 % (10,6 % - mężczyźni; 10,3 % - kobiety), 61,3 % w grupie 20-65 (28,5 % - mężczyźni; 32,8 % - kobiety) oraz 65 i więcej - 17,8 % (7,1 % - mężczyźni; 10,7 % - kobiety).

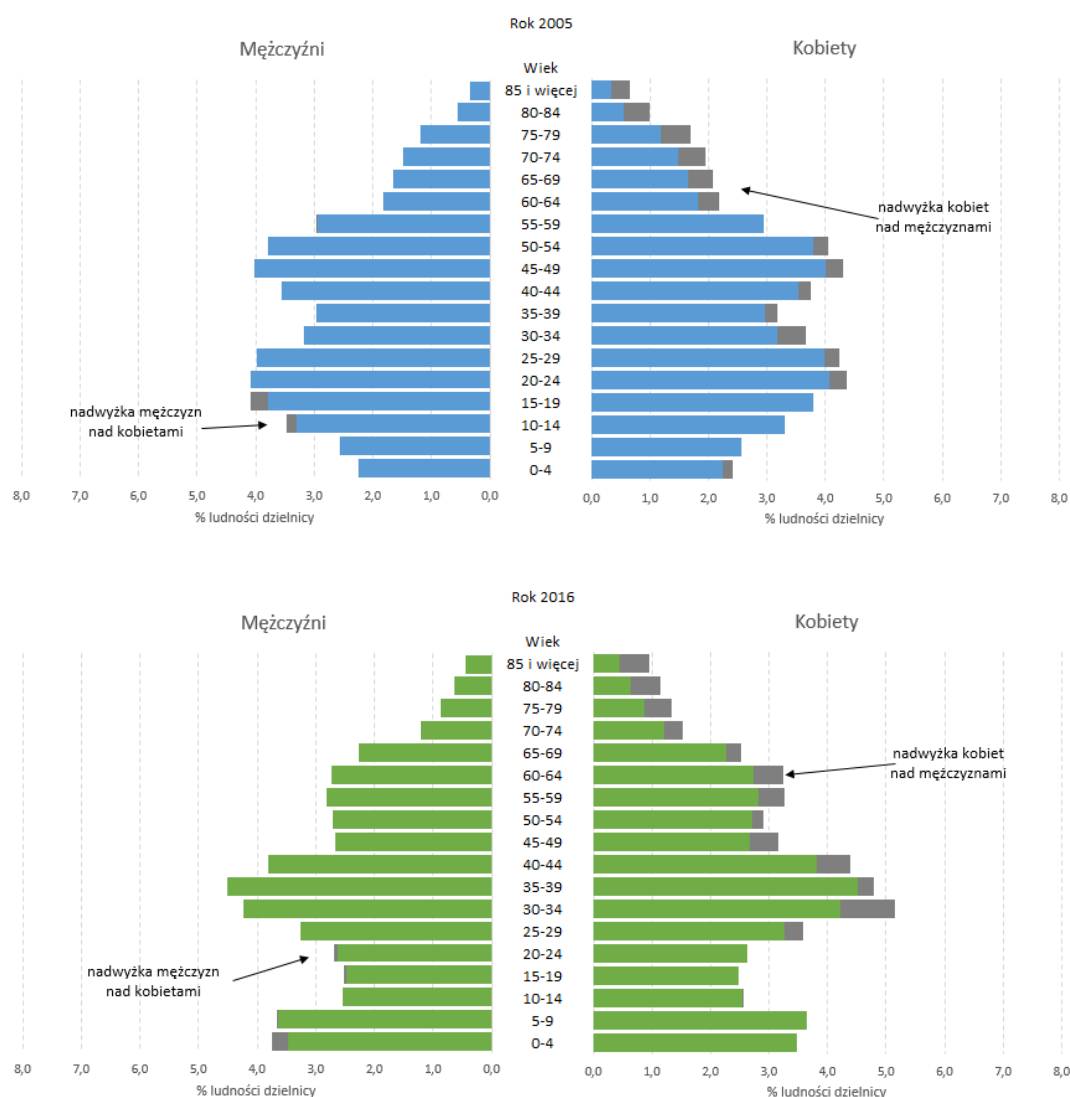

Ryc. 38. Piramida wieku Dzielnicy IX - Łagiewniki - Borek Fałęcki w 2005 i 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy...
<http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 14.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

Wprawdzie na korzyść wypadła różnica wyrażona w p.p. w grupie osób młodych 0,8 p.p. (0,4 p.p. - mężczyźni; 0,4 p.p. - kobiety), ale w dwóch pozostałych grupach zanotowane zostały zmiany niekorzystne, co jest ilustrowane ubytkiem osób dojrzałych o 5,0 p.p. (-2,3 p.p. - mężczyźni; -2,7 p.p. - kobiety), oraz najwyższym wśród trzech porównywanych jednostek przyrostem osób w wieku „65+” o 4,2 p.p. (2,1 p.p. - mężczyźni; 2,1 p.p. - kobiety). Świadczy to o zauważalnym starzeniu się społeczności dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki.

Najbardziej korzystny przebieg zmian rozpatrywany z punktu widzenia różnic pomiędzy grupami wiekowymi: 0-19, 20-65 oraz 65 i więcej, wystąpił w dzielnicy X Swoszowice (ryc. 39).

Ryc. 39. Piramida wieku Dzielnicy X - Swoszowice w 2005 i 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy...
<http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 14.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

W grupie trzech dzielnic notuje ona najwyższy udział populacji 0-19 - 24,6 % (12,5 % - mężczyźni; 12,1 % - kobiety), 62,5% w grupie 20-65 (29,4 % - mężczyźni; 33,1 % - kobiety) oraz 65 i więcej - 12,9 % (5,4 % - mężczyźni; 7,5 % - kobiety). Różnice za lata 2016 - 2005 wyrażone w p.p. wyniosły w grupie osób młodych demograficznie 0,2 p.p. (0,1 p.p. - mężczyźni; 0,1 p.p. - kobiety), dojrzałych -0,5 p.p. (-0,9 p.p. - mężczyźni; 0,4 p.p. - kobiety), oraz starych 0,3 p.p. (0,2 p.p. - mężczyźni; 0,1 p.p. - kobiety).

Korzystne trendy demograficzne tej jednostki są również poparte wynikami prezentowanych wskaźników w tablicy tab. 3.:

- o najwyższym wolumenie wśród badanych dzielnic i wysokim na tle Krakowa: udziału dzieci (19,6 %) i udziału dorosłych (67,5 %) w całej populacji dzielnicy, współczynnika potencjalnego wsparcia (522,7) wyrażonego liczbą osób w wieku 15-64 lata przypadającą na 100 osób w wieku 65 lat i więcej,
- najniższe wartości miar wśród badanych dzielnic i jedne z niższych wśród 18 jednostek takich jak: wskaźnik starości demograficznej (12,9 %), współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (19,1) liczony liczbą osób starszych (65 lat i więcej) przypadającą na 100 osób w wieku 15-64 lat, indeks starości określający relacje międzypokoleniowe populacji (658,1).

Dzielnica VIII lokuje się pod względem ujętych w tab. 1 wskaźników korzystnie - jeśli zostaną one zestawione z analogicznymi wartościami dla całego miasta, natomiast w porównaniu z dzielnicą X (tab. 3) są one nieco słabsze i wyraźnie lepsze niż w dzielnicy IX (tab. 2).

Wyróżnikiem Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki jest wysoki wskaźnik feminizacji (116,5) - nieznacznie wyższy niż wynik całego miasta (116), a także słabsze wartości porównywanych wskaźników (tab. 2) na tle analizowanych trzech jednostek, choć w zestawieniu z wynikami dla Krakowa będące nieco korzystniejszymi - np. indeks starości (Dzielnica IX - 911; miasto - 1299), współczynnik potencjalnego wsparcia (Dzielnica IX - 429; miasto - 376). Przeprowadzone korekty granic w 2014 r. związane z odłączeniem od dzielnicy terenów zasiedlających młodsze osiedle przy ul. Obozowej oraz ul. Lipińskiego przyczyniły się do jednak do pogorszenia wskaźników demograficznych i przyspieszyły tempo starzenia się Dzielnicy IX. Przykładami mogą być: udział dzieci (Dzielnica najwyższą wartość osiągnęła w 2014 r. - 17,2 %, po czym wartość ta spadła), wskaźnik starości demograficznej (po 2014 r. w Dzielnicy IX nastąpił skokowy wzrost wskaźnika z 15,6 % do 16,7 % w 2015).

Tab. 1. Dzielnica VIII Dębniki - wybrane dane ludnościowe

Lata	Współczynnik feminizacji	Dzieci (0-14) w %	Dorośli (15-64) w %	Wskaźnik starości demograficznej w	Starość sędziwa 80+ (w grupie 65-84) w %	Indeks starości	Całkowity współczynnik obciążenia	Współczynnik obciążenia demograficznego	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami	Współczynnik potencjalnego
2005	113,1	15,7	71,8	12,5	19,3	795,8	39,4	21,9	17,4	573,1
2006	113,1	15,7	71,8	12,4	20,2	789,7	39,2	21,9	17,3	578,2
2007	113,3	15,9	71,8	12,4	20,8	780,2	39,3	22,1	17,2	580,2
2008	113,6	16,2	71,4	12,4	21,9	764,2	40,1	22,-7	17,4	576,3
2009	113,7	16,5	70,8	12,7	22,5	768,5	41,2	23,3	17,9	558,7
2010	113,8	16,9	70,3	12,7	23,7	751,0	42,1	24,1	18,1	553,2
2011	113,6	17,2	69,8	13,0	25,2	754,9	43,2	24,6	18,6	538,5
2012	114,1	17,5	69,3	13,2	25,7	756,9	44,3	25,2	19,1	523,9
2013	113,5	17,7	68,8	13,6	26,5	767,0	45,4	25,7	19,7	507,4
2014	113,7	18,0	68,1	13,9	26,4	769,1	46,8	26,5	20,4	491,4
2015	113,9	18,3	67,5	14,1	26,5	770,8	48,1	27,1	20,9	477,9
2016	114,0	18,6	67,0	14,4	26,6	772,6	49,3	27,8	21,5	464,9

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy...
<http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 18.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

Tab. 2. Dzielnica IX Łagiewniki - Borek Fałęcki - wybrane dane ludnościowe

Lata	Współczynnik feminizacji	Dzieci (0-14) w %	Dorośli (15-64) w %	Wskaźnik starości demograficznej w	Starość sędziwa 80+ (w grupie 65-84) w %	Indeks starości	Całkowity współczynnik obciążenia	Współczynnik obciążenia demograficznego	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami	Współczynnik potencjalnego
2005	117,6	14,1	72,3	13,6	23,7	967,9	38,4	19,5	18,9	529,7
2006	117,2	13,9	72,5	13,6	24,4	977,1	38,0	19,2	18,8	532,2
2007	117,4	14,0	72,3	13,6	25,0	970,6	38,3	19,4	18,8	530,7
2008	116,8	14,5	71,7	13,7	25,8	945,2	39,4	20,2	19,1	522,6
2009	117,2	15,0	71,2	13,8	27,1	920,0	40,4	21,1	19,4	516,0
2010	116,8	15,5	70,7	13,7	27,5	885,6	41,3	21,9	19,4	514,9
2011	117,3	16,0	69,7	14,3	26,8	897,8	43,5	22,9	20,6	485,6
2012	117,4	16,5	68,7	14,8	26,2	896,8	45,5	24,0	21,5	465,0

2013	117,3	16,8	67,9	15,2	25,4	904,0	47,2	24,8	22,4	446,0
2014	116,9	17,2	67,2	15,6	24,8	911,3	48,8	25,5	23,3	429,6
2015	116,8	17,0	66,3	16,7	24,0	984,0	50,9	25,7	25,3	395,9
2016	116,5	16,8	65,3	17,8	23,3	1058,1	53,1	25,8	27,3	366,4

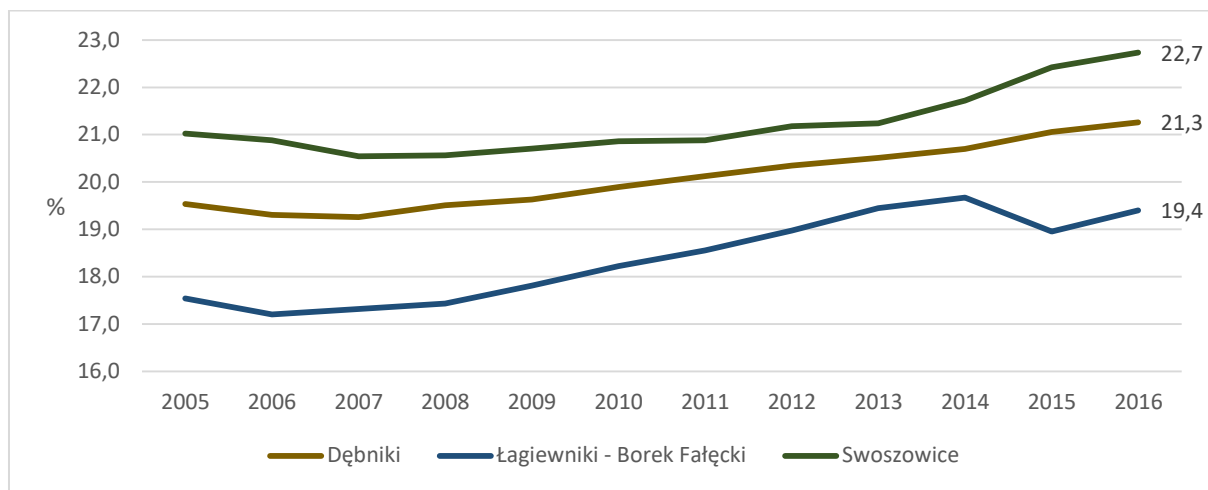
Zródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy...
<http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 18.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

Tab. 3. Dzielnica X Swoszowice - wybrane dane ludnościowe

Lata	Współczynnik feminizacji	Dzieci (0-14) w %	Dorośli (15-64) w %	Wskaźnik starości demograficznej w	Starość sędziwa 80+ (w grupie 65-79) w %	Indeks starości	Całkowity współczynnik obciążenia	Współczynnik obciążenia demograficznego	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami	Współczynnik potencjalnego
2005	108,6	16,6	70,9	12,6	20,3	760,8	41,1	23,4	17,8	562,8
2006	109,3	16,7	71,1	12,2	21,2	730,7	40,6	23,5	17,2	582,9
2007	108,9	16,6	71,4	12,0	22,9	722,5	40,0	23,2	16,8	596,4
2008	108,3	16,6	71,6	11,8	24,5	712,6	39,6	23,1	16,5	606,3
2009	109,4	16,9	71,5	11,6	24,9	690,4	39,9	23,6	16,3	614,2
2010	109,8	17,1	71,3	11,6	25,6	679,4	40,2	24,0	16,3	614,4
2011	110,3	17,4	70,9	11,7	25,2	668,9	41,0	24,6	16,5	607,8
2012	109,9	18,1	70,0	11,9	25,7	658,6	42,8	25,8	17,0	588,8
2013	110,2	18,4	69,3	12,3	24,8	670,3	44,3	26,5	17,8	562,1
2014	110,3	18,8	68,7	12,6	25,9	669,7	45,6	27,3	18,3	546,5
2015	111,2	19,2	68,1	12,7	25,3	663,8	46,9	28,2	18,7	534,4
2016	111,4	19,6	67,5	12,9	24,6	658,1	48,2	29,1	19,1	522,7

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy...
<http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 18.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

Analizując strukturę ludności wg grup ekonomicznych badane dzielnice na tle danych dla całego miasta wypadają korzystnie. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym dla Krakowa (16,7%) jest niższy niż wyniki badanych dzielnic, które notują na tle wszystkich jednostek najwyższe udziały.

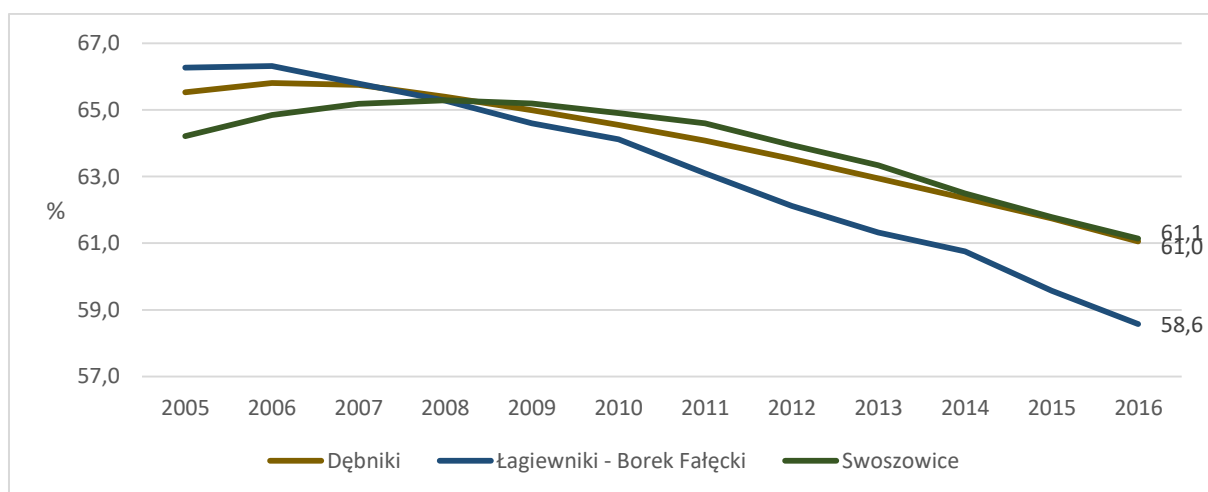

Ryc. 40. Zmiany udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym w Dzielnicach VIII, IX i X

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy... <http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 12.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

Największy udział przypadł Dzielnicy Swoszowice (22,7 % - ryc. 40). Analizując przesunięcia granic w obrębie badanych jednostek, zmiany wprowadzone w 2014 r. skutkowały zmniejszeniem się w Dzielnicy IX - o ok. 400 osób - tj. 11,7 % grupy przedprodukcyjnej.

Przyrosty udziałów grup przedprodukcyjnej i poprodukcyjnej we wszystkich dzielnicach są bilansowane niekorzystnym ubytkiem ludności w wieku produkcyjnym (ryc. 41).

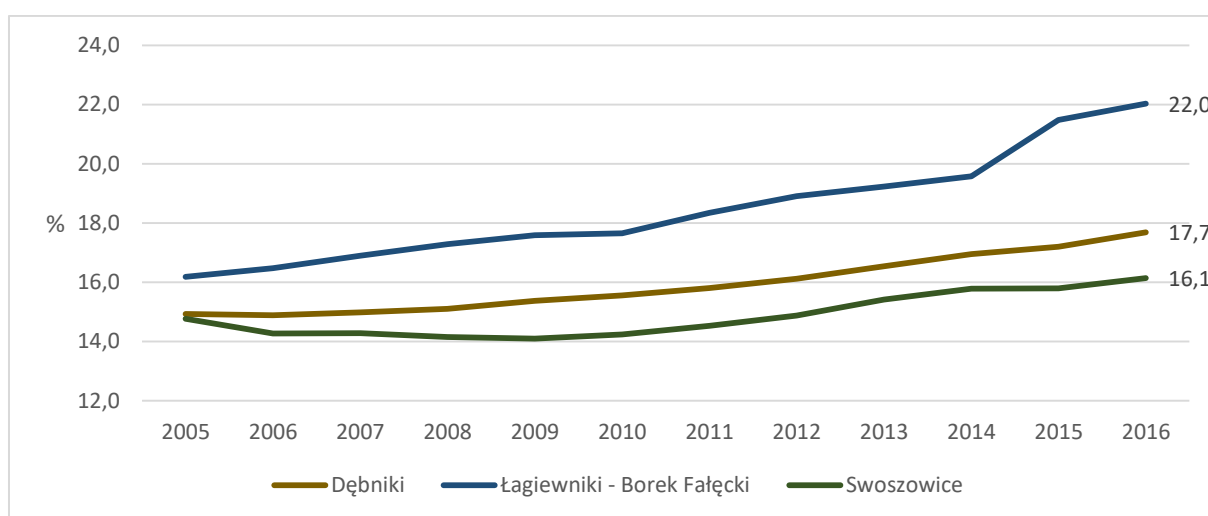

Ryc. 41. Zmiany udziału ludności w wieku produkcyjnym w Dzielnicach VIII, IX i X

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy... <http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 12.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

W przypadku Dzielnicy IX, notującej od 2005 r. na tle pozostałych badanych jednostek najwyższy ubytek ludności w wieku produkcyjnym, nieco korzystniej wygląda jej struktura w ujęciu ludności mobilnej i niemobilnej. Udział grupy w wieku mobilnym wyniósł 68,5% względem 31,5 % grupy w wieku niemobilnym (wg stanu na 2016 r.). Nieco słabsze proporcje ludności produkcyjnej charakteryzują pozostałe dwie jednostki. W Dzielnicy X Swoszowice ludności niemobilnej jest 33,3 % (względem 66,7 % ludności mobilnej), a w Dębnikach 32,3% (względem 67,7 % ludności mobilnej).

Udziały grupy poprodukcyjnej ludności, zarówno w Krakowie (22,7 %) jak i trzech dzielnicach znajdują się na krzywej wznoszącej (ryc. 42). Są to zmiany niekorzystne z ekonomicznego punktu widzenia - przekładające się na starzenie siły roboczej w mieście - choć charakterystyczne i dostrzegalne w skali całego kraju.

Ryc. 42. Zmiany udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w Dzielnicach VIII, IX i X

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony StatKraK, Liczby...Miasto ...Mieszkańcy... <http://msip2.um.krakow.pl/statkrak/> dostęp z dn. 12.08.2017 i danych udostępnionych przez Wydział Informatyki UMK

Na tle takich dzielnic miasta jak: Bieńczyce, Grzegórzki, Bronowice, Prądnik Czerwony czy Krowodrza, które notują udziały tej grupy powyżej ¼ swoich populacji, sytuacja w badanych jednostkach jest relatywnie korzystna, choć wartość 22,0% lokuje Łagiewniki-Borek Fałęcki pośrodku zestawienia dzielnic miasta.

Rozdział 2.4 Charakterystyka gospodarcza

Charakterystykę gospodarczą analizowanych trzech dzielnic (Dębni, Łagiewniki - Borek Fałęcki, Swoszowice) dokonano na podstawie liczby pracujących oraz liczby zarejestrowanych firm w rozbiciu na poszczególne sektory oraz sekcje gospodarki (wg Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007)⁵². Horyzont czasowy analizy obejmuje okres od 2010 do 2015, co pozwala nie tylko na przedstawienie zróżnicowania przestrzennego omawianego zagadnienia, ale również prezentację trendów zachodzących w rozwoju gospodarki wybranych dzielnic w ostatnich latach.

Analizowane trzy dzielnice, cechują się bardzo silnym zróżnicowaniem potencjału gospodarczego. W 2015 roku największą liczbą pracujących⁵³ odznaczała się dzielnica Dębni, w której pracowało ponad 34 tys. osób (tab. 4). Jest to prawie dwukrotnie więcej niż łączna liczba pracujących w dzielnicach Łagiewniki - Borek Fałęcki oraz Swoszowice (odpowiednio 9,5 tys. i 8,9 tys. pracujących). W podziale na główne sektory gospodarki, łącznie we wszystkich omawianych dzielnicach, największe zatrudnienie zaobserwowano w usługach (średnio 75%), w przemyśle (liczonym razem z budownictwem) pracowało ok. 25% zatrudnionych. W sekcji A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) pracowała znikoma liczba zatrudnionych, bo niespełna 0,2%. Również duże różnice widoczne są w strukturze zatrudnienia w poszczególnych trzech dzielnicach. Największy odsetek zatrudnionych w usługach występował w Dębnikach tj. 77%, z czego 58% to zatrudnieni w usługach rynkowych⁵⁴, a 20% usługach nierynkowych. Nieco niższy udział pracujących w usługach obserwowany jest w dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki 75% (62% usługi rynkowe, 13% usługi nierynkowe). Pod tym względem znacznie odstaje dzielnica Swoszowice, gdzie w trzecim sektorze zatrudnionych jest 65% z wszystkich pracujących. Zatrudnienie w przemyśle w dzielnicach Dębni i Swoszowice jest na podobnym poziomie 14% udziału wszystkich pracujących. Nieco wyższy udział występuje w dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki, 16%. Znaczne zróżnicowania występuje również wśród pracujących w budownictwie, gdzie największy udział zatrudnionych w tej sekcji ma miejsce w dzielnicy Swoszowice (17%) przy znacznie mniejszym udziale w pozostałych dwóch dzielnicach (Łagiewniki - Borek Fałęcki - 10%, Dębni - 8%).

⁵² Analizowane dane pochodzą z baz Wydziału Rozwoju Miasta UMK i prezentowane są na stronach serwisu miejskiego StatKra.

⁵³ Pracujący liczenia są wg miejsca wykonywanej pracy.

⁵⁴ Zgodnie z rozróżnieniem prezentowanym w bazach danych Wydziału Rozwoju Miasta UMK, za usługi rynkowe uważa się taką działalność gospodarczą, która została sklasyfikowana w sekcjach: G, I, H, J, K, L, M, N wg PKD2007. Usługi nierynkowe to działalności gospodarcze sklasyfikowane w sekcjach: O, P, Q, R.

Podobne zróżnicowanie ilościowe i sektorowe w analizowanych dzielnicach ma miejsce w odniesieniu do firm zarejestrowanych w systemie REGON⁵⁵. Łącznie na terenie trzech dzielnic zarejestrowanych było w 2015 roku ponad 15,5 tys. podmiotów gospodarczych, z czego ponad 9 tys. działało w dzielnicy Dębni, a ok. 3,2 tys. w Swoszowicach oraz 3 tys. w Łagiewnikach - Borek Fałęcki (tab. 4). Zatem można stwierdzić, że w stosunku do zatrudnienia, liczba zarejestrowanych działalności gospodarczych cechuje się mniejszą koncentracją (w dzielnicy Dębni pracuje 65% zatrudnionych z analizowanych trzech dzielnic, przy 59% udziale działających tam firm). Wynika to z większej średniej liczby pracowników przypadających na firmę w dzielnicy Dębni (w stosunku do dzielnicy Swoszowice o 35%, a dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki o 20%).

Tab. 4. Zmiany liczby pracujących oraz liczby firm w rejestrze REGON w latach 2010 - 2015 dla Dzielnic samorządowych: Dębni - VIII, Borek Fałęcki - Łagiewniki - IX, Swoszowice - X

Rok	Numer dzielnicy	Razem	Sekcja A	Usługi			Przemysł	Budowni- ctwo
				rynkowe	nierynkowe	razem		
Liczba pracujących								
2015	VIII	34268	42	19301	6582	25883	4801	2786
	IX	9498	9	5665	1214	6879	1437	887
	X	8966	32	4765	1186	5951	1233	1427
2014	VIII	32479	357	18162	6091	24253	4337	2805
	IX	9704	21	5430	1176	6606	1785	996
	X	8404	96	4297	1113	5410	1331	1337
2013	VIII	29102	363	15736	5672	21408	3874	2735
	IX	9480	23	5199	1155	6354	1772	1051
	X	8218	106	4172	1101	5273	1273	1337
2012	VIII	29473	362	14537	5588	20125	5115	3169
	IX	9018	18	4824	1125	5949	1755	980
	X	8235	118	4336	1068	5404	1224	1272
2011	VIII	27127	364	14229	5418	19647	3564	2884
	IX	8986	11	4533	985	5518	2023	1184

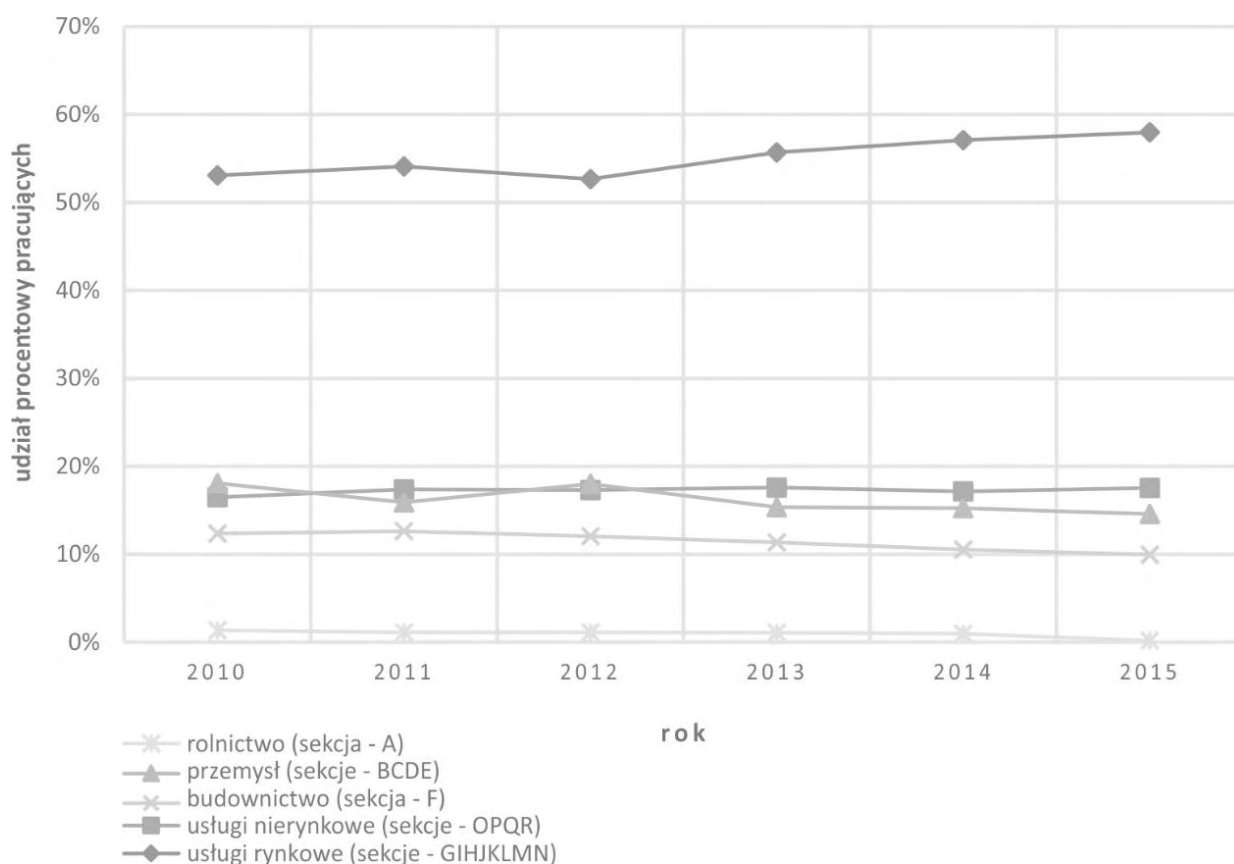
⁵⁵ W rejestrze REGON znajdują się podmioty gospodarki narodowej tj.: osoby prawne, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz zgłoszone poprzez jednostkę prawną jednostki lokalne. Obowiązujące przepisy prawa (art. 28 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej - tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 220, poz. 1447, z późniejszymi zmianami) obligują wszystkie wymienione jednostki prawne do zgłoszenia, aktualizacji oraz wykreślenia prowadzonej działalności w rejestrze REGON.

	X	7729	102	4080	940	5020	1131	1260
2010	VIII	28199	455	14326	5336	19662	4570	2864
	IX	9156	12	4559	952	5511	2117	1284
	X	7774	125	4186	869	5055	1166	1221
Liczba firm w rejestrze REGON								
2015	VIII	9197	26	5864	1516	7380	646	799
	IX	3055	3	2037	364	2401	260	277
	X	3254	19	1986	382	2368	380	390
2014	VIII	8908	173	5611	1405	7016	626	761
	IX	3035	9	2032	352	2384	253	270
	X	3245	56	1967	358	2325	380	385
2013	VIII	8724	169	5505	1377	6882	599	752
	IX	3027	11	1999	360	2359	252	285
	X	3151	57	1914	349	2263	366	369
2012	VIII	8275	176	5208	1250	6458	570	753
	IX	2965	11	1967	329	2296	243	299
	X	3013	60	1832	318	2150	360	362
2011	VIII	7708	169	4852	1120	5972	522	752
	IX	2630	9	1713	302	2015	219	287
	X	2912	56	1772	291	2063	339	368
2010	VIII	7729	219	4889	1055	5944	536	744
	IX	2596	10	1689	277	1966	224	299
	X	2891	68	1756	259	2015	360	368

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydział Rozwoju Miasta UMK.

Analizując zmiany liczby pracujących w latach 2010-2015, należy zauważyć, że ich liczba zwiększyła się w omawianych dzielnicach o prawie 17% (średni roczny przyrost zatrudnienia wyniósł ponad 3,4%). Największy przyrost zatrudnienia obserwowany był w 2014 roku, kiedy to liczba pracujących zwiększyła się z 46,8 tys. do 50,6 tys. (tj. o 8,1%). Jednak wzrost liczby pracujących miał miejsce jedynie w trzecim sektorze, przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby pracujących w sektorze pierwszym (rolnictwo i leśnictwo) oraz drugim (przemysł). Analizując zmiany zatrudnienia w latach 2010-2015, można zauważyć wzrost udziału pracujących w usługach rynkowych oraz nierynkowych, odpowiednio o 5,5pp oraz 1,2pp. Natomiast spadł udział zatrudnionych zarówno w przemyśle, jak i budownictwie, odpowiednio o 3,3pp oraz 2,3pp. Zmniejszył się również udział zatrudnionych w sekcji A z 1,35% do 0,37% (ryc. 42). Działalność usługowa zyskiwała na znaczeniu w analizowanych dzielnicach w różnym stopniu. Najistotniejszy wzrost udziału

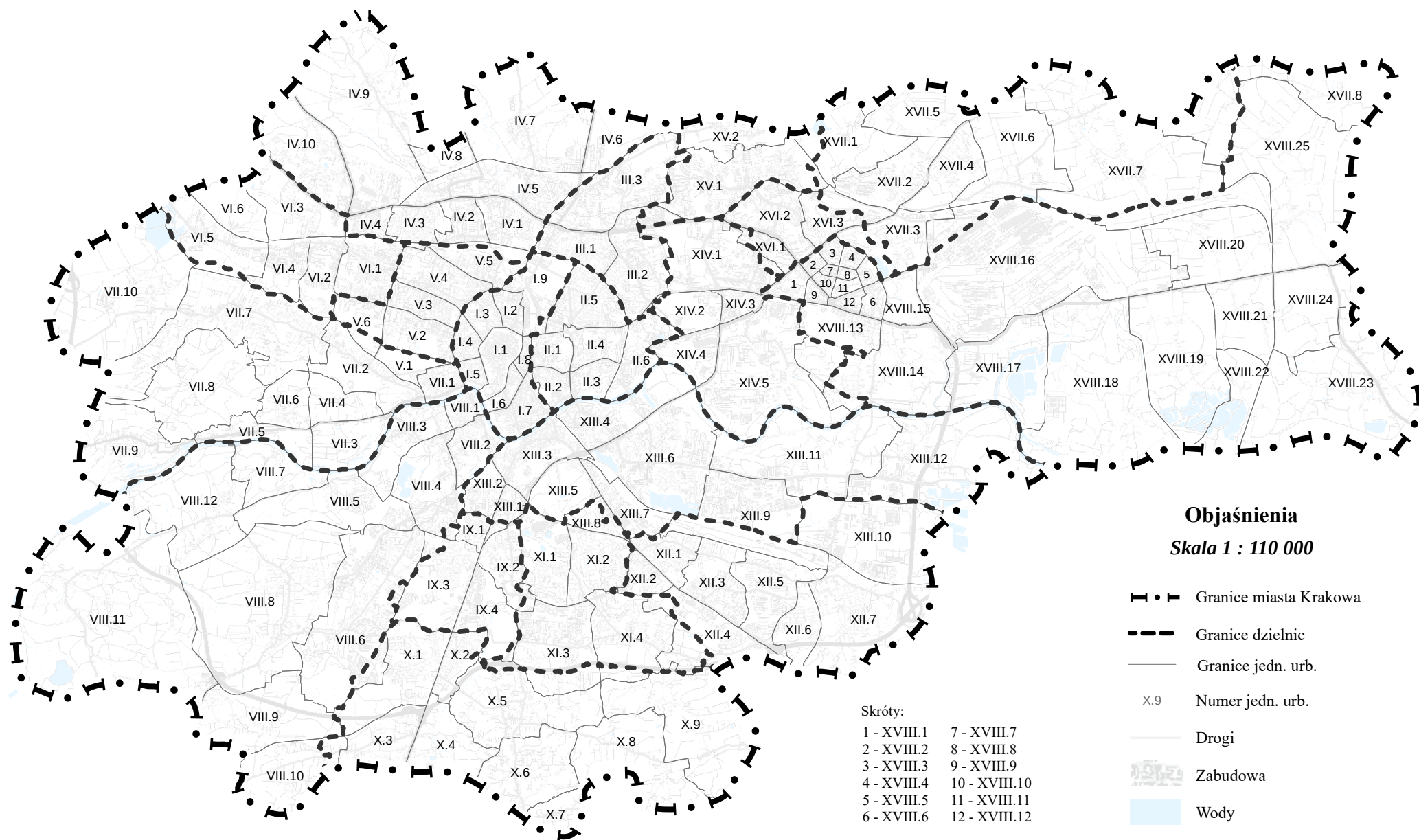
pracujących w usługach nastąpił w dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki (13pp), znacznie niższy w dzielnicy Dębni (niespełna 6pp), a w dzielnicy Swoszowice pozostał bez zmian. Wzrostowi udziału pracujący w usługach w dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki towarzyszył równie dynamiczny spadek udziału zatrudnionych w przemyśle (8,1pp) i budownictwie (4,8pp). Należy zauważyć, że znaczący spadek zatrudnienia w sekcji A, miał miejsce dopiero w ostatnim z analizowanych lat, głównie ze względu na zmniejszenie się liczby pracujących w tej sekcji w Dzielnicy VIII Dębni z 357 os. w roku 2014 do 42 os. w roku 2015 (tab. 4, ryc. 43).

Ryc. 43. Struktura pracujących wg sektorów PKD 2007 w analizowanych dzielnicach samorządowych w latach 2010 - 2015

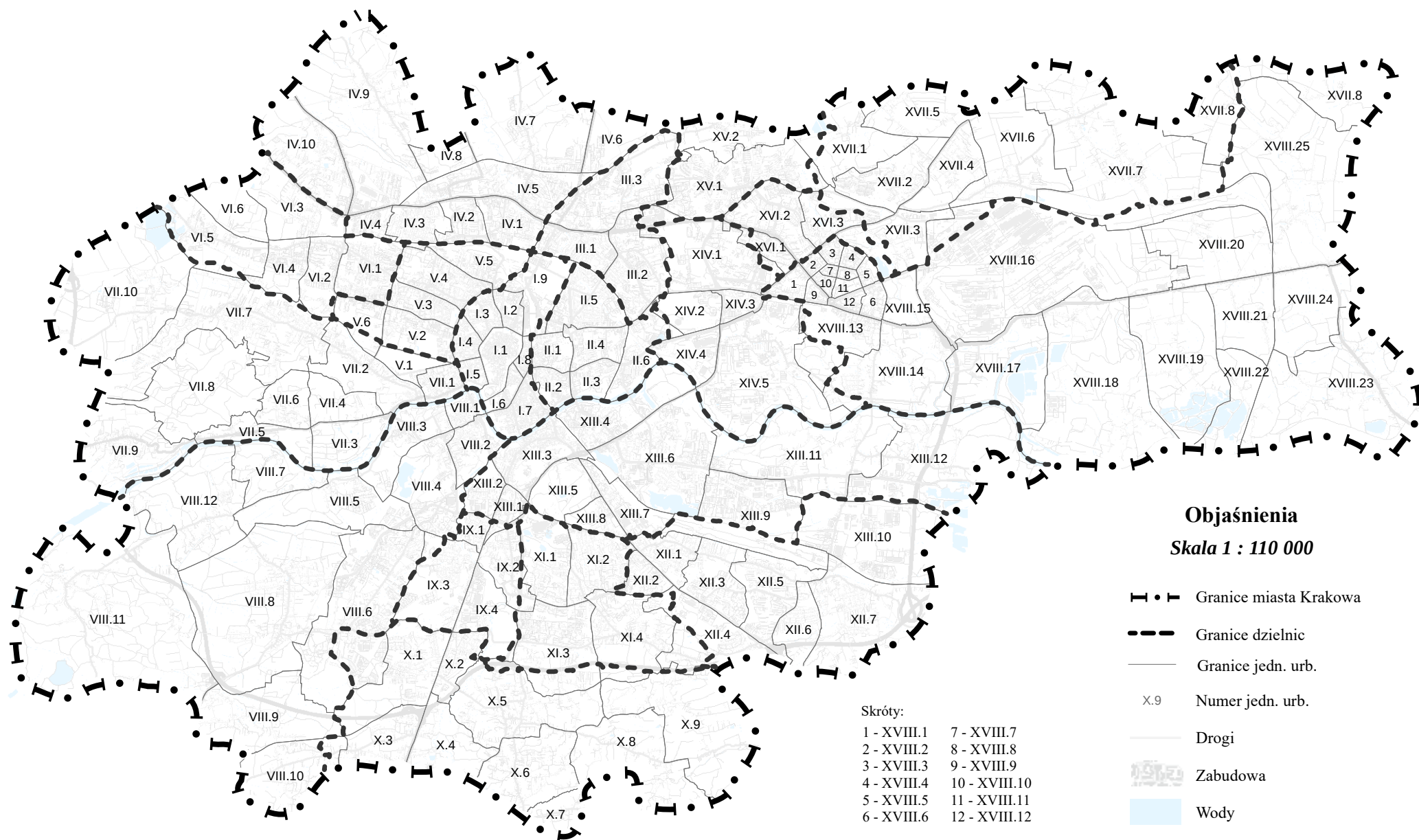
Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydział Rozwoju Miasta UMK.

Zróznicowanie liczby pracujących oraz zarejestrowanych firm, jak i ich struktury sektorowej, dokonano poprzez prezentację danych dla jednostek urbanistycznych (JU), przyjętych w Miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa z 1994 r. (ryc. 44 i 45). Wybór przyjętych jednostek wynika z udostępnienia danych z zakresu gospodarki, jedynie dla jednostek urbanistycznych, których

Ryc. 44. Podział miasta Krakowa na jednostki urbanistyczne (JU) przyjęte w Miejsowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa z 1994 r. na tle dzielnic samorządowych w granicach z lat 1991 – 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydziału Geodezji UMK oraz Miejsowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa : zmiana planu: II etap: wybrane problemy, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej Oddział w Krakowie, Urząd Miasta Krakowa, Kraków 1994.

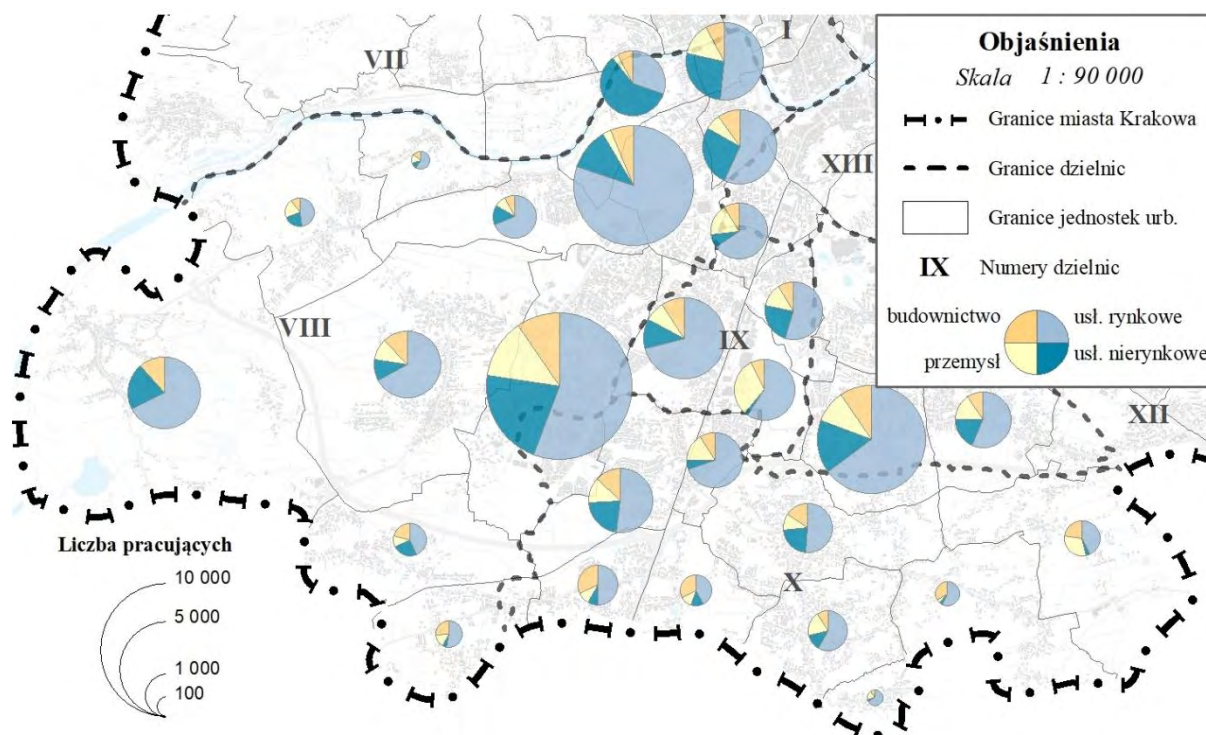
Ryc. 45. Podział miasta Krakowa na jednostki urbanistyczne (JU) przyjęte w Miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa z 1994 r. na tle dzielnic samorządowych po korekcie ich granic w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydziału Geodezji UMK oraz Miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa : zmiana planu: II etap: wybrane problemy, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej Oddział w Krakowie, Urząd Miasta Krakowa, Kraków 1994.

granice nie pokrywają się z zasięgiem dzielnic samorządowych po zmianie ich granic w 2014 r. (ryc. 44, 45). Nie ma zatem możliwości przedstawienia zróżnicowania przestrzennego analizowanych danych w agregacji do dzielnic samorządowych. Dlatego też, prezentowane na rycinach granice dzielnic, należy traktować jako tło dla przedstawienia danych gospodarczych wg jednostek urbanistycznych.

W omawianych dzielnicach samorządowych największą liczbą pracujących cechowały się JU Kobierzyn (w większości na obszarze dzielnicy Dębniki) oraz Zakrzówek (również w obrębie granic dzielnicy Dębniki). Wielkość zatrudnienia w tych jednostkach w 2015 roku wyniosła odpowiednio 11430 oraz 7679 pracujących (ryc. 46). Tak wysokie zatrudnienie w JU Kobierzyn, wynika w znacznej mierze z lokalizacji na jej terenie Krakowskiego Parku Technologicznego⁵⁶, który skupia w północnej części jednostki wiele firm zatrudniających pow. 200 pracowników m.in.: Onet, Ericsson, Nokia czy Motorola. Jednocześnie na terenie JU funkcjonuje Business Park Zawila, na którego terenie zlokalizowanych jest ponad 20 firm prowadzących różną działalność. Dodatkowo stosunkowo wysoki udział zatrudnionych w usługach nierynkowych, spowodowany jest funkcjonowaniem na terenie jednostki Szpitala Specjalistycznego im. dr. J. Babińskiego, zatrudniającego ok. 900 prac. W kolejnych jednostkach notują się znacznie mniejsze wartości pracujących poniżej 3,5 tys. (Borek Fałęcki Zachód - 3,49 tys., Dębniki - 3,2 tys., Ludwinów - 2,9 tys., Tyniec - 2,8 tys., Skotniki - 2,4 tys. oraz Dębniki Zachód i Kliny - 2,2 tys.; pozostałe jednostki poniżej 2 tys. pracujących). Najmniej osób pracuje w jednostkach położonych peryferyjnie w stosunku do centrum miasta, w nadwiślańskiej (północnej) części dzielnicy Dębniki, gdzie poza historycznymi Dębnikami, liczba pracujących nie przekracza 1000 pracujących (najmniej w Bodzowie - 169 prac. oraz Kostrzach 439 prac.). Jednostki urbanistyczne o najgorszej dostępności położone przy południowej granicy miasta, cechują się najmniejszymi wartościami pracujących (w dzielnicy Dębniki to Olszyny z 389 prac. oraz Sidzina z 571 prac.; w dzielnicy Swoszowice to: Zbydniowice - 140 prac., Rajsko-Soboniewice - 302 prac., Opatkowice Wschód 525 prac.).

⁵⁶ Krakowski Park Technologiczny funkcjonuje jako podstrefa i położony jest również w JU Skotniki, gdzie znajduje się jego główna siedziba. **ZZZZZ**

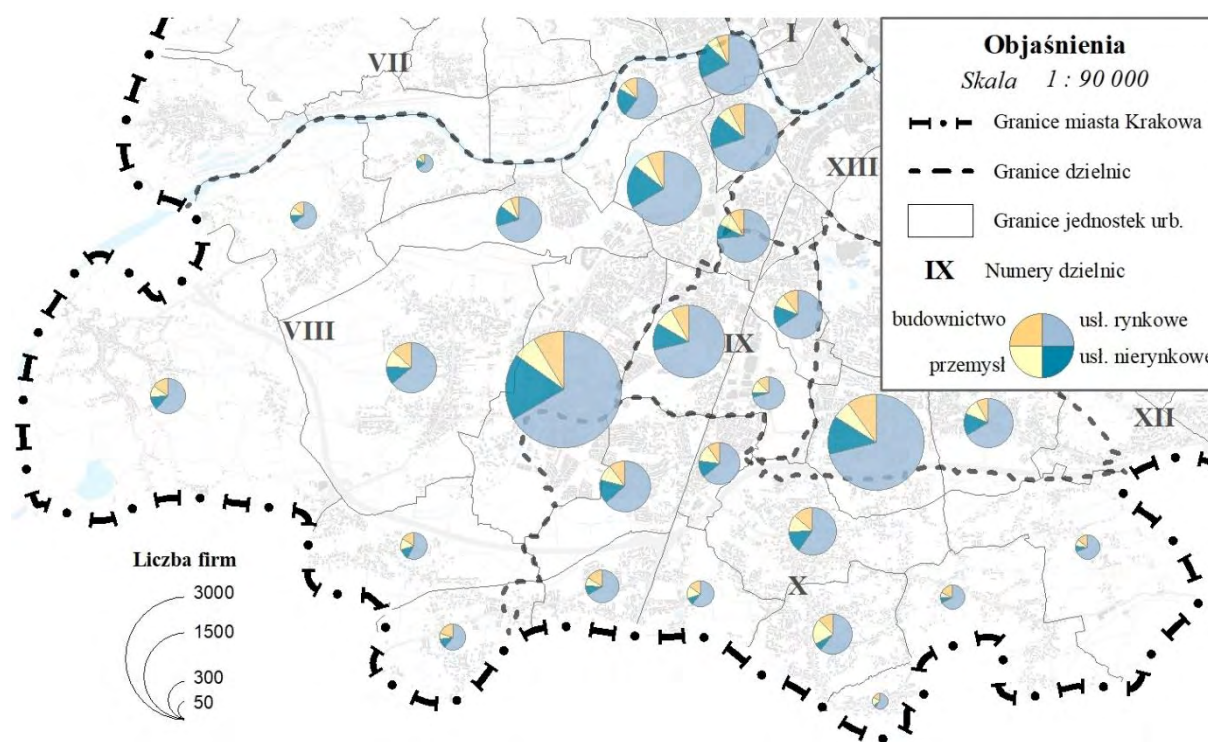

Ryc. 46. Pracujący według sektorów PKD2007 wg jednostek urbanistycznych (141) w analizowanych dzielnicach samorządowych w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydział Rozwoju Miasta UMK.

Analizując przestrzenne zróżnicowanie zatrudnienia według jednostek urbanistycznych należy zauważyć, że szczególnie wysokim udziałem pracujących w usługach cechują się jednostki: Zakrzówek - 90%, Dębники Zachód - 87%, Pychowice - 81% (Dzielnica VIII Dębники) oraz Borek Fałęcki Zachód (Dzielnica IX Łagiewniki - Borek Fałęcki). Na tle wymienionych jednostek wybija się jednostka urb. Zakrzówek, w której prawie 80% to zatrudnieni w usługach rynkowych (ponad 6 tys. pracujących). Tak wysoki udział wynika przede wszystkim z dużego zatrudnienia w firmie TESCO (POLSKA), która poza sprzedażą detaliczną, w tym punkcie zlokalizowała główną siedzibę firmy (poza działem inwestycyjnym, znajdującym się w Warszawie). Innym przypadkiem jest jednostka Dębники Zachód, gdzie wysokie zatrudnienie w usługach wynika z działania na tym obszarze Jednostki Wojsk Specjalnych NIL, w wyniku czego zatrudnienie w usługach nierynkowych to aż 58% (1,3 tys. prac.). Wysoki udział zatrudnienia w usługach występuje również w JU Pychowice, głównie za sprawą lokalizacji w pd.-wsch. części jednostki Kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego, który rozciąga się po północną część JU Kobierzyn. Należy zauważyć, że znacznie większe zatrudnienie występuje w JU Tyniec, gdzie działają zakłady DELPHI POLAND związane z przemysłem motoryzacyjnym, jednak ze względów tajemnicy statystycznej wartość zatrudnienia dla sektora przemysłowego nie jest prezentowana (szacowana wielkość zatrudnienia w przytaczanej spółce to ok. 1500 prac.).

Zbliżonym rozkładem i strukturą sektorową w stosunku do liczby pracujących charakteryzują się firmy wpisane do rejestru REGON (ryc. 47). Jednak w stosunku do zatrudnienia, znacznie większą ich koncentrację można zaobserwować w jednostce Kobierzyn (3,5 tys. firm). W kolejnych pod tym względem jednostkach Zakrzówek i Borek Fałęcki Zachód to odpowiednio 1,4 tys. oraz 1,3 tys. firm. Obszary o najmniejszym nasyceniu firm to przede wszystkim jednostki urbanistyczne z dzielnicy Swoszowice tj. Zbydniowice, Kosocice czy Rajsco-Soboniewice oraz z Dzielnicy VIII Dębni JU Bodzów, gdzie liczba firm w 2015 roku nie przekraczała 150. Struktura sektorowa działalności gospodarczych cechuje się mniejszym zróżnicowaniem, niż w przypadku zatrudnienia. Najwyższy udział firm w trzecim sektorze wynosi niewiele powyżej 80% w JU Dębni, Pychowice, Kobierzyn czy Ludwinów (dla zatrudnienia udział ten wynosił 90%). Największy odsetek firm działających w sekcjach przypisywanych do działalności przemysłowej, znajduje się głównie w zachodniej części dzielnicy Swoszowice, w JU: Wróblowice (20% firm), Zbydniowice (16% firm), Opatkowice Wschód (15% firm), Jugowice (14% firm).

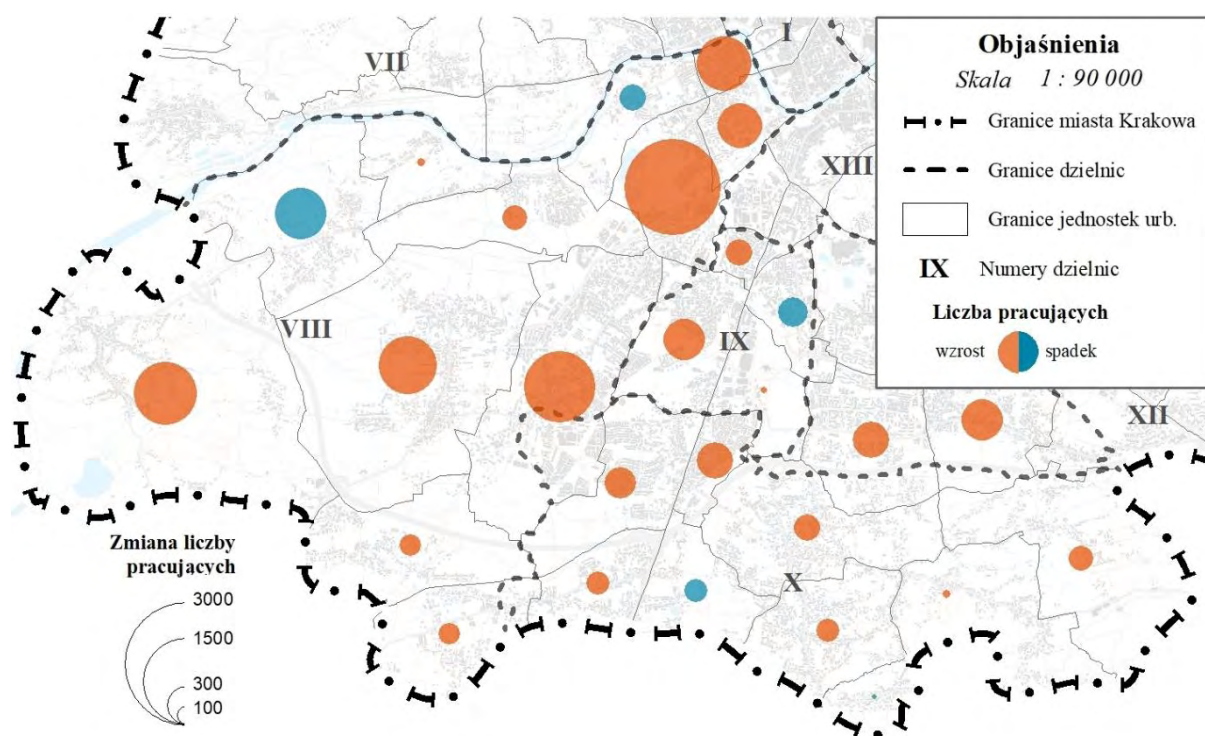

Ryc. 47. Firmy zarejestrowane w rejestrze REGON według sektorów PKD2007 według jednostek urbanistycznych (141) w analizowanych dzielnicach samorządowych w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydział Rozwoju Miasta UMK.

Dla zobrazowania zmian jakie zaszły w latach 2010-2015 wewnątrz analizowanych dzielnic, zestawiono wielkość pracujących i liczbę firm w rejestrze, dla wymienionych lat wg jednostek urbanistycznych. Wzrost liczby pracowników pow. 500 os. cechowały się jednostki urbanistyczne położone jedynie w Dzielnicy VIII Dębni tj. Zakrzówek,

Kobierzyn, Tyniec, Skotniki, Dębniaki, Ludwinów (ryc. 48). Największy przyrost pracujących zaobserwowano w JU Zakrzówek, gdzie ich liczba zwiększyła się o ponad 2,2 tys. os. (z 5,5 tys. w 2010 do 7,7 tys. w 2015 roku) tj. o 42%. Niemal w całości przyrost ten odbył się w sektorze usług rynkowych - 2019 prac. Nieco mniejszy wzrost w usługach rynkowych odnotowano również w JU Kobierzyn - 1644 prac., jednak ze względu na ubytek prawie tysiąca miejsc pracy w sektorze przemysłowym, łącznie wzrost zatrudnienia wyniósł jedynie 1,2 tys. pracowników, co stanowiło przyrost na poziomie 12%. Znaczący wzrost zatrudnienia w Dzielnicy IX Łagiewniki - Borek Fałęcki miał miejsce jedynie w JU Borek Fałęcki - Zachód, gdzie liczba pracujących zwiększyła się o 408 os., przy wzroście miejsc pracy w usługach o 665 os. i ubytkowi 280 miejsc pracy w przemyśle i budownictwie.

Ryc. 48. Zmiana liczby pracujących według jednostek urbanistycznych (141)
w analizowanych dzielnicach samorządowych w latach 2010 i 2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydział Rozwoju Miasta UMK.

Największe spadki zatrudnienia zaobserwowano w JU Kostrze (Dębniaki), gdzie ubyło 627 miejsc pracy (w tym 544 w usługach rynkowych oraz 88 w rolnictwie). Kolejnymi jednostkami o kruszącym się rynku pracy były: Łagiewniki (205 miejsc pracy, Dębniaki Zachód (168 miejsc pracy), Opatkowice Wschód (116 miejsc pracy) oraz Zbydniowice (5 miejsc pracy). Największy ubytek miejsc pracy w rolnictwie zaobserwowano w Skotnikach (125 prac.).

Również liczba firm w rejestrze REGON zwiększyła się w latach 2010-2015 w niemal wszystkich jednostkach urbanistycznych. Wyjątkiem są tylko 3 jednostki: Kostrze, Tyniec i Rajsco - Soboniowice (ryc. 49). Na tych obszarach ubytek firm wynikał z likwidacji działalności rolniczych. W pozostałych sektorach, również w wymienionych jednostkach odnotowano niewielkie wzrosty liczby firm. Najwięcej firm w rejestrze przybyło w JU Kobierzyn (854 firmy) oraz Zakrzówek i Borek Fałęcki Zachód (ok. 230 firm). W pozostałych jednostkach przyrost firm nie był większy niż 150 firm.

Ryc. 49. Zmiana liczby zarejestrowanych firm w rejestrze REGON według jednostek urbanistycznych (141) w analizowanych dzielnicach samorządowych w latach 2010 i 2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Wydział Rozwoju Miasta UMK.

Rozdział 2.5 Walory turystyczne i rekreacyjne

Wśród trzech analizowanych dzielnic, najwyższymi walorami przyrodniczymi wyróżnia się dzielnica VIII -Dębniki, w granicach której znajdują się rozległe tereny zielone, w tym jedne z najcenniejszych w Krakowie obszarów objętych ochroną prawną. Północno-zachodnia część dzielnicy (63,1% powierzchni) leży w Bielańsko-Tynieckim Parku Krajobrazowym i jego otulinie. W granicach tej formy ochrony utworzono ponadto rezerwat przyrody Skołczanka oraz dwa użytki ekologiczne. Rozległe kompleksy łąkowe (7,1% powierzchni) włączone zostały do sieci Natura 2000 (tab. 5). Tereny zielone dzielnicy

Dębniki, oprócz wysokiej wartości przyrodniczej oraz pełnionych funkcji ekologicznych, naukowych i edukacyjnych mają duże znaczenie jako obszary rekreacyjne zarówno dla mieszkańców dzielnicy (funkcje endogeniczne), jak i przyjezdnych (funkcje egzogeniczne). Funkcje endo- i egzogeniczne pełnią przede wszystkim Park Skały Twardowskiego i Zalew Zakrzówek, Lasy Tynieckie oraz bulwary i wały wiślane.

Park Skały Twardowskiego wraz z zalewem położone są w obrębie zrębowego wapiennego wzgórza Krzemionek Zakrzowskich. Stanowią jedno z najważniejszych miejsc aktywności rekreacyjnej i sportowej mieszkańców Krakowa (wypoczynek nad wodą, spacer, ogniska, jazda na rowerze, wspinaczka skałkowa, nurkowanie). Lasy Tynieckie - drugi pod względem wielkości po Lesie Wolskim kompleks leśny w Krakowie (220 ha) - z uwagi na peryferyjne położenie są znacznie rzadziej odwiedzane niż Skały Twardowskiego. Sąsiedztwo klasztoru oo. benedyktynów w Tyńcu oraz dobra dostępność komunikacyjna z obwodnicy Krakowa sprawiają, jednak że lasy te stanowią miejsce rekreacji zarówno dla mieszkańców miasta, jak i turystów. Popularny teren rekreacyjny o zasięgu ogólnomiejskim stanowi ponadto ciąg pieszo-rowerowy wzdłuż Wisły. Za przyrodnicze tereny wypoczynkowe o znaczeniu ponaddzielnicowym uznać można także Rodzinny Ogród Działkowy „Dębiki”. Ogród ten powstał w 1933 r. i jest najstarszym w Krakowie.

Rozległe tereny zielone występują także w dzielnicy X - Swoszowice (m.in. fragment doliny Wilgi). Kluczowe znaczenie dla turystyki i rekreacji ma jednak na tych terenach występowanie siarczkowych wód leczniczych, będących podstawą rozwoju uzdrowiska, którego historia sięga początku XIX w.

Na terenie dzielnicy IX (Łagiewniki - Borek Fałęcki) największe kompleksy przyrodnicze stanowią Las Borkowski oraz fragment doliny potoku Rzewnego, chroniony w postaci użytku ekologicznego. Ponadto dla mieszkańców dzielnicy duże znaczenie wypoczynkowe ma park Solvay. Dzielnicę przecina dolina rzeki Wilgi. Niestety jest ona słabo zagospodarowana dla celów rekreacyjnych. Powstanie planowanego parku rzeczno zmieniliby tę sytuację i stworzyłoby tereny wypoczynkowe nie tylko dla mieszkańców, ale również turystów przybywających do sanktuarium.

Tab. 5. Przyrodnicze obszary chronione w granicach analizowanych dzielnic

Obszar chroniony	Rok utworzenia	Powierzchnia [ha]	Charakterystyka
Dzielnica VIII - Dębniki			
Bieleńsko-Tyniecki Park Krajobrazowy	1981	2 300,04	Park położony jest w obrębie jednostki fizycznogeograficznej Brama Krakowska, chroni fragment doliny Wisły pomiędzy krakowskim SalwATOREM i Ściejowicami. W granicach dzielnicy obejmuje cenne walory przyrodnicze (m.in. wapienne wzgórza Krzemionek Zakrzowskich i Tynieckie, rozległe kompleksy leśne, zbiorowiska roślinne naskalnych muraw kserotermicznych), kulturowe (klasztor benedyktynów w Tyńcu) i krajobrazowe. W granicach Parku znajdują się najcenniejsze tereny rekreacyjne analizowanych trzech dzielnic.
Rezerwat przyrody „Skołczanka”	1957	36,77	Rezerwat faunistyczny, położony w granicach Bieleńsko-Tynieckiego Parku Krajobrazowego. Chroni zrębowe wzgórza wapienne ze zróżnicowanymi biocenozy, w tym zespoły roślinności kserotermicznej oraz stanowiska rzadkich i zagrożonych gatunków owadów (zwłaszcza motyli). W południowej części rezerwatu znajdują się dwie zbiorowe mogiły ok. 500 Żydów zamordowanych przez Niemców w 1942 r. Rezerwat jest udostępniony dla zwiedzających (pieszy szlak turystyczny, elementy małej infrastruktury).
Użytek ekologiczny „Staw Królówka”	2013	0,85	Staw będący ostoją chronionych gatunków zwierząt związanych ze środowiskiem wodnym, a w szczególności płazów i gadów.
Użytek ekologiczny „Uroczysko Kowadza”	2008	1,82	Chroni murawy kserotermiczne będące siedliskiem chronionych i zagrożonych wyginięciem gatunków owadów, szczególnie motyli.
Natura 2000 - „Dębnicko-Tyniecki	2011	282,86	Największy w granicach Krakowa obszar Natura 2000. Obejmuje płaty łąk

obszar łąkowy” PLH120065			trzęślicowych i świeżych oraz fragmenty muraw kserotermicznych. Chroni przede wszystkim populacje motyli. W jego granicach znajdują się rezerwat przyrody „Skołczanka” i użytek ekologiczny „Uroczysko Kowadza”.
Natura 2000 - „Skawiński obszar łąkowy” PLH120079	2011	41,85	Obejmuje głównie płaty łąk świeżych, podmokłych i trzęślicowych. Chroni przede wszystkim populacje motyli.
Dzielnica IX - Łagiewniki - Borek Fałęcki			
Użytek ekologiczny „Rozlewisko potoku Rzewnego”	2007	2,77	Obejmuje część doliny Potoku Rzewnego, będącego miejscem bytowania rozrodu wielu gatunków zwierząt. Licznie występują tu ptaki (m.in. sowy) i owady (m.in. modraszek telejus).
Dzielnica X - Swoszowice			
Użytek ekologiczny „Staw w Rajsku”	2012	0,39	Staw będący ostoją chronionych gatunków związanych ze środowiskiem wodnym.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie.

Analizowane dzielnice obejmują tereny dawnych podkrakowskich wsi, o rodowodzie sięgającym czasów średniowiecza⁵⁷. Wsie te wcielane były stopniowo do Krakowa i wraz z rozwojem miasta zanikały dawne układy ruralistyczne oraz stara wiejska zabudowa. Nadal jednak - zwłaszcza w dawnych miejscowościach, które włączono do miasta dopiero w latach 70. i 80. XX w. - zachował się charakter zabudowy podmiejskiej i przetrwały (niestety nieliczne) obiekty zabytkowe.

Najważniejszym zabytkowym kompleksem, mającym istotne znaczenie dla atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej dzielnic, jest opactwo benedyktynów w Tyńcu, którego historia sięga XI w. Jest to popularne miejsce odwiedzane w celach krajoznawczych (liczne zorganizowane wycieczki), religijnych, rekreacyjnych oraz edukacyjnych (np. warsztaty tematyczne organizowane w klasztorze). W kompleksie funkcjonują obiekty gastronomiczne (restauracja, kawiarnia, lodziarnia) i handlowe (w tym sklep Produkty Benedyktyńskie), Dom Gości oferujący 89 miejsc (z możliwością wyszukania i rezerwacji poprzez systemy internetowe) oraz muzeum. Opactwo jest obiektem turystycznym o randze międzynarodowej.

⁵⁷ Por. K. Sosnowski, Ziemia Krakowska, Szczegółowy przewodnik wycieczkowy, T.1, Wyd. PTT w Krakowie, Kraków 1947, s. 112, s. 114-129; K. Sosnowski, Ziemia Krakowska, Szczegółowy przewodnik wycieczkowy, T.2, Pogórze Karpackie, Wyd. PTT w Krakowie, Kraków 1948, s. 91-94; J. Zinkow, Podkrakowskie wycieczki, Krakowski Ośrodek Informacji i Reklamy Turystycznej „Wawel-Tourist”, Kraków 1977, s. 89-91, s. 229-240, s. 245-247; D.J. Galas, J. Mitka, U. Kryszalowicz, Swoszowice. Królewska perła siarką i wodami słynąca, Małopolskie Centrum Edukacji „MEC”, Kraków 2015, s. 10-44.

Wśród innych obiektów zabytkowych w dzielnicach wymienić kompleksy dworskie (m.in. w Sidzinie, Soboniowicach i Wróblowicach), pałace (m.in. Pałac Lasockich), wille i kamienice, a także forty Twierdzy Kraków (tab. 6). Obiekty te - niewątpliwie interesujące historycznie - nie mają jednak obecnie istotnego znaczenia z punktu widzenia kształtowania funkcji turystycznych i rekreacyjnych dzielnic. Część z nich jest niedostępna dla zwiedzających (stanowią własność prywatną lub są siedzibami instytucji), a inne nie są odpowiednio zagospodarowane. Wyjątek stanowi Fort „Swoszowice” będący siedzibą Muzeum Spraw Wojennych. Obecnie trwają prace remontowe w fortach „Borek” i „Łapianka”, mające na celu przystosowanie tych obiektów do pełnienia funkcji kulturalnych.

Tab. 6. Ważniejsze obiekty zabytkowe na terenie analizowanych dzielnic

Obiekt		Czas powstania	Charakterystyka
Dzielnica VIII - Dębniki			
Obiekty sakralne	Opactwo benedyktynów w Tyńcu	XI w.	Najstarszy funkcjonujący w Polsce klasztor kontynuujący tradycję benedyktyńską; zachowany kompleks budynków klasztornych, z fragmentami z czasów romańskich.
Obiekty świeckie	Zespół dworski w Sidzinie	I poł XIX w.	Klasykistyczny dwór drewniany, z budynkami gospodarczymi (spichlerz, wozownia) i otaczającym fragmentem XIX wiecznego parku. Własność prywatna.
	Pałac Lasockich	II poł. XIX w.	Ekлекtyczna rezydencja o charakterze pałacowym.
	Fort 53 „Bodzów” Fort 53a „Winnica” Fort 52 ½ N „Skotniki” Fort 52 ½ S „Skotniki” Szaniec FS-29	II poł. XIX w.	Forty należące do zespołu fortyfikacji z XIX i XX w. otaczających historyczne centrum Krakowa
	Krakowski kompleks szpitala neuropsychiatrycznego	I poł. XX w.	Kompleks architektoniczno-parkowy (15 pawilonów dla chorych i ponad 40 budynków administracyjnych, gospodarczych i mieszkalnych otoczonych parkiem), wybudowany w latach 1908 - 1914 r.; całość oparta na założeniu samowystarczalnego miasta-ogrodu. Po wybudowaniu zaliczany był do najpiękniejszych i najnowocześniejszych tego typu placówek w Europie.
	Bulwary Wiślane	I poł. XX w.	Zabytkowe bulwary o funkcji przeciwpowodziowej (mur oporowy, alejki spacerowe)

Dzielnica IX - Łagiewniki-Borek Fałęcki			
Obiekty sakralne	Zespół klasztorny ss. Matki Bożej Miłosierdzia	II poł. XIX w.	Neogotycki kościół i kompleks klasztornowychowawczy zgromadzenia sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Łagiewnikach; miejsce spoczynku św. Faustyny Kowalskiej
	Cmentarz wojenny nr 384 - Łagiewniki	I poł. XX w.	Austriacki cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej; spoczywają na nim żołnierze 15 różnych narodowości.
Obiekty świeckie	Ośrodek Szkolno - Wychowawczy Zgromadzenia Sióstr Felicjanek	XVII, XIX/XX w.,	Zespół dworski z ogrodem
Dzielnica X - Swoszowice			
Obiekty świeckie	Zespół uzdrowiskowy w Swoszowicach	XIX/XX w.	Budynki zdrojowe (m.in. dom zdrojowy, willa Szwajcarka) i park zdrojowy
	Zespół dworski w Soboniowicach	I poł. XIX w.	Dwór, spichlerz, stodoła i park
	Zespół dworski we Wróblowicach	XVIII-XIX w.	Dwór murowano-drewniany, spichlerz i park
	Zespół dworskoparkowy Ziobrowskich	II poł. XIX w.	Zespół dworskoparkowy
	Fort 50 ½ O „Barycz” Fort 50 ½ W „Kosocice” Fort 51 „Rajsko” Fort 51 ½ „Swoszowice” Fort 52 „Borek” Fort 52 a „Łapianka” („Jugowice”)	II poł. XIX w.	Forty należące do zespołu fortyfikacji z XIX i XX w. otaczających historyczne centrum Krakowa

Źródło: opracowanie na podstawie Rejestru zabytków nieruchomości miasta Krakowa (stan czerwiec 2017 r.).

Z punktu widzenia przyjazdów o charakterze kulturowym (w tym krajoznawczym) oprócz obiektów zabytkowych istotne znaczenie mają miejsca pamięci (związane głównie z wydarzeniami II wojny światowej - np. funkcjonowaniem hitlerowskiego obozu karnego w Borku Fałęckim, czy masowym mordem ludności żydowskiej w Lesie Tynieckim) i muzea. Najważniejszymi placówkami muzealnymi są Manggha. Muzeum Sztuki i Techniki

Japońskiej (dzielnica VIII) oraz Muzeum Świętego Jana Pawła II i Wystawa Całunu Turyńskiego (dzielnica IX).

W celu promowania dziedzictwa kulturowego terenów analizowanych dzielnic, utworzono wiele szlaków tematycznych:

- Szlak Twierdzy Kraków,
- Szlak Górnictwa Siarkowego w Swoszowicach,
- Krakowski Szlak Generała Bema,
- Małopolska Romańska,
- Bursztynowy Szlak Greenways,
- Krakowski Szlak Street Artu (Forum Przestrzenie, Bulwary Wiślane),
- Krakowski Szlak Świętych (Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach).

Do obiektów o charakterze zabytkowym można również zaliczyć jedno z najstarszych polskich uzdrowisk - Swoszowice. Jego istotne znaczenie wynika jednak głównie nie z walorów kulturowo-rekreacyjnych (choć ogólnodostępny park zdrojowy niewątpliwie ma ważne znaczenie wypoczynkowe), lecz prowadzonej działalności leczniczej. Uzdrowisko pełni zarówno funkcję ośrodka turystyki zdrowotnej o ogólnokrajowym znaczeniu, jak i placówki leczenia dla mieszkańców Krakowa. Rocznie z usług Uzdrowiska Swoszowice korzysta ok. 6 tys. pacjentów. Położenie w granicach miasta sprawia, że zdecydowaną większość z nich stanowią osoby korzystające z leczenia w trybie ambulatoryjnym (przyjeżdżają do ośrodka na konkretne zabiegi), a jedynie ok. 16% kuracjusze sanatoryjni i ok. 5% pacjenci szpitala uzdrowskiego⁵⁸. Oprócz tradycyjnych usług leczenia uzdrowskiego, placówka rozwija ofertę usług typu SPA.

Głównym i bardzo dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem przyjazdów o charakterze religijnym na obszarze badanych dzielnic jest Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach. Jest ono obecnie drugim (po Częstochowie) ośrodkiem pielgrzymkowym w Polsce i jednym z najważniejszych ośrodków religijnych świata. Rocznie odwiedza je 1,5 - 2 mln pielgrzymów, przybywających z niemal 100 krajów⁵⁹. Tradycje kultu związanego z obecnością obrazu Jezusa Miłosiernego oraz grobu s. Faustyny sięgają lat 40. XX w. W 1992 r. ośrodek został formalnie uznany za sanktuarium, natomiast w 2002 r.

⁵⁸ *Plan rozwoju dla Osiedla Uzdrowisko Swoszowice*, Załącznik do Uchwały Nr L/931/16 Rady Miasta Krakowa z dnia 6 lipca 2016 r., Kraków 2016, s. 22 - 23.

⁵⁹ Bilśka-Wodecka E., Sołjan I., *Turystyka religijna w Krakowie na przykładzie ośrodków kultu Kościoła rzymskokatolickiego*, [w:] *Geografia na przestrzeni wieków. Tradycja i współczesność*, Bilśka-Wodecka E., Sołjan I. (red.), Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków 2015, s. 561.

papież Jan Paweł II konsekrował nową bazylikę, wybudowaną w sąsiedztwie zabytkowego zespołu klasztorного sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Zabytkowa i współczesna część kompleksu wraz z nowopowstałym Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się” stanowi rozległy wielofunkcyjny kompleks, w którym rozwijane są również funkcje edukacyjne, naukowe i konferencyjne. Wraz z zagospodarowaniem otoczenia kompleksu (dawnych osadników pozostałych po Krakowskich Zakładach Sodowych „Solvay” oraz doliny rzeki Wilgi) będzie to ponadto atrakcyjny obszar służący wypoczynkowi.

Również bardzo dynamicznie rozwijającą się i stosunkowo nową funkcją badanych dzielnic jest turystyka kongresowa. Koncentruje się ona głównie w dzielnicy Dębniki, na terenie której znajduje się Centrum Kongresowe ICE Kraków (otwarte w 2014 r., może pomieścić 3200 uczestników), Kampus 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego i wiele hoteli dysponujących zapleczem konferencyjnym, a także w dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki, gdzie powstało Centrum Jana Pawła II.

Na atrakcyjność dzielnic istotny wpływ mają również obiekty sportowo-rekreacyjne oraz organizowane imprezy sportowe. Ponaddzielnicowe funkcje pełni Ośrodek Sportu i Rekreacji Kolna (dzielnica VIII Dębniki), który zajmuje drugie miejsce wśród obiektów sportowych Gminy Miejskiej Kraków pod względem liczby korzystających osób (193 tys. osób w 2015 r.) Przy ul. Kolnej funkcjonuje też Tor Kajakarstwa Górskiego, który uzyskał rangę Kontynentalnego Centrum Szkolenia w Kajakarstwie Slalomowym, jest obiektem przygotowań olimpijskich Polskiego Związku Kajakowego. Wśród innych istotnych obiektów sportowo rekreacyjnych dzielnicy Dębniki warto wymienić m.in. Centrum Sportowe „Cascada”, Krakowski Klub Jazdy Konnej i Krakowski Park Linowy. Przykład wydarzenia sportowego o charakterze ponaddzielnicowym stanowi m.in. Bieg Skotnicki organizowany od kilkunastu lat dla uczczenia pamięci św. Jana Pawła II. W Dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki dużą frekwencją cieszy się Centrum Aktywnego Wypoczynku „Borek” (ok. 100 tys. korzystających rocznie), w ramach którego działa Ośrodek Turystyki Sportu i Rekreacji "Krakowianka".

Pisząc o atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej dzielnic nie sposób nie wspomnieć o kompleksie handlowo-usługowym przy ul. Zakopiańskiej, położonym w dzielnicy Łagiewniki - Borek Fałęcki. W kompleksie funkcjonują m.in. multipleks Cinema City i Fitness Platinum.